

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

Rodiče a prarodiče ve výchově dětí předškolního věku

The role of parents and grandparents in pre-school child
education

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Soňa Koťátková, Ph.D.

Autor diplomové práce: Bc. Dana Machová

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Forma studia: kombinovaná

Datum ukončení diplomové práce: 7. dubna 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Rodiče a prarodiče ve výchově dětí předškolního věku vypracovala pod vedením PaedDr. Soni Kořátkové, Ph.D. samostatně na základě vlastních zjištění a s použitím literatury uvedené v seznamu.

V Praze 7. 4. 2011

Podpis.....

Děkuji vedoucí práce PaedDr. Soně Kořátkové, Ph.D., za milý a obětavý přístup, za ochotnou pomoc, cenné rady a podněty při zpracování diplomové práce. Mé poděkování patří též rodičům, prarodičům a dětem za spolupráci při výzkumu.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku spolupráce rodičů a prarodičů ve výchově předškolního dítěte. Navazuje na bakalářskou práci Vliv rodiny na vývoj osobnosti dítěte obhájenou v akademickém roce 2007 – 2008 na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

Teoretická část je zaměřena na význam rodiny, její funkce a výchovné styly. Zabývá se vzájemnými vztahy jednotlivých členů rodiny, rodičů a prarodičů, významem jejich sociálních rolí, a jejich vlivem na výchovu předškolního dítěte.

Praktická část na základě výzkumu ukazuje, do jaké míry jsou prarodiče angažováni ve výchově předškolního dítěte, v jakém rozsahu spolupracují s rodiči, zda jsou nositelé morálních hodnot a rodinných tradic. Dále ukazuje, že předškolní dítě vnímá roli prarodiče velmi intenzivně.

Závěr diplomové práce poukazuje, z výsledků výzkumu, jak významnou roli mají prarodiče ve výchově předškolního dítěte.

Klíčová slova: rodina, rodiče, prarodiče, rodičovské role, role prarodičů, výchova, tradice, morální hodnoty, vzájemné vztahy v rodině.

Annotation:

The key focus of this dissertation is the issue of parents and grandparents cooperation in education of pre-school child. This dissertation is processed as the follow-up of Bachelor study named „The influence of the family on child personality development“, which was published in academical year 2007-2008 on South Bohemia University in České Budějovice.

The theoretical part is focused on the family purpose, its functions and educational styles. It tackles a question of mutual relationships of particular family members, parents and grandparents, the question of their social role sense and the question of their influence on child personality development.

The practical part, based on the research, gives the evidence of the extend to which are grandparents engaged in pre-school child education, the scope in which they collaborate with parents and the extend to which they are leaders of ethical values and family tradition. It as well gives evidence of the huge intensity with which is the grandparents role perceived by the pre-school child.

The conclusion, based on research results, points out the importance of grandparents role in pre-school child education.

Key words: family, parents, grandparents, roles of parents, roles of grandparents, education, tradition, ethical values, mutual family relationships

OBSAH

ÚVOD.....	- 7 -
TEORETICKÁ ČÁST	- 9 -
1 RODINA	- 9 -
1.1 Pojem rodina	- 9 -
1.2 Rodinný systém.....	- 11 -
1.3 Rodina z pohledu historie	- 12 -
2 FUNKCE RODINY	- 14 -
2.1 Biologicko – reprodukční funkce	- 14 -
2.2 Ekonomická funkce	- 15 -
2.3 Emocionální funkce.....	- 15 -
2.4 Výchovná funkce.....	- 16 -
3 STYLY RODINNÉ VÝCHOVY	- 17 -
3.1 Styly rodinné výchovy v současnosti	- 18 -
3.2 Model devíti polí způsobu výchovy v rodině	- 19 -
4 FORMATIVNÍ PŮSOBENÍ RODINY	- 21 -
4.1 Vnitřní faktory ovlivňující rodinu	- 22 -
4.2 Vnější faktory ovlivňující rodinu	- 23 -
5 CHARAKTERISTIKA RODINNÝCH VZTAHŮ	- 24 -
5.1 Rodičovské role.....	- 25 -
5.2 Postavení dítěte v rodině.....	- 27 -
5.3 Prarodiče v rodinné výchově.....	- 31 -
6 VZTAHY MEZI RODIČI A PRARODIČI.....	- 35 -
6.1 Proměny vztahů v průběhu života.....	- 36 -
6.2 Dětství provázejí prarodiče	- 40 -
6.3 Dysfunkční rodina- pomoc prarodičů.....	- 41 -
6.4 Prarodiče a náhradní rodinná péče	- 42 -
PRAKTICKÁ ČÁST	- 46 -
7 CÍLE.....	- 46 -
7. 1 Hypotézy	- 46 -
7.2 Výběr výzkumných metod a technik	- 47 -

7.3 Charakteristika a popis výběrového souboru	- 48 -
8 VLASTNÍ VÝZKUM	- 49 -
8.1 I. etapa výzkumu - skupinový rozhovor s prarodiči	- 50 -
8.2 II. etapa výzkumu - skupinový rozhovor s rodiči	- 52 -
8.3 III. etapa výzkumu – individuální rozhovory	- 53 -
8.4 IV. etapa – výzkumné šetření realizované s dětmi	- 87 -
9 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	- 92 -
10 DISKUSE	- 100 -
ZÁVĚR	- 103 -
LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE	- 106 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 108 -

ÚVOD

„Bez rodiny se člověk v nekonečném vesmíru třese zimou.“

André Maurois

Jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. Na první pohled se to zdá zcela samozřejmé a dosažitelné. Ale je třeba se nad tím hodně zamyslet a někdy i napnout hodně sil, abychom tyto dvě podmínky splnili.

Ta první požaduje, aby měli všichni členové rodiny své děti rádi. Ta druhá požaduje, aby dovedli vytvořit společenství, ve kterém jim bude dobře. Všichni pak najdou v rodině přístav jistoty, odkud se budou děti vydávat na dobrodružné výpravy za poznáním světa, a kam se budou vždy rádi vracet.

Už to, že se dítě narodí, je vlastně velký zázrak života. Sledujeme jeho vývoj a uvědomujeme si, jaké úžasné možnosti jsou v něm ukryty. Před našima očima se rozvíjí, přijímá všechno, co mu poskytneme. Je to jakýsi stavební materiál, který zpracováváme a přetváříme v příští osobnost. (Matějček, 1986)

Výchova a vzdělávání předškolních dětí se staly mým posláním. Již více než čtvrt století se věnuji povolání učitelky mateřské školy. Setkávám se již s druhou generací rodičů, a proto mohu porovnat výchovu v rodině dříve a dnes. Velmi mě oslovilo toto téma, zabývající se problematikou výchovy dítěte současné rodině. Diplomovou prací navazuji na svou práci bakalářskou, která se věnovala výchově a vzdělání předškolního dítěte obecně. Podle mého názoru je pro dítě od jeho narození optimální, pokud je mohou společně vychovávat a působit na ně rodiče i prarodiče.

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda současní rodiče vnímají roli prarodiče jako přínos ve výchově svých dětí, zda prarodiče tuto životní roli přijímají a spolupracují s rodiči. Dalším cílem je zjistit, jaký je pohled dětí na své rodiče a prarodiče, jakou k nim mají citovou vazbu. Vzhledem k současné společenské i ekonomické situaci bude také zajímavé zjistit, do jaké míry prarodiče pomáhají mladým rodinám.

Praktická část bude realizována na vesnici s dvěma sty obyvateli, ve městě o dvou tisících obyvatelích, ve městě s dvaceti pěti tisíci obyvateli a v Praze. Zjišťování

bude uskutečněno jak v mateřské škole s dětmi od pěti do sedmi let, tak u obecné veřejnosti a v rodinách.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina – společenství lidí, které ovlivňuje člověka od narození. Mezi jejími členy se vytváří velké a trvalé citové pouto. Vzájemně se po celý život ovlivňují. Rodina také člověka spojuje s ostatním světem, ale zároveň jej před ním ochraňuje.

Podle sociologické definice je možné považovat rodinu: „...za *institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, z něhož část členů je vzájemně spojena pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič-dítě, druhá část vztahem matka-otec, třetí část, která se vždy nutně nemusí objevovat, vztahem pokrevním nebo adoptivním, sourozenectvím.*“ (Geist, 1992, s. 344)

Velký sociologický slovník (1992) vymezuje různé typy rodin. Jedná-li se o úplnou rodinu, je struktura dána otcem, matkou a nejméně jedním dítětem. Tato struktura reprezentuje jaderný nebo také nukleární typ rodiny, který převládá v současné moderní společnosti. Pokud chybí jeden z rodičů, jedná se o neúplnou rodinu. V méně vyvinutých sociálních soustavách bývá jaderný typ rodiny včleněný do rozšířeného typu rodiny, která se skládá ze dvou nebo více jaderných rodin. Klasickým typem je římská patriarchální nebo čínská rodina – zvaná velká nebo spojená rodina. Od tohoto typu se liší typ polygamní, v níž je vždy jeden z rodičů všem dětem společný. Dalším typem je rodina rekonstituovaná, což je rodina, která vzniká dalším sňatkem jednoho nebo obou partnerů. V poslední době se začíná věnovat pozornost novému typu rodiny, a to rodině homosexuální, v níž homosexuální partneři vychovávají děti.

Z hlediska rozdělení moci v rodině pak sociologický slovník uvádí tři typy: patriarchální, v níž veškerou moc a autoritu má otec, matriarchální, kdy moc a autorita náleží matce a rovnostářská rodina, kde práva, moc a autoritu mají oba rodiče.

1.1 Pojem rodina

Rodina nesporně patří mezi nejdůležitější instituce, které nalézáme v nějaké formě v každé společnosti. Je pod ochranou jak státních zákonů, tak mezinárodních deklarací a paktů o lidských právech. (Jeřábková, 1993)

Fungující rodina zabezpečuje dítěti od narození základní potřeby: pocit jistoty, potřebu bezpečí, citové zázemí, rozvoj osobnosti, potřebu společenského uznání a uplatnění, potřebu otevřené budoucnosti. (Matějček, 1986)

Rodina je přirozené prostředí, které má na výchovu největší vliv. Její výchovná role je nezastupitelná. Zůstává primární skupinou v procesu socializace dítěte. Jde o proces, při kterém se dítě začleňuje do společnosti, rozvíjí se jako společenská bytost. Vzájemným působením dítěte a druhých lidí i celou společností se formuje jedinečná osobnost. (Čáp, Mareš, 2001)

Rodina jako přirozená primární malá sociální skupina soustřeďuje na sebe v současné době větší pozornost řady disciplín, celých oblastí společenské teorie i praxe. Právě ona je tou nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, kde se procesy začleňování jedince realizují. Proto bývá označována jako průsečík života jedince a společnosti.

Rodina dítěti zprostředkovává sociokulturní zkušenost individualizovaně a pro ni specifickým způsobem. Vychovává je, a tímto způsobem rozvíjí jeho funkce i celou osobnost. Rodinná výchova je do určité míry podmíněna dědičným předáváním podstatných vzorců chování a rituálů. Oddělit vlivy generačního předávání od vlivů vnějšího prostředí je velmi nesnadné.

Specifický způsob, jakým rodina plní svou socializační funkci, má dvě další roviny:

- a) Některá specifika rodiny působí obecně na všechny její členy, určitým způsobem interpretují sociokulturní vzorce – své členy rodina stimuluje určitým způsobem / jazyková úroveň a způsob komunikace, hierarchie hodnot, kognitivní stimulace/
- b) Na každé dítě působí rodina individuálně specificky. Toto působení se projevuje především v těchto oblastech:
 - **mírou pozitivního citového vztahu** – která u dítěte podporuje jeho osobní jistotu a vyrovnanost.
 - **úrovni kontroly dítěte a zpětnou vazbou při plnění rodičovských požadavků.**

Dítě se učí žádoucím variantám chování, postoj rodičů neovlivní jenom aktuální učení, ale bude podporovat i rozvoj osobních vlastností dítěte – ovlivněn je například rozvoj osobní jistoty v řešení problémů, nebo opačně, úzkostnost a potřeba dodržovat přesně stanovená pravidla. (Sobotková, 2001)

1.2 Rodinný systém

Zvláštnosti rodinného systému spočívají v propojení prvků veřejných, sociologických, psychologických i ryze soukromých.

Sobotková (2001) cituje ve své knize I. Možného, který rodinu vnímá jako racionální, pragmatickou, funkčně vertikálně hierarchizovanou instituci a současně ji vidí jako zvláštní soukromý svět autenticity, spontaneity, přirozené rovnosti a emocionality.

Jedni z prvních, kteří popsali rodinné systémy u nás, jsou Kantor a Lehr (1975). Shrnují základní charakteristiky rodinných systémů do čtyř tezí:

- Rodinné systémy jsou organizačně složité – rodiny vytvářejí vzájemně propojené vztahy, vzájemně se ovlivňují.
- Rodinné systémy jsou otevřené – to umožňuje schopnost změny.
- Rodinné systémy jsou adaptabilní – vyvíjejí se na základě reakcí na podněty.
- Rodinné systémy jsou systémy průběžné informační výměny.

(In Sobotková, 2001)

Rodinu chápeme jako spojení rolí, vztahů, komunikace, očekávání, konfliktů a způsobů řešení problémů. Aby mohla dobře fungovat, je důležitá spokojenost členů se svou rolí a pozicí v rodině, vzájemný soulad partnerů, odpovědnost rodičů za výchovu dětí a ekonomická úroveň rodiny a její sociální začlenění. (Rodiny s nižším sociokulturním statutem se vyznačují jednoduchostí pravidel, pasivním přístupem k řešení problémů, méně kvalitní způsob komunikace a nižší úrovní kognitivních procesů.)

Sobotková (2001) je toho názoru, že každá rodina prochází určitými vývojovými cykly, tak, jak je postupem času ovlivňována různými vnitřními i vnějšími faktory:

- Normativními – narození dítěte, vstup do školy, odchod dospělého dítěte od rodičů.
- Nenormativními – neočekávané události – narození postiženého dítěte, rozvod, úmrtí.
- Vlivy společné lidem určité generace – změny politického režimu.

Jedinečnou atmosféru rodiny vytvářejí interakce mezi jejími členy. Rodinná komunikace, která se mění v jednotlivých etapách vývoje rodiny. Zanedbatelné nejsou ani rituály, které určitým způsobem rodině přinášejí pocit bezpečí a sounáležitosti, u dětí rozvíjejí vztah k tradicím.

1.3 Rodina z pohledu historie

Rodina jako instituce byla v průběhu lidské civilizace nejvíce zasažena a ovlivňována. Ve své podstatě se však nemění, hlavně co se týče svých funkcí a základní struktury.

Ivo Možný (1990) se zabývá vývojem rodiny v evropském měřítku. Dnes si pod pojmem rodina představujeme manželský pár s dětmi. Starověk i středověk pod tímto pojmem označoval dvě odlišné věci. V první řadě pod pojmem rodina vyjadřoval velkou domácnost, tedy společenství lidí, kteří spolu bydlí, hospodaří a uznávají jednu autoritu – hlavu rodiny. Druhé stejně staré pojetí platilo ve společenském vědomí vládnoucích tříd. U šlechty se pod pojmem rodina myslelo totéž co rod. Tedy velká skupina lidí, která udržovala pokrevními svazky jednotu moci a majetku.

Moderní představa rodiny neodpovídá ani jednomu pojetí. Ve společnosti naší kultury je charakteristickou párová monogamistická rodina.

Ve dvacátém století prochází rodina mnoha změnami. Zvláště ve druhé polovině 20. století, po druhé světové válce se mění charakter rodiny z tradiční na moderní, v současné době i postmoderní instituci. Tradiční funkce rodiny jsou oslabeny. Mění se hodnotový systém členů rodiny, kdy se do popředí dostávají materiální hodnoty před hodnotami morálními. Nad znepokojujícími změnami právě v oblasti morálních hodnot se zamýšlí i papežská encyklika – *Familiaris Consortio* – Rodinné společenství:

„ Rodina v dnešní době je zasažena jako snad žádné jiné zřízení rozsáhlými a hlubokými změnami, postupujícími v rychlém sledu ve společnosti a v kultuře. Mnoho

rodin zůstává v této situaci věrno hodnotám, jež tvoří základ rodinného zřízení. V jiných zase zavládla nejistota a rozpaky pokud jde o vlastní rodinné úkoly a rovněž pochybnosti a téměř úplná nevědomost o hlavním účelu a pravdě manželského a rodinného života. Konečně dalším rodinám brání nejružnější situace, vyvolané nespravedlností, v jejich základních právech.“ (Jeřábková, 1993, s. 25-26)

Současná rodina prochází krizí, jež má celou řadu společenských dopadů. Jedním z nich je daleko menší počet uzavřených sňatků, popřípadě odklad založení rodiny. Mladí lidé kladou větší důraz na úroveň vzdělání, budování kariéry, materiální zajištění, což předpokládá větší emocionální i sociální zralost potenciálních rodičů.

I přes historické změny je stále platná role otce a matky. Od otce se očekává ekonomické zajištění rodiny, fyzicky nebo technicky náročnější práce, od matky péče o domácnost a děti, někdy i přes náročné povolání.

Rodina nemá již tolik členů jako v minulosti. Snižuje se počet dětí v rodině, proto nejsou plně rozvinuty sourozenecké vztahy. Tento nedostatek nahrazují kolektivní zařízení, kde se setkávají děti různých věkových skupin.

Je vysoká rozvodovost, přibývá neúplných nebo doplněných rodin o nové členy. V případě, že rodina není schopna plnit své základní funkce, nastupuje náhradní rodinná péče a kromě rodiny zajišťují výchovnou funkci i další instituce.

Podle posledních výsledků Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí z roku 2010 je zřejmé, že pro populaci počátku 21. století má rodina stále vysokou společenskou hodnotu. Tři čtvrtiny respondentů jsou přesvědčeny, že péči o domácnost by si měli partneři rozdělit, ve skutečnosti však převládá tradiční rozdělení rolí v rodině. Manželská instituce je podle dotázaných důležitá pro spokojený život. Velký posun byl zaznamenán v plánování rodičovství. Mladé rodiny často končí jedním dítětem. Důvody jsou existenční, zdravotní, obava ze ztráty zaměstnání, ale i omezení volného času. (Höhne, Kuchařová, Svobodová, Šťastná, Žáčková, 2010)

„Ať plánujeme a předvídáme budoucnost lidské rodiny se sebevětší odbornou znalostí, nezaujatostí, odpovědností a zdrženlivostí, činíme tak zároveň i s velmi lidským vědomím, že nakonec i naše děti čeká budoucnost stejně netušená, jako čekala nás. A není právě tohle na tom to nejhezčí?“ (Možný, 1990, s. 196)

2 FUNKCE RODINY

Historické změny společnosti ovlivňují rodinu, která má nejdůležitější význam pro vývoj dítěte.

Čáp J. a Mareš J. (2001) uvádějí, že rodina již od svého historického počátku plní důležité funkce:

- zajišťuje biologickou i sociální reprodukci člověka: narození dítěte, péči o ně, jeho socializaci, přetrvávání tradic a hodnot předchozích generací;
- je ekonomickou jednotkou, někdy – zvláště v dřívějších dobách – přímo pracovní jednotkou;
- poskytuje svým členům, dětem i dospělým ochranu a pomoc v každodenním životě a zvláště v zátěžových situacích; (je nemoc, ohrožení jinými skupinami, přírodou, ekonomickými podmínkami a podobně);
- kontroluje chování a jednání svých členů. Zajišťuje dodržování právních a morálních norem, v nepříznivých případech vede své členy k jednání podle vlastních norem;
- dává svým členům důležité osobní vztahy, umožňuje společně prožívat radost i smutek, úzkost i uklidnění, přijímat péči a také ji poskytovat druhým.

2.1 Biologicko – reprodukční funkce

„Nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu je přechod k rodičovství.“

(Možný, 2006, s. 148)

Narozením dítěte se člověk stává rodičem. Od vztahu muže a ženy, kteří založí rodinu, se očekává plození dětí, a tím i zajištění reprodukce lidské společnosti.

V minulosti byly rodiny s vysokým počtem dětí, protože děti znamenaly pro rodinu materiální zabezpečení a sociální jistotu.

V současné době se pod vlivem společenských i ekonomických aspektů mění přístup k rodičovství. Mladé lidi k tomuto přístupu vedou jak negativní důvody – sobectví, snaha užít si naplno života, tak důvody pozitivní – odpovědnost.

Porodnost téměř půl století klesá. Již dávno není rodičovství jen důsledkem pudů a nerozvážného sexuálního chování, ale ve většině případů je plánované a kontrolované. Stoupá věková hranice lidí, kteří vstupují do manželství. Ženy zvažují, jestli nebude dítě překážkou v jejich započaté kariéře. A právě vzhledem k vyšší věkové hranici partnerů, jsou lépe připraveni na roli otce a matky jak emocionálně, tak i sociálně.

Socioekonomické změny tvoří větší prostor pro životní rozhodování muže a ženy. Otevřela se „moderní cesta“ do manželství a rodičovství. (Možný, 2006)

2.2 Ekonomická funkce

Tato funkce je pro fungování rodiny velice důležitá. Aby se mohly vztahy v rodině rozvíjet a utužovat a vládlo v rodině příznivé klima, je potřeba rodinu zabezpečit.

V minulých dobách bylo ekonomické zabezpečení rodiny převážně na otci. Žena byla na partnerovi plně závislá. Také děti byly brány jako levná pracovní síla.

V současnosti se ve většině rodin podílí na hospodaření oba partneři, zajišťují míru její úrovně. Pokud mají zajištěnou práci, tím pádem dostatek prostředků k životu, má rodina sociální jistotu, pevnost a trvalost. V opačném případě není narušena jen ekonomická funkce, ale i emocionální oblast, která souvisí s materiálním zabezpečením.

I vzdělání rodičů a jejich postavení ve společnosti má na fungování rodiny vliv. Lidé s vyšším vzděláním se chovají zodpovědněji. Snaží se ekonomicky rodinu zabezpečit, podporují vzdělanost svých dětí, umožňují jim účast v různých zájmových aktivitách. Na rozdíl od rodin z nižších sociálních vrstev, jejichž členové nemají dostatečný smysl pro odpovědnost. Často se ani nechtějí zapojit do pracovního procesu, spoléhají na sociální podporu státu.

Hospodářská a sociální politika státu by měla podporovat nově vznikající rodiny, vytvářet příznivé podmínky pro výchovu další generace.

2.3 Emocionální funkce

Také emocionální funkce rodiny je pro rozvoj a její stabilitu velmi důležitá. Ovlivňuje i funkci biologicko – reprodukční. Pokud k sobě mají partneři kladný citový vztah, dokážou vytvořit příznivé klima a lze předpokládat, že emocionální vývoj dětí

v rodině nebude narušen. Aby byli dva lidé schopni tolerance, respektu a vzájemné pomoci, měli by být dostatečně sociálně zralí.

Rodiče hrají významnou úlohu v emocionálním rozvoji svých dětí. Ve výchově jde především o vzájemnou interakci mezi dětmi a rodiči. Pokud si vzájemně naslouchají, respektují se, reagují empaticky, rodiče jsou pro dítě vzorem, funguje rodina jako bezpečný přístav i jako start k výchově samostatného jedince.

Z hlediska celé rodiny a jejího působení na dítě se ukazuje, že pro jeho přiměřený citový vývoj je optimální příznivý, kladný emoční vztah matky a otce k dítěti a výchovné řízení bez extrémů v požadavcích na dítě i v jejich kontrole. Záleží však na tom, jak dítě samotné vnímá působení rodičů. Pokud vnímá, že jej rodiče milují, že na něj kladou přiměřené požadavky a akceptují jej, je to jistě optimální výchovné rodinné prostředí pro citový rozvoj dítěte. (Čáp, 1996)

2.4 Výchovná funkce

Vychovávat znamená působit na nitro dítěte a tím vyvolávat žádoucí odezvu jeho schopností a vloh po stránce intelektové, citové i sociální, aby se za vedení vychovatele harmonicky rozvíjely a dopomohly dítěti k dosažení životního cíle. (Matějček, 1986)

Prvním výchovným prostředím, se kterým se dítě setkává, je rodina. Je to prostředí nejpřirozenější a jsou v něm uspokojovány každodenní potřeby dítěte. Rodinu tvoří lidé. Rodiče, ale i ostatní příbuzní. Pokud chceme, abychom na dítě působili příznivě, je třeba si vytvořit přirozenou autoritu, snažit se zachovat dítěti stálost prostředí, aby si dokázalo vytvořit citové vztahy k lidem a k věcem kolem sebe. Aby byla výchova dítěte smysluplná, měla by být vytvořena určitá pravidla, život v rodině by měl mít svůj řád. S tím souvisí i umění trestat a odměňovat. Výchovným problémem není jenom velikost a množství odměn a trestů, ale především vztah mezi dítětem a tím, kdo odměňuje a trestá. Nejsou žádoucí tělesné tresty. Větší výchovný účinek má to, když dítě zažije pocit viny a samo dospěje k momentu nápravy. Odměna má daleko větší účinek. To, že si dítě uvědomí, že udělalo radost lidem, kteří ho mají rádi, má velkou výchovnou hodnotu.

Základním výchovným pravidlem je důslednost. Pro dítě přináší pocit jistoty, svět je pro ně srozumitelný a čitelný. Ne vždy se názory vychovatelů shodují. Jedním ze

zdrojů nedůslednosti ve výchově je poněkud jiný vztah k dítěti u jednotlivých členů rodiny. Například prarodiče mají jiné měřítko hodnot, ale můžeme říci, že výchovné chyby dělají spíš z lásky a dobré vůle.

Z. Matějček (1986) je toho názoru, že dalším důležitým aspektem ve výchově dětí je rozvoj citů. Pokud chceme děti po stránce citové pro život dobře vychovat, nesmíme je uzavřít před vnějším světem. Lidé nežijí vedle sebe, ale spolu, a tak se vyvíjí u dítěte zcela přirozeně sympatie i empatie. Jestliže s dítětem nesdílí rodiče jeho poznatky a prožitky, má pocit zvláštnosti a nepatřičnosti, za své city se stydí a skrývá je. Proto je důležité, aby se dokázali vcítit do světa dítěte. Dávají tak základ empatického chování i u něj.

Rodiče jsou pro děti velký vzor. Ty je rády napodobují. V dřívějších dobách měly děti příležitost sledovat své rodiče i prarodiče při práci na poli, v hospodářství, v dílně. Získávaly hodnotu, která je důležitá, radost z práce. Dnes rodiče za prací dojíždí a děti tuto příležitost nemají. Proto je velmi dobré, když děti svým rodičům pomáhají v domácnosti, na zahradě, v garáži. Mají možnost „si osahat“ náradí dospělých. Zažijí pocit, že dělají něco užitečného pro sebe i pro ostatní.

Každé dítě je individualita a tak je k němu potřeba přistupovat. S láskou, empatií, ale důsledně. Rozvíjet u něj sebepojetí i sebevědomí, zvykat si na určitá pravidla, osvojovat si společenské normy. Seznamovat je s lidskými a společenskými hodnotami. Bez rodiny je včlenění do okolního světa velmi složité. (Matějček, 1986)

Aby bylo dítě schopno bez vnější kontroly dodržovat určitý požadavek, normu, sžít se s určitou životní rolí, je potřeba, aby došlo k jejich zvnitřnění. Jakým způsobem k tomuto zvnitřnění dochází, ovlivňují styly rodinné výchovy.

3 STYLY RODINNÉ VÝCHOVY

„Termín způsob výchovy, popřípadě výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty. Zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se též volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně.“
(Čáp, Mareš, 2001, s. 303)

Způsob jinak řečeno styl výchovy je vlastně vzájemná interakce a komunikace mezi dětmi a dospělými. Zahrnuje především dva aspekty, které jsou vzájemně spjaté: kvalitu citového vztahu k dítěti, a formu výchovného působení.

Způsob výchovy je součástí životního stylu rodiny. I sociokulturní podmínky a tradice se bezpochyby promítají do stylů výchovy. Také zkušenosti, které si matka i otec přinášejí ze svých původních rodin, se promítají do výchovy dětí. Způsob výchovy ovlivňují osobní zkušenosti, vlastnosti rodičů, jejich vzájemný vztah a osobní problémy. Interakce v rodině závisí také na vlastnostech, zkušenostech a projevech vychovávaných dětí. (Čáp, Mareš, 2001)

3.1 Styly rodinné výchovy v současnosti

J. Čáp (2001) ve své knize uvádí, že ke zkoumání způsobu výchovy významně přispěl výzkum vedený německým psychologem Lewinem. Na základě porovnávání různých podob vedení dětí a jejich reakcí rozdělil styly výchovy do tří kategorií.

Autokratický (autoritativní, dominantní) styl – je charakteristický hrozbami a tresty, dítě má malý prostor pro samostatnost, potírá iniciativu, klade velký důraz na respekt k autoritám. Tento styl vychovává jedince snadno manipulovatelné, slepě poslušné, málo iniciativní nebo naopak agresivní a bojující proti autoritám.

Liberální styl (slabé vedení) – vychovatel řídí výchovu jen málo, někdy vůbec. Je to velmi slabé vedení, kdy nejsou na dítě kladeny téměř žádné požadavky a pokud je požadavek vysloven, není provedena kontrola. Dítě nemá daná žádná pravidla, nezná mantinely, což se projeví v chování a komunikaci ve skupině i v emočním ladění dítěte.

Sociálně integrační (demokratický) styl – při tomto způsobu výchovy, můžeme ho také nazvat sociálně integračním, se vychovatelé a děti vzájemně ovlivňují. V rodině vychovávající v tomto stylu, vnímáme kladné emoční ladění, vyrovnanost dětí a citovou stabilitu. Příznivou komunikací ovlivňují rodiče sociální dovednosti dětí, vedou je ke kladnému vztahu k učení a zájmovým aktivitám, jsou pro ně příkladem ve způsobu života, e vztahu k hodnotám a ve zvládání zátěžových situací. Tento styl výchovy posiluje u dětí sebehodnocení, svědomitost, odpovědnost.

Takto rozdělené způsoby výchovy se nezabývají individuálními rozdíly ve výchově a neberou v úvahu emoční vztah rodičů k dětem. Proto na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze začal v šedesátých letech výzkum, který vedl ke zdokonalení modelu způsobu výchovy. V devadesátých letech došel výzkumný tým k analyticko-syntetickému modelu, který je nazýván model devíti polí.

3.2 Model devíti polí způsobu výchovy v rodině

Emoční vztah	Řízení			
	Silné	Střední	Slabé	Rozporné
Záporný	1 výchova autokratická, tradiční, patriarchální	1	2 liberální výchova s nezájmem o dítě	3 pesimální forma výchovy, rozporné řízení se záporným vztahem
Záporně - kladný	9 Výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje,	9 Druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici	9	9
Kladný	4 výchova přísná a přitom laskavá	5	6 laskavá výchova bez požadavků a hranic	7
Extrémně kladný	4	5	8 kamarádský vztah,	7 rozporné řízení relativně

			dobrovolné dodržování norem	vyvážené kladným emočním vztahem
--	--	--	-----------------------------------	---

(Čáp, J., Mareš, J., 2001, s. 306)

V roce 2003 Mertin V. a Gillernová I. rozpracovali a konkretizovali jednotlivé způsoby výchovy.

1 Označuje v tradičním pojetí autokratický styl výchovy, pro který je charakteristické silné řízení se záporným emočním vztahem a množstvím požadavků bez výraznějšího akceptování potřeb a přání dítěte. Jde o přísnou výchovu bezpodmínečně vyžadující plnění úkolů.

2 Představuje liberální styl výchovy, bez požadavků, hranic, s malým nebo nevýrazným, zájmem o dítě.

3 Je spojena s formou výchovy, ve které záporný emoční vztah a rozporné řízení, to je kladení mnoha požadavků s poskytováním volnosti tvoří méně příznivé podmínky pro vývoj dítěte i vzájemných vztahů.

4 Vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Příznivě působí na děti i na vzájemné vztahy.

5 Představuje optimální formu výchovy se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením, výchovu bez extrému v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte a jeho podporou.

6 Označuje laskavou výchovu a řadou příznivých vazeb otce a matky k dítěti, avšak bez jasněji vymezených požadavků a hranic.

7 Poukazuje na rozporné řízení s množstvím požadavků, ale jejich malou kontrolou, které je ovšem relativně vyváжено kladným emočním vztahem.

8 Je tzv. kamarádkou výchovou, ve které převládá dobrovolné dodržování norem, protože se příznivě projevuje působení extrémně kladného emočního vztahu.

Požadavkům, které jsou kladeny, dítě dobře rozumí, přijímá je za své a plní bez nutnosti jejich kontroly. Cítí, že je bezpodmínečně přijímáno a akceptováno, že rodiče mnoho věcí dělají pro něho, a proto rádo plní různé úkoly ve prospěch celé rodiny, rodičům pro radost.

9 Vymezuje výchovu emočně rozpornou, případně ambivalentní, se všemi důsledky tohoto méně příznivého rozporu. (Mertin, Gillernová, 2003, str. 210)

Myslím si, že to není ještě tak dlouho, kdy byl v rodinách uplatňován autoritativní výchovný styl, hlavně ze strany otce. Za své praxe ve školství mi však utkvěli v paměti spíš rodiče, kteří vychovávali své děti přísněji, ale s láskou. Počátkem 80. let, kdy jsem nastupovala do mateřské školy, byla sice mateřská dovolená 3 roky, ale matky nastupovaly do zaměstnání spíše po druhém roce života dítěte. Děti ovládaly základní hygienické i společenské návyky, byly schopné nastoupit do kolektivního zařízení. Tehdejší výchovu bych označila podle rozdělení J. Čápa za přísnou, ale přitom laskavou. Mohu říci, že i já jsem svoje děti vychovávala tímto stylem.

V porovnání se současností musím konstatovat, že právě dnešní rodiče, kteří byli sami vychovávaní spíše přísněji, v mnoha případech vychovávají své děti až příliš liberálně, bez určitých mantinelů a hranic. Anebo naopak kladou na děti velké nároky a prostřednictvím nich si plní své neuskutečněné sny. Jsou však i rodiče a není jich málo, kteří jsou zodpovědní a snaží se dětem dávat nejen materiální, ale i duchovní hodnoty. V dnešní době mají dost možností, jak se dozvědět o optimální výchově pro své dítě.

4 FORMATIVNÍ PŮSOBNÍ RODINY

B. Jeřábková (1993) ve své publikaci uvádí, že rodina je malá sociální skupina, která je však součástí velkého celku; společnosti, která po celé generace organizmus ovlivňuje. V České republice je ochrana rodiny garantovaná Listinou základních práv a svobod z 9. 1. 1991.

4.1 Vnitřní faktory ovlivňující rodinu

Způsob fungování rodiny závisí na ekonomické situaci, vzdělání rodičů, jejich morálních hodnotách.

Velmi důležité postavení v životě člověka zaujímá otázka bydlení. Mít kde bydlet, je jeho základní potřeba, a možnost samostatného bydlení má vliv na rozhodování o založení rodiny. Úroveň bydlení závisí však také na ekonomické situaci členů rodiny. Na velikosti příjmů a způsobu, jakým jsou získávány, závisí životní úroveň rodiny, její životní styl, budoucnost dětí, ale i váženost rodiny ve společnosti.

Ekonomická situace rodiny závisí také na vzdělanosti jejích členů.

Dalším faktorem, ovlivňující rodinu je způsob využití volného času. V poslední době se hodně rodin snaží trávit volný čas společně, rodiče rozvíjejí schopnosti jak svoje, tak svých dětí. Takto strávený čas je pro obě strany obohacující o společné zážitky, vzájemné poznávání a porozumění si. Je ale také poměrně hodně rodin, které svůj volný čas promarní doma u televize, kde konzumují vše, co se jim nabízí nebo tráví volné chvíle v nákupních centrech, kde jsou děti omezeny ve svých potřebách a projevech.

Také tradice a rituály, které se dědí z generace na generaci a jsou přijímány a dodržovány, mají vliv na fungování rodinných vztahů. M. Morgensternová a L. Šulová (2007) uvádějí, že význam rodinných rituálů spočívá v tom, že se jimi uskutečňují tři základní procesy: transformace, komunikace a stabilizace. Rituál usnadňuje proces změny. Předepisuje průběh a je spojen s mnoha postupnými kroky. Komunikace a její předpisy umožňují zúčastněným nalézt společnou řeč. Stabilizaci přinášejí rituály svou pravidelností. Díky rituálům je rodina schopna zvládat i stresové a zátěžové situace. (Morgensternová, Šulová, 2007)

Podle zkušenosti z mé vlastní rodiny mají vliv pozitivní. Už od malička jsme děti vedli k dodržování každodenních rituálů (hygiena, stolování, loučení a přivítání, využití volného času). Pravidelné návštěvy rodičů, dodržování tradičních českých zvyků, úcta k místům rodinného života i setkávání se s členy širšího příbuzenstva, to mě i mým dětem dalo pocit jistoty a sounáležitosti.

Výpovědi většiny respondentů výzkumu potvrzují, že rodinné tradice jsou velmi důležité pro udržování pospolitosti rodiny. Rodinná setkávání vedou k vzájemné

soudržnosti. Mladá generace nejen že tyto tradice a rituály přijímá, ale i rozvíjí. Prarodiče jsou pro ni základem a místem udržování těchto tradic.

Je však možné, řekla bych, že hodně časté, že právě rodinné tradice a rituály jsou příčinou mnoha rozchodů a odchodů členů rodin. Zvláště, když se v rodině sejdou lidé s různými druhy tradic, a nejsou schopni vzájemně je tolerovat nebo přistoupit na kompromis. Pokud vyžadují rodiče přísné dodržování určitých rituálů, děti nejsou ochotny tyto akceptovat, dochází ke konfliktům a problémům. Poslední dobou přibývá manželství nebo partnerství lidí z odlišných kultur a problém sžít se je někdy neřešitelný. Podle Morgensternové a Šulové (2007) nesmírně důležitou úlohu hraje komunikace. Problémem mohou být odlišné pohledy na morální a náboženské hodnoty, názory na výchovu dětí, dodržování tradic.

4.2 Vnější faktory ovlivňující rodinu

Výchovu a vzdělání zajišťují také instituce, jako je mateřská a základní škola, instituce volnočasových aktivit, které spolupracují s rodinou a doplňují ji. Zvláště v případě dysharmonických a afunkčních rodin, je role těchto institucí významná.

Také společenské prostředí ovlivňuje jednotlivé členy rodiny. Postupem času se mění sociální role rodinných příslušníků. V socializaci jedinců hrají svou roli vztahy se spolužáky, vrstevníky, spolupracovníky. Vrstevnické skupiny ovlivňují jedince po celý život. Už v mateřské škole se vztahy mezi dětmi rozvíjejí. Děti vyhledávají kamaráda, který má stejné potřeby a zájmy. Učí se spolupracovat, ale také prosazovat svoji identitu. Navazují přátelství někdy i na celý život. V mladším a středním školním věku se dítě se skupinou identifikuje a kontakt s vrstevníky je nejvýznamnější potřebou tohoto věku. Význam a vliv vrstevníků se ještě více zvyšuje v období puberty. Adolescenti potřebují kontakt s blízkým vrstevníkem, účastnit se nejrůznějších aktivit a prožívat je. Pocit jistoty je právě v tomto věku uspokojován vrstevnickými vztahy. (Vágnerová, 2000)

V poslední době mají čím dál větší vliv na postoje jedinců masmédia. Tisk, televize, film, internet vedou k větší informovanosti lidí, k prohlubování vědomostí a znalostí, ale na druhou stranu „*masivně ovlivňují u dětí a mládeže skladbu jejich dne, zájmy, vzory k napodobování, způsoby chování, hodnotové systémy, názory a postoje.*“ (Helus, 2004, s. 65)

Velký význam pro utváření rodiny má také územní společenství, ve kterém žije. Ve velkých městech jsou lidé anonymní, setkávají se s nezájmem okolí a jeho lhostejností, jsou vystaveni většímu sociálnímu tlaku, což vede k psychické zátěži. V menších městech a na venkově se lidé znají, vztahy mezi nimi jsou vstřícnější, vzájemně si pomáhají, rodina lépe spolupracuje s veřejnými i vzdělávacími institucemi. (www.tymovykoucink.cz)

V posledních letech přibývá v České republice příslušníků jiných národností, kteří se stávají součástí naší společnosti. Ta se s nimi učí žít, tolerovat jejich kulturu a zvyky. Mnozí z nich se stávají objektem rasové nesnášenlivosti a fyzických útoků. Multikulturalita vede nastupující generaci k respektování etnických menšin v naší společnosti.

Jak se bude vyvíjet rodina jako společenská instituce, její sociálně ekonomický statut, záleží také na politickém klimatu naší země. Prosperující ekonomika je předpokladem pro vytvoření co možná nejlepších podmínek k založení nových rodin a jejich správného fungování.

5 CHARAKTERISTIKA RODINNÝCH VZTAHŮ

Domov je nesmírně krásná a důležitá věc. Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti. (Matějček, 1986)

Rodina, domov. Základ pro šťastné dětství. Aby byly vztahy v rodině funkční a rodina byla definována jako zdravá rodina, je velmi důležitá spokojenost jednotlivých členů s rodinnou soudržností. Také dovednosti a schopnosti řešit konflikty a problémy, uspokojování vlastních potřeb a zájmů, efektivní komunikace, loajalita a vzájemné vztahy se širším příbuzenstvím jsou známkou úrovně rodiny. (In Sobotková, 2007) Myslím si, že takové rodiny, které pro dítě vytvářejí optimální podmínky, jsou. Není jich mnoho, v poslední době ubývají. Nejde vůbec o materiální zabezpečení dítěte, to jsou rodiče schopni zajistit, sociálně slabší rodiny i za cenu půjčky, ale mám na mysli vytváření právě rodinných vztahů, morálních hodnot, citových vazeb.

5.1 Rodičovské role

„Rodičovská role je důležitou součástí identity dospělého člověka.“

(Vágnerová, 2000, s. 344)

V naší společnosti je rodičovská role považována za vyvrcholení manželského nebo partnerského vztahu. Je to určitá sociální norma. Společnost očekává, že dva lidé, kteří jsou sociálně i emocionálně zralí, ekonomicky soběstační, založí do určitého věku rodinu.

V posledních letech však mladí lidé odkládají jak uzavření manželství, tak rodičovství.

Z jedné strany je k tomu vede zodpovědnost k roli rodiče, z druhé strany egoismus a pohodlnost.

Rodičovská role přináší radikální změny v životním stylu, nedá se vrátit zpátky.

K rodičovství jsou děti vychovávány už od narození. Je to dlouhodobý vývoj, ve kterém se promítají zkušenosti dítěte s vlastními rodiči. Pokud je tato zkušenost pozitivní, člověk v dospělosti ví, jak by se měl jako rodič chovat. Pokud je negativní nebo žádná (dítě bylo vychováno v některém náhradním zařízení), může mít problémy ve vztazích k partnerovi i k dětem.

Potřeba být rodičem je vrozená biologická potřeba, pudová, která zajišťuje zachování existence rodu.

- Dítě přináší do rodiny oživení, poskytuje rodičům nové zážitky a zkušenosti.
- Dítě je objektem citových vztahů, obě strany potřebují citovou vazbu.
- Rodičovská role je nezpochybnitelným důkazem dospělosti.
- Rodičovská role může uspokojovat potřebu seberealizace.
- Dítě je pokračovatelem života svých rodičů. (Vágnerová, M, 2000)

5.1.1 Role matky

Pro ženu tato role znamená velkou změnu dosavadního života (přerušení zaměstnání, společenských kontaktů).

Postupně se na tuto roli připravuje již v době těhotenství. Zásadní význam pro přijetí mateřské role má pozitivní psychická vyladěnost matky. Ta také ovlivňuje přijetí dítěte a jeho integraci do rodiny. Těhotenství je možné chápat jako aktivní dialog mezi

matkou a dítětem. Matka dítě vyživuje, emocionálně se k němu připoutává. Hned po porodu plynule pokračuje komunikace mezi ním a matkou. Ta je hormonálně disponována ke vhodnému chování k dítěti. Podle Šulové (2010) se jedná o tak zvanou mateřskou senzitivní periodu. Základem pro ranou interakci matka-dítě je kojení. Pokud nevzniká mezi matkou a dítětem vztah od narození a žádoucí interakce, má tato situace na dítě neblahé následky, což vede často k depresím. Pro raný vývoj dítěte je matka primární osobou. Její chování má charakteristické znaky a dítě je dokáže zaznamenat od nejútlejšího věku. Převládá u ní snaha získat jeho pozornost, udržovat blízkost, oční i tělesný kontakt, pečuje o dítě tak, aby mu zajistila veškerý komfort. Zabývá se tím, co dítě umí, podněcuje jeho aktivitu. Matka sehraává významnou roli výchovnou i emocionální. S dítětem více komunikuje, svou mluvu dokáže přizpůsobit jeho věku. Více své dítě dokáže pochopit a porozumět mu. Snaží se řešit jeho požadavky. Specifická role matky tkví v poskytnutí pocitu bezpečí, emočně podporovat a povzbuzovat.

Role matky je společensky ceněna, ale zároveň jsou na ni kladeny velké nároky (žena má být šťastná, prožívat jen kladné pocity). Některé ženy však tato role neuspokojuje, objevuje se u nich únava, frustrace.

Pokud se žena po ukončení mateřské dovolené rozhodne pokračovat v profesní kariéře, čeká na ni nelehký úkol; spojit roli profesní s rolí matky a manželky. (Šulová, 2010)

5.1.2 Role otce

Role otce je zcela svébytná a specifická, komplementuje s rolí matky. Otec je jakýmsi mostem, který vede do společnosti. Je dítěti partnerem už od počátku jeho života. Zajišťuje přechod od dvou (matka - dítě) ke třem (matka – otec - dítě). Otec se také projevuje jako významný fenomén pro přijetí pohlavní identity dítěte, projevuje specifické verbální i neverbální komunikační chování, ovlivňuje způsob interakčního chování dítěte a jazykový vývoj obecně.

Strategie otců podporuje nezávislost, růst autonomie, odmítnutí pomoci nutí dítě, aby hledalo řešení samo. Převažuje u něj experimentování a explorační s dítětem. Otcové jsou autoritativnější či hravější s určitým agresivním nábojem, zvláště při hře s chlapci. Specifická role otce je pravděpodobně v povzbuzování dítěte k dosažení úspěchu

vlastními silami. Komunikace otce je spíše neverbální, je jiná, pokud je otec s dítětem sám nebo s jinou osobou. Svou roli mohou vnímat jako instruktivní. Všeobecně můžeme říci, že otec je v současné době zárukou ekonomického zajištění rodiny, ale i představitel určitého sociálního chování a charakteristických aktivit a zájmů. (Šulová, 2010)

Určitou nevýhodou otcovské role je, že nemá v dnešní společnosti jednoznačně definovaný obsah. Není vymezeno, co by měl muž dělat, aby splnil očekávání. (Vágnerová, 2000)

V poslední době přibývá otců, kteří jsou na rodičovské dovolené, protože partnerce umožňují profesní růst, setkáváme se i s tatínky, kteří dostali do péče nezletilé děti a svoje poslání zvládají velmi dobře. Jejich chování je blízké mateřskému.

5.2 Postavení dítěte v rodině

Dítě, „lidské mládě“, přichází na svět bezbranné, vybavené jen několika základními reflexy. Je však připraveno všemu se učit, vyvíjet se jak po stránce fyzické, tak psychosociální. Aby byl vývoj dítěte harmonický, potřebuje rodinné zázemí – domov.

Co vlastně pro dítě domov znamená?

Je to stálé prostředí, kde má dítě své místo, cítí se tam dobře a bezpečně, platí zde určitý řád.

Domov však tvoří hlavně lidé: rodiče, prarodiče, sourozenci. Všichni ti o dítě od narození pečují, ovlivňují je a tím je vychovávají a rozvíjejí jeho osobnost.

„Vychovávat dítě znamená především respektovat jeho dětskou osobnost se všemi jejími zvláštnostmi a bezpodmínečně ho milovat. Výchova je záležitostí srdce a vyžaduje mnoho trpělivosti.“
(Sobotková, 2001, s. 6)

Dítě vnímá matku již v prenatálním období. Její hlas, tlukot srdce, její psychické rozpoložení. Proto je důležité, aby budoucí matka prožívala těhotenství v pohodě a v klidu.

Hned po narození dítěte se vytváří pevné citové pouto mezi ním a matkou. V rodinném kruhu se vytvářejí další citové vazby s otcem, prarodiči, sourozenci.

Citová výchova je založena na vztahu mezi vychovatelem a dítětem. S projevy citů se dítě setkává každodenně v různých situacích (chování, políbení, mazlení, doteky,

pohledy). Tím, že rodiče projevují dítěti lásku, prohlubují u něj vztah k rodině, pocit zázemí a bezpečí. Je třeba, aby vytvořili prostředí vřelé a stálé. Dítě se učí ohleduplnosti, pomoci druhému, obětovat něco pro druhého. Citová výchova spočívá i ve vzájemném povzbuzování a prohlubování kamarádských vztahů. I vzájemná rodinná soudržnost, rituály, rodinné posezení a klidná atmosféra je důležité pro dítě.

Dalším důležitým aspektem rozvoje dítěte je komunikace. Dítě velmi brzy po narození reaguje na hlasový podnět, udržuje zrakový kontakt. Prostřednictvím verbální i neverbální komunikace reaguje na podněty, rozvíjí pohybové dovednosti, získává potřebné informace. Podle intenzity, zabarvení a tónu hlasu rozezná, zda je chváleno nebo káráno. Komunikací se rozvíjí i slovní zásoba dítěte, následně i jeho vědomosti a dovednosti.

Mezi druhým až třetím rokem života začíná dítě bojovat za svou autonomii. Stále více se uvolňuje závislost na matce, začíná užívat označení „já“, „moje“. Vzniká potřeba sebeprosazení, která může mít až charakter negativismu. Ten pomáhá vymezit novou pozici dítěte. Je však stále závislé na výchovných postojích, kultuře, na sociálním prostředí. Kolem tří let si dítě začíná ujasňovat své postavení mezi ostatními. Zaujímá větší počet rolí, učí se je chápat, dokáže napodobovat modely chování z rodiny, učí se adaptovat v cizím prostředí. (Vágnerová, 2000)

Vývoj člověka probíhá po celý život, ale předškolní období je velmi důležité pro rozvoj osobnosti dítěte a rozvoj kognitivní. Dítě by mělo být vychováváno s ohledem na svou jedinečnost. Každé dítě má své individuální potřeby, tendence, temperament. Rodiče by je měli vychovávat důsledně, aby si postupem času vytvářelo určité návyky, aby jeho projevy chování měly své hranice.

Nedůslednost ve výchově vede často k tomu, že je dítě zmatené a nevyrovnané a zároveň nejednotná výchova vede ke sporům mezi rodiči a dětmi, i prarodiči. V některých případech se setkáváme s rodiči, kteří se o vývoj a výchovu svých dětí nestarají, myslí na svůj vlastní prospěch. Zdeněk Matějček (1986) je ve své publikaci nazývá „krkavčí rodiče“. Naproti tomu jsou rodiče, ale i prarodiče, kteří vychovávají děti nerozumně, nezdravě až scestně, usnadňují jim cestu životem. Takovou lásku nazývá Zdeněk Matějček (1986) „opičí láskou“.

V současné době je výchova dětí složitější než dříve. Děti jsou ovlivněny technikou, médií, většina rodin upřednostňuje materiální hodnoty před hodnotami

morálními, ve společnosti přibývá bezohlednosti a lhostejnosti, svůj význam pozbývají tradice národa.

Prostřednictvím dítěte si rodiče plní své ambice, děti jsou přetěžovány, neustále organizovány. Snaha rodičů, aby byl jejich potomek nejlepší za každou cenu, vede k tomu, že se dítě nedokáže ničeho vzdát, neumí dávat, chce jenom brát.

Ze zdrojů rozdílnosti ve vývoji dětí ale nejvíce pozornosti vyvolává podnětnost prostředí, které vyplývá z odlišnosti kultur, z rozdílů ve vzdělanosti rodičů, majetkových poměrech, ve výchovných stylech, v kvalitě škol a využívání mimoškolních příležitostí, z odlišností hodnot působícího okolí. Právě tyto činitele mohou způsobovat rozdíly v životních zkušenostech, a tak ovlivňovat jejich šance žít smysluplný život. (Helus, 2004)

5.2.1 Znepokojení nad dětstvím dnes

Zdeněk Helus (2004) se pokusil zobecnit znaky charakterizující současné děti a mládež.

- 1) Dětství medializované – na jedné straně plní media funkci vzdělávací i zábavnou, děti získávají mnoho cenných informací, na druhé straně přibývá jedinců, kteří tráví u televize a počítače nepřiměřené množství času a stávají se z nich závislí. Tato závislost má negativní vliv na pozornost dětí, na způsob komunikace, ztrácí pojem o realitě.
- 2) Dětství konzumní – každodenně se setkáváme s působením reklam a nabídek různého zboží a finančních výhod. A právě děti podléhají snadno těmto nabídkám. Pokud je rodina nenaučí odolávat těmto nabídkám a svodům, stanou se určujícími jejich způsobu života.
- 3) Dětství v bezdětném světě, dětství jedináčkovské – v posledních letech se snižuje porodnost. Jedním z důvodů je obava, zvláště u vysokoškolsky vzdělaných matek, ze ztráty atraktivního povolání a kariérního postupu. Pokud si dítě pořídí, tak jedno. Jedináčkovské dětství má svá negativa, ale i pozitiva. Ne jedné straně je středem pozornosti, rodiče mu všemožně usnadňují cestu. Dítě je pak ve světě vrstevníků neoblíbené, nešťastné. Na druhé straně má dítě v rodině velké citové zázemí, péče o něj je kvalitnější než v rodinách s více dětmi.

- 4) Dětství proplánované, opečované a urychlované versus dětství zanedbané – snaha některých rodičů naplánovat dítěti život. Tito rodiče se vyhýbají citovému sblížení se svým dítětem, odchylky od jejich plánování nesou těžce, vyžadují pomoc profesionálů. V jiných případech se rodiče snaží vést děti k samostatnosti, vychovávají je tak, aby se z nich stali malí dospělí, a to i za cenu, že si dítě v každé situaci musí poradit samo. Rodiče vlastně přenášejí odpovědnost na dítě.

Vzhledem k nebezpečnosti na ulicích a sídlištích, hlavně ve velkých městech, se mnozí rodiče o své děti bojí a snaží se je izolovat od vnějšího světa (děti tráví čas doma u počítače a televize, nesmí se stýkat s kamarády), rodiče je stále doprovází. Tato izolace vede v pozdějším věku k dalšímu extrému. Děti vyhledávají zóny ohrožení, stýkají se s asociálními živly.

Zanedbané dětství představuje protipól dětství proplánovanému a opečovanému.

- 5) Scholarizované dětství – v současné době se stává vzdělání určující součástí života dětí. Ty chápou školu jako klíč k budoucnosti. Mezi žáky se slabšími výkony se objevuje trvalý stres, hrozba z ponížení a trestu, u žáků, kteří se snadno adaptují na zvýšené nároky, se vytrácí tvořivost. Všeobecně se zhoršuje vztah dětí ke škole a učitelům, vzpomínky na školní docházku jsou vesměs negativní.

- 6) Emocionálně přetížené dětství – pokud je dítě vystaveno citovým zážitkům, které nedokáže zpracovat, přetváří se do celé řady podob (děsivé sny, úzkost, psychosomatické potíže).

nejčastější zdroje emoční zátěže jsou. Kolize mezi rodiči, nedostatek citového pouta, problémy ve škole, se školou, některé výchovné styly, zklamání v životních cílech, touhách.

- 7) Agresivní versus viktimizované dětství – agresivita, která v posledních letech u dětí a mládeže vzrůstá, má několik příčin. Morálka a cit se u dětí vytrácí, hlavní měřítko je bohatství a úspěch. Děti agresivním chováním zahání nudu a neúspěch ve škole, někdy jsou vedeni zvědavostí. Týrání druhých přináší silný zážitek, dobrodružství. Také navozování mentality oběti, identifikace s ní, souvisí s tematikou násilí. (Helus, 2004)

Z. Helus(2004) velice výstižně shrnul problémy, které se objevují v celé společnosti a dotýkají se vývoje dětí. Podle mého názoru jedním z nejzávažnějších problémů je nadměrné sledování medií už i předškolními dětmi a nevhodný výběr programů, které sledují. Jak již bylo uvedeno v knize Z. Heluse (2004), media mají funkci výchovnou a vzdělávací a v dnešním světě jsou nezastupitelná. Tuto funkci však mohou plnit pouze, pokud rodiče vyberou dítěti vhodný program a dokážou jej s dětmi sledovat, hovořit o něm. Dnešní trend je takový, že televize a počítač mají děti zabavit, aby se nenudily. Přitom si rodiče neuvědomují, že dlouhodobé sledování medií může způsobit i zdravotní problémy.

Každodenně se ve své praxi setkávám také se současným konzumním stylem života. V MŠ je například dáván velký důraz na životosprávu dětí. Dbáme na to, aby jejich jídelníček byl vyvážený, zdravý a prospěšný. Velice často se však od dětí dozvídám, jaké potravinářské značkové výrobky rodiče kupují v domnění, že zboží z reklamy je pro jejich děti to pravé. A tím se vlastně vracíme zpět k médiím a jejich působení i na rodiče.

5.3 Prarodiče v rodinné výchově

Prarodiče jsou většinou zástupci starší generace. Prarodičovství je pro ně důležitá součást života. Tím, že se lidé stávají prarodiči, definují svou představu o stáří a vytváří si vztah jak ke svým vrstevníkům, tak i k příslušníkům mladší generace.

Ptáme-li se na postavení prarodičů v dnešní rodině, je třeba trochu nahlédnout do historie, abychom této problematice lépe porozuměli.

Význam prarodičů se v dějinách měnil. Jejich životní podmínky byly takové, jaké byly podmínky jejich potomků. Mnoho starších obyvatel bylo až do 19. století vystaveno nouzi a velmi často tvořili zástupy žebráků. Zástupcem rodin byla takzvaná venkovská rodina. Ta vznikla v dobách roboty a útlaku, kdy se rodiny semkly, její členové si vzájemně pomáhali a vytvářeli vlastní kulturu. Tento model přetrvával až do 2. poloviny 19. století. Babička (tento název pro matku matky se poprvé objevuje v Jungmanově slovníku v roce 1830) a dědeček ztrácejí funkci autoritativní a řídící a získávají funkci emocionální. Stávají se dobrovolnými pomocníky mladé rodiny.

(Matějček, Dytrych, 1997) Určitá soudržnost přetrvává v rodinách dodnes. Minulý, totalitní režim částečně ovlivňoval rodinné vztahy tím, že upřednostnil kolektivní institucionální výchovu na úkor výchovy dítěte rodiči a prarodiči. Bylo to způsobeno stylem života. Rodiče byli příliš mladí, prarodiče ještě pracovali.

V současné době zapojení prarodičů do péče o děti tvoří nedílnou součást fungování rodiny, a to nejen v České republice, ale i v Evropských zemích. Forma a intenzita tohoto zapojení je dána kulturou země. V Holandsku, Dánsku, Švédsku a Francii je hodně seniorů, kteří hlídají svá vnoučata. Ve státech jižní Evropy (Itálie, Španělsko) je tento podíl daleko nižší. Výsledky projektu SHARE, zahrnující data i pro Českou republiku ukazují, že naši senioři jsou charakterističtí velkým zapojením do pravidelné péče o vnoučata. Projevují snahu pomáhat a hodnoty mezigenerační pomoci jsou velice silné. (Hasmanová Marhánková, 2009)

Dětem je vštěpována úcta ke starším lidem, respekt a tolerance. Přesto přetrvávají v mnoha oblastech na tuto etapu života negativní názory. Je třeba uznat, že každý věk má svou vlastní hodnotu a že každý člověk plní určitou životní úlohu.

„Zabráníme-li generaci prarodičů, aby tyto úkoly plnila, bude naše soužití nejen chudší, ale i nelidštější.“ (Hauserová-Schönerová, 1996, s. 16)

5.3.1 Životní etapa – role prarodiče

Z. Matějček a Z. Dytrych (1997) ve své publikaci uvádí, že již v nejranějších fázích svého života se dítě učí diferencovat své chování vůči osobám v rodině a vůči osobám mimo rodinu. Aniž si to uvědomuje, přejímá vzorce chování, které můžeme obecně označit jako role. Během svého života člověk své role mění. Z role dítěte, dospívajícího, kamaráda, přes roli mileneckou se člověk dostává až k roli rodičovské. Narozením dítěte a tím přechod do role rodičovské se však netýká pouze rodičů samých. Je výrazným zásahem do života širší rodiny a rodiče obou partnerů se dostávají do životní role prarodičů. Studie Hasmanové Marhánkové (2009) uvádí, že prarodičovství je jistým pokračováním genderových norem mateřství. Ženy se v péči o vnoučata angažují více než muži a připisují roli prarodiče významnější místo.

Tito teorii jsem si ověřila výzkumem. Babičky tráví s vnoučaty více času, pomáhají se vzděláváním dětí, s učením návyků a dovedností. Jsou schopny empatie vůči roli matky a dokážou pomoci v psychicky náročnějších situacích.

Jak již bylo řečeno, každá životní role by měla mít své správné časové období. V obecné rovině vidíme prarodiče jako lidi zralé, moudré, klidné, na které se můžeme obrátit pro pomoc, pro radu. I vnoučata mají v prarodičích výraznou emoční oporu, žádají od nich pomoc a ochranu.

Prarodiče se shodnou v názoru, že nechtějí děti vychovávat. Snaží se spolupracovat s rodiči a moc nezasahovat do jejich výchovných metod. Ale vytváření zázemí a pocitu bezpečí pro vnoučata považují za jednu z priorit. Chtějí, aby se u nich vnoučata cítila co nejlépe. „*Zajišťujeme odreagování, pohodu, děti se u nás baví.*“

Postavení prarodičů v současné společnosti, jejich zapojení, je dáno jednak kulturními normami, které buď posilují nebo zlehčují jejich roli, za druhé socioekonomickými aspekty společnosti. (Hasmanová Marhánková, 2009)

V posledních letech se role prarodiče mění. Vzhledem k tomu, že se délka života z důvodu dobrého zdravotního stavu seniorů prodlužuje, tráví prarodiče čas mnohem aktivněji. Mají své ambice, nesplněné touhy a přání. Ekonomicky se osamostatňují od rodin svých dětí. Nestojí o to, starat se na „plný úvazek“ o svá vnoučata, jak by si to představovali jejich děti. Zároveň ale zvyšující se délka dožití otevírá prostor pro časově delší budování vztahu mezi prarodiči a vnoučaty. (Matějček, Dytrych, 1997)

Z. Matějček a Z. Dytrych (1997) uvádějí, že prarodiče musí být připraveni, zvláště v pozdějším věku, na nejrůznější krize, které mohou být povahy biologické, zdravotní, ale i sociální. Z toho je zřejmé, že by se měli do role prarodiče dostat opravdu ve zralém věku, ve kterém jsou více schopni na základě bohatých životních zkušeností takovým zkouškám úspěšně čelit.

5.3.2 Typy chování prarodičů

Chování prarodičů vůči vnoučatům je určováno mnoha okolnostmi. Proto se Z. Matějček a Z. Dytrych (1997) pokusili roztrždit chování prarodičů do několika skupin.

- 1) Vládci rodiny – jsou to ti, kteří si i přes svůj pokročilý věk udržují respekt svých dětí a také svých vnoučat. Jsou uznávanými autoritami, všichni se řídí jejich

rozhodnutími. Nemusí přitom jít o nesprávná rozhodnutí, ale o uvážená a moudrá. Svým chováním však vzbuzují určitou obavu z jejich hněvu. Rodina se pokouší o vzpouru proti nim, ve většině případů však marně. Jsou to dost často lidé, kterým se vrátil restituční majetek, a oni rozhodují z pozice majetného člověka. V některých rodinách se udržují mnohaleté tradice. Prarodiče žádají jejich dodržování a vykazování úcty. U nás se však takové rodiny vyskytují jen zřídka.

- 2) Proreктоři – narození vnoučat je pro ně velikou událostí. Jejich životním cílem je pro děti udělat to nejlepší, děti ochraňovat a starat se o ně. Rozhodují o chování dětí, o jejich kamarádech, mají pocit, že je všichni kazí a ubližují jim, včetně rodičů...oni to s nimi myslí nejlépe.
- 3) Obětavci – pro svá vnoučata jsou ochotni udělat prakticky vše. Jsou ochotni maximálně pomoci, jak svými schopnostmi, tak finančně. Nezasahují však do chodu mladé rodiny, přejí si pouze, aby se rodina, zvláště vnoučata, cítila co nejlépe. Toto obětování vychází z čisté lásky a hlubokého citu. Existuje však ještě jeden druh „obětování“ za strany prarodičů. Také svá vnoučata milují a chtějí pro co nejlepší. Ale o své nezištné pomoci rádi mluví, chlubí se, co vše pro své bližní udělali. Chtějí na sebe upozornit okolí, a protože jejich snaha není často vnoučaty doceněna, cítí se zanedbáni a opomíjeni.
- 4) Žijí nový život – první skupinou, která začíná „nový život“ jsou prarodiče, hlavně babičky, které v pokročilejším věku porodí dítě, a nejsou schopny rozdělit lásku mezi své dítě a vnouče stejným dílem. Dcera či snacha jsou spíš konkurentkami. Druhá skupina prarodičů, jsou ti, kteří podnikají, a role prarodiče je nedobrovolná. Pokud je podnikatelská činnost prosperující, mohou prarodiče své děti i vnoučata zabezpečit materiálně. V opačném případě se prarodiče soustředí na své ekonomické problémy. Boje o každodenní přežití je psychicky vyčerpává a nedovoluje jim věnovat se svým vnoučatům.
- 5) Opuštění – jejich děti ani vnoučata o ně nestojí. Stýkají se s nimi velmi zřídka. Příčinou je buď velká vzdálenost, nebo nedostatek času. Vnoučata je téměř neznají, nemají k nim žádný emocionální vztah. Tito lidé končí většinou v domovech důchodců nebo v jiném léčebném zařízení. Mají pocit nevděku, křivdy a velmi těžko se s touto situací smířují.

- 6) Ti všichni ostatní – lidský život je velmi složitý. Vztahy po celou dobu tohoto života se proměňují, podléhají nově vzniklým životním situacím. Proto se může stát, že se z dětí, rodičů a prarodičů stanou nepřátelé, ale vzápětí se usmíří a vztahy se naopak upevní. Každý člověk je individualita. Má právo na svůj názor, na svůj postoj k nejrůznějším situacím. Není třeba se bát konfliktů a výměn názorů pokud probíhají v rozumné rovině. Širší rodina tímto dostává jiný rozměr, její členové se naučí vzájemně se respektovat a tolerovat se. Rodina má šanci na pozitivní vývoj.

Autoři charakterizují jednotlivé skupiny. Snad kromě „vládců rodiny“ jsem se setkala jak ve svém osobním životě, tak v profesním, se všemi ostatními skupinami. Myslím si ale, že se nedají lidé takto striktně rozdělit. Většina prarodičů svá vnoučata obklopují láskou, ale i materiální pomocí, rádi se pochlubí jejich úspěchy, ale i tím, jak jsou jim nápomocni. Samozřejmě, že se také rádi zapojují do výchovy, v některých případech chtějí rozhodovat.

6 VZTAHY MEZI RODIČI A PRARODIČI

Každá generace má o pojmu rodina jinou představu. Prarodiče považují za rodinu nejen tu svoji, ale i rodiny svých dětí s vnoučaty. Sounáležitost s nimi považují za samozřejmost a jsou-li z těchto vazeb vyřazeni, cítí to jako újmu. Senioři zvláště ochotně přijímají úlohu babičky a dědečka. Jsou-li k tomu podmínky, rádi se o vnuky starají, mají na ně nezanedbatelný vliv.

Při individuálních rozhovorech i z odpovědí dotazníků, které jsem zapisovala a dále detailně uvádím v praktické části této diplomové práce je patrné, že respondenti si roli prarodičů užívají. „*Je úžasné pozorovat vnoučata, prožívat s nimi radosti a starosti*“, píše jedni prarodiče. Jiní, věkově starší, přidávají: „*Vzhledem k našemu věku jsme již nedoufali, že se vnoučat dočkáme. Dnes nám zpestřují život, omládli jsme. Jsme s nimi denně a moc se na ně těšíme.*“

Jako štafetu přitom předávají zkušenosti své generace. Vnuci přijmou mnohé rady od shovívavých prarodičů lépe než od méně trpělivých rodičů, k nimž mívají navíc kritičtější postoje.

Prarodiče mají většinou úlohu pečovatelskou a hlídací. Jak již bylo uvedeno, učení a vzdělávání nechávají převážně na rodičích. Přesto dětem chtějí nenásilnou formou předat zkušenosti a dovednosti. V tomto směru se podle výpovědí respondentů angažují babičky i dědečkové, ale každý v jiné oblasti. Babičky si s dětmi prohlížejí a čtou knihy, chodí na procházky a odpovídají trpělivě dětem na otázky, nechají vnoučata pomáhat v kuchyni. Dědečkové vedou hlavně vnuky k práci na zahradě, pomoci v dílně, technicky je rozvíjejí.

Téma prarodičovství je pro mě velmi zajímavé. O této problematice však není v literatuře mnoho informací. Proto jsem využila i internetových zdrojů a snažila jsem se tak prameny z literatury doplnit jinými názory.

„Někteří sociologové tvrdí, že mezigenerační porozumění bývá větší "ob generaci". Je ideální, když se vnuci učí poznávat problémy vyššího věku, který je jedno a reálně je hodnotit mladýma očima. Usnadňují to hezké postoje jejich rodičů k prarodičům. Na druhé straně kontakt s vnuky obohacuje stáří. Už dávno neplatí, že dědeček poučuje vnuka, často je to obráceně. Vnuci jsou pojítkem s realitou současného světa a života.“ (www.rodina-finance.cz)

„Slova babička a dědeček vyjadřují pohodu a v pohádkách jsou spojena s láskyplným dobrem a moudrostí stáří. Je to tak přirozené. Nejednou se však objeví „mraky“ a babička či dědeček se stanou "přítěží". Komplikace vzniknou především tehdy, stane-li se prarodič nesoběstačným a závislým na cizí pomoci. Tu očekává v první řadě od rodiny. Rodinná péče se všude na světě považuje za nejvhodnější, vše ostatní je pouze náhradním řešením. Rodina však musí mít ochotu pečovat, což je podmíněno vztahem dětí a vnuků ke stáří. Záleží také na vytvoření podmínek, aby se rodina o svého starého člena starat mohla a aby to uměla. Skloubení těchto požadavků není vždy snadné.“ (www.rodina-finance.cz)

6.1 Proměny vztahů v průběhu života

„Téma mezilidských vztahů oslovuje naši nejintimnější zkušenost. Je spojeno s intenzivním prožíváním emocí, váže se k našemu aktivačně - motivačnímu systému, týká se celé naší životní dráhy. Na kvalitě a množství blízkých osobních vztahů závisí naše fyzické a psychické zdraví, náš osobní růst a zrání. Sociální prostředí, ve kterém žijeme, nám poskytuje na to, jak se vnímáme a hodnotíme. I pocit životní pohody se

mimo jiné vztahuje na naše uspokojení potřeb blízkosti, sounáležitosti, péče, podpory a lásky, kterého se nám dostává právě ve vztazích s druhými lidmi. Blízké vztahy můžeme rozdělit na nepříbuzenské a příbuzenské, kam patří vztah dítěte k rodičům a naopak, vztahy sourozenecké, vztah dítěte k prarodičům a další typy vztahů v širší rodině.“ (www.tymovvykoucink.cz)

Vývojem vztahů v užší rodině bych se v této kapitole chtěla věnovat.

Velmi brzy po narození se začíná rozvíjet vztah dítěte s matkou. Symbiotická vazba v počátečním období usnadňuje adaptaci dítěte na svět, je základem budoucího pocitu jistoty a bezpečí. Vazba s otcem je jiná než s matkou. Otec je zárukou jistoty a bezpečí, ale i zdrojem stimulace. I sourozenecké vztahy jsou pro rozvoj dětí velmi důležité. Jejich vzájemný vztah závisí ve značné míře na postoji rodičů. Postupem času začíná dítě vnímat a diferencovat ostatní členy rodiny. (Matějček, Dytrych, 1997)

Podle M. Vágnerové (2000) jsou rodiče pro dítě předškolního věku emocionálně významnou autoritou. Dítě se s nimi identifikuje, akceptuje jejich veškeré postoje, hodnoty a projevy. Rodiče uspokojují potřeby dítěte. Pokud dojde k rozpadu rodiny, chybí dítěti model mužské případně ženské role. V předškolním věku dítě potřebuje identifikaci s těmito vzory. Proto často supluje tyto významné modely prarodiče. Tyto poznatky vyplynuly také z mého výzkumu, kdy v neúplných rodinách představují mužský vzor dědečkové.

V mladším školním věku považuje dítě příslušnost k rodině za samozřejmost. Citová vazba k rodičům je stále velmi silná. Dítě přijímá rozhodnutí rodičů, ti jsou pro něj jednoznačnou autoritou. Mohou ovlivnit uspokojení potřeby seberealizace a představují určitý model pro budoucnost. Členové rodiny mají svůj styl komunikace, mají vytvořené vzájemné vztahy a postoje. Pokud dítě změní roli, stane se školákem, mění se i jeho role v rodině a její členové zaujmají vůči dítěti jiný postoj. Podle M. Vágnerové (2000) začíná mít role otce nový, větší význam. Umožňuje dítěti odpoutání od matky, protože představuje jinou alternativu bezpečí. Interakce mezi matkou a otcem slouží dětem jako model vzájemného vztahu mezi mužem a ženou. Pokud dojde v tomto vývojovém období k rozchodu rodičů, děti ztrácejí jistotu existence rodinného zázemí. V těchto případech mohou dítěti pomoci opět prarodiče. U nich může najít ztracené zázemí a bezpečí.

Ve starším školním věku dítě ví, že k rodině patří, má stejné jméno s ostatními členy rodiny, stejný domov. V tomto období však nabývá na významu příslušnost k vrstevnické skupině. Postupné zvyšování autonomie a proces emancipace začíná nabývat na tempu v období puberty. Citové vazby k jednotlivým členům rodiny se mění. Dospívající se odmítá identifikovat s dospělými členy rodiny, zpochybňuje jejich normy a hodnoty. Rodiče ztrácejí výsadní postavení, dochází k častým konfliktům. (2000)

Další změny ve vztazích nastávají v době, kdy děti dospějí. Přítomnost rodičů je může obtěžovat. I prarodiče se mohou cítit ohroženi. Dospělá vnoučata si s nimi nepovídají, nestojí o jejich přítomnost. Jsou samostatná, mají svá zaměstnání, své partnery. Rodiče ztrácí dosavadní nadřazenost a začíná docházet k celé řadě nedorozumění a konfliktů. Stávají se prarodiči, a je třeba, aby se s touto rolí vyrovnali. Vztahy v tomto období jsou velmi křehké a je třeba o ně pečovat.

Jak člověk postupuje ve věkovém žebříčku výš a výš, má tendenci intenzivněji vzpomínat, jací byli a jak se chovali naši předkové v dané životní fázi. Rodičům začíná rozumět, až když má děti, prarodičům porozumí, až když má vnoučata. Aby pochopil podstatně lépe, musí paradoxně prožít několik desítek let. (Matějček, Dytrych, 1997)

6.1.1 Prarodiče jako představitelé historie rodiny

Hauserová-Schönerová (1996) ve své knize uvádí, že se každý člověk v mládí ptá, odkud přišel a kam směřuje. Jednoho dne, když se dítě vymaní ze subjektivního pohledu na svět, narazí na faktor času. Začne chápat, že existuje čas, který samo neprožilo a že tento čas je spojen se zajímavými postavami. To je pro ně lákavé, chce slyšet příběhy z let minulých. A právě prarodiče jsou ti, kteří ztělesňují minulost. Nevypráví příběhy historické, ale takové, které mají soukromý a důvěrný charakter. Týkají se prostředí pro dítě důvěrně známého, doplňují jeho vzpomínky. Dítě se tímto vyprávěním učí, že dochází ve vývoji člověka ke změnám, učí se vnímat samo sebe jako součást rodiny, která k sobě patří.

Hauserová-Schönerová (1996) dále uvádí, že v rodinách bývají často události, které její členové potlačují, vytěsňují, nemluví se o nich. Tabuizovaná témata nejrůznějšího druhu by se ale potomci měli dozvědět. Už jenom proto, aby se vyjasnila rodinná historie. Dospělí by měli hovořit otevřeně. Dítě má mít možnost klást otázky

a dostávat odpovědi. Svě rodiče i ostatní příbuzné pak vidí jako reálné lidi, kteří mají své silné i slabé stránky. Svým vývojem se postupně učí vnímat rodinu objektivně.

Příslušností ke své rodině a díky vědomí, že je součástí i dědicem určité tradice se dítěti otvírají další možnosti, jak poznat samo sebe. Hauserová-Schönerová (1996) je toho názoru, že je pro dítě důležité, aby získávalo informace od co možná největšího počtu členů širší rodiny. V tomto širším rodinném kruhu zpočátku pozoruje a srovnává. Prarodiče, tety a strýcové jej na cestě do života doprovázejí, dítě se s nimi identifikuje. Pokud získá dítě během života dostatek informací o své rodině, má sociální kontakty s jejími členy, dokáže se snadněji odpoutat a začít vlastní odpovědný život.

6.1.2 Životní zkušenost prarodičů

Každého člověka v životě ovlivňují zkušenosti, osvojení dovedností, získávání informací. Prarodiče, zvláště ti věkově starší, mají na svět jiný pohled než dnešní mladá generace. Mají v sobě zakódované určité zásady, které by rádi předali dnešním mladým lidem. Jsou to například pravdomluvnost, skromnost a šetrnost. Dnes zprofanovaná slova. Některým lidem jsou téměř k smíchu. V dnešním světě neustálých planých slibů, podvodů, hypoték a půjček je velmi těžké předávat mladým lidem tyto hodnoty.

Rodina, úcta k rodičům i prarodičům. Ke všem lidem obecně. Vzájemná rodinná pospolitost, vzory chování, se v některých rodinách vytrácí. Je to z části dané současným hektickým stylem života, zčásti se i v rodinách odráží morálka celé společnosti.

Na moji otázku prarodičům: „*Jaké hodnoty a rodinné tradice jste předali svým dětem?*“, uvádějí pojmy jako je láska k rodině, úcta k rodičům, prarodičům i k ostatním lidem, slušnost a vzájemná pomoc. „*Dva lidé mají snášet dobré i zlé, měli by být spolu a pomáhat si.*“, jsou názoru jedni prarodiče. „*Vedli jsme děti k tomu, aby byli odpovědní a řídili se heslem: Nikdy nedělej druhému to, co nechceš, aby dělali oni tobě.*“ odpovídají jiní.

Pokud vzpomínají prarodiče, tak například učitel, byl velmi vážená osoba. Dnes se stává terčem kritiky rodičů i dětí. Přitom na vzdělání vnoučat prarodičům velmi záleží. Jsou si vědomi dnešních možností, možná si v některých případech splní díky vnoučatům svůj vlastní sen.

6.2 Dětství provázejí prarodiče

Podle Z. Matějčka a Z. Dytrycha (1997) narozením vnoučete ožívají v prarodičích, hlavně v babičkách city, které před mnoha lety prožívaly se svými dětmi. Více než vlastní rodiče jsou ochotni prarodiče nastavovat dětem takzvané biologické zrcadlo. Napodobují po dětech jejich řeč, hrají si s nimi tak dlouho, jak ony chtějí, zkrátka dají se dětmi „osedlat“. Tato vzájemná hravost slouží k vývojové stimulaci jak dětí, tak prarodičů. Někdy však dojde k přehánění a hrozí nebezpečí přetěžování nervového systému dětí. Je třeba, aby prarodiče ovlivňovali dítě společně s rodiči a vytvářeli pevné základy identity dítěte.

Kouzelným věkem předškoláka vstupují prarodiče do světa pohádek, dokážou se s nimi odpoutat od reality, děti se stávají vděčnými posluchači. Děti v předškolním věku velmi intenzivně vnímají své okolí, lidi kolem sebe a identifikují se s nimi. Jak rodiče, tak i prarodiče mají velkou výchovnou příležitost předávat dětem postoje a hodnoty ne příkazy a zákazy, ale vlastním příkladem v každodenním životě.

Školní věk je často přetížen povinnostmi školními i mimoškolními. S těmi prarodiče někdy pomáhají, ale zpravidla jsou to ti, kteří dítě před školním přetížením chrání a jsou shovívavější k jeho prohřeškům a přestupkům. Ohlížejí se více dozadu a vzpomínají na své vlastní dětství, vědí toho více o hodnotách života, které nejsou vždy závislé na známkách a prospěchu. Velmi důležitá prarodičův funkce v tomto období je příprava dítěte pro život.

Vše se rázem mění nástupem puberty. V mladším a středním školním věku viděli prarodiče své dětství. V mladistvém věku hledají přirozeně své mládí. To je ale vždy jiné, než to jejich. Začínají první konflikty, jak mezi prarodiči a vnoučaty, tak i mezi prarodiči a rodiči. Znáám však hodně prarodičů, kteří se dokážou přiblížit dnešní mladé generaci, chápou do jisté míry styl jejich života, dokážou být pomocníky a rádci mladého člověka při hledání místa v životě. Zvláště v posledních letech, kdy se „moderní“ babičky a dědečkové zajímají o nové věci, a mladí lidé oplácejí jejich náklonnost a stávají se průvodci moderním světem. (Matějček, Dytrych, 1997)

6.3 Dysfunkční rodina- pomoc prarodičů

Vymezení pojmu rodina, stanovení jejích funkcí a právní odpovědnosti je dán v Zákoně č. 94/1963Sb., o rodině a ochrana rodiny a jejích členů je garantovaná Listinou základních práv a svobod z roku 1991 a Úmluvou o právech dítěte z roku 1991. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

Dysfunkční rodina je podle Kohoutka (2003) rodina neplnící řádně a náležitě své základní funkce. Podle Bechyňové a Konvičkové (2008) je celá rodina jako interakční systém ohrožena špatnou sociální situací, izolovaností, zvýšenou mírou stresu, frustrací rodičů i jejich výchovnými problémy.

Zákon o rodině (1963) upravuje rodinné vztahy, ale o prarodičích a o jejich místě v rodině se v něm moc neříká. Přímě se o nich nemluví, ale přesto se jich některá ustanovení týkají. Hlavně ta, ve kterých se hovoří o „příbuzných“ nebo „jiných lidech.“

Všeobecně však víme, že pokud nejsou rodiče schopni nebo z nějakých důvodů nemohou zajišťovat chod rodiny, nastupují se svou pomocí prarodiče. Uvedme si několik příkladů, kdy jejich pomoc přispívá ke zdárnému vývoji jejich vnoučat.

Termín velmi mladí rodiče se podle Z. Matějčka a Z.Dytrycha (1986) vztahuje na mladistvé před 18.rokem věku. Oba partneři nejsou ještě dostatečně psychicky a sociálně zralí nést zodpovědnost za vývoj a výchovu dítěte, nedokážou zajistit chod rodiny. Nejsou schopni zvládat zátěžové situace (pláč, nemoc dítěte), nechtějí se vzdát dosavadních aktivit a stylu života. Pomocnou ruku ve většině případů podávají prarodiče. Jejich úloha je nezastupitelná. Přebírají iniciativu ve výchově dítěte, mají ho za své, podle toho se také chovají k jeho rodičům. Zasahují do záležitostí mladé rodiny příliš, z čehož pramení neshody a konflikty. Proto velmi záleží na citlivém přístupu prarodičů k mladé rodině. Oni jsou hlavními aktéry „...*možného rodinného souladu a možného rozvodu.*“ (Dytrych, Z., Matějček, Z., 1986, s. 127)

Počet rozvodů, zvláště mladých manželství je v naší republice stále vysoký. Prarodiče jen málokdy vítají rozvod svých dětí jako úlevu. Pocity prožívají se svými dětmi. Jde o událost, která se vyznačuje vysokou mírou stresu, a prarodiče mohou ohrozit své zdraví. Babičky bývají do celé situace kolem rozvodu vtaženy více, mají také tendenci do situace více zasahovat. Dědečkové domlouvají a hrozí, ale zpravidla se situací příliš nezabývají. Ve většině případů na sebe oba prarodiče přebírají ekonomické

následky spojené s rozvodem a tím se mnohdy vzdávají svých vlastních životních plánů. Rozvodem však problémy nekončí. Spory o svěření do péče, vyrovnání majetku, stanovení styku s dítětem prožívají prarodiče neméně intenzivně. Postoje k vlastním vnoučatům mohou být různé. Buď jsou prarodiči litována, v opačném případě vzniká nepřátelský vztah, protože oni jsou „celý táta“ nebo „celá máma“. Vyrovnání se s touto složitou událostí, jakou rozvod je, trvá všem členům velmi dlouhou dobu, a nepříznivě ovlivňuje vývoj a výchovu dětí. (Dytrych, Matějček, 1996)

Pomoc a péče prarodičů, ve většině případů daná zákonem (1963), je nutná v případech, kdy se rodiče o dítě nemohou starat. Je to v případě úmrtí jednoho nebo obou rodičů, onemocnění a invalidity, ale i v případě přírodních katastrof, jako je povodeň, požár. Zvláště v případě smrti je třeba k dítěti přistupovat velmi citlivě. Nechat smutek prožít, umožnit mu účastnit se všech radostných událostí v rodině, vést ho k tomu, aby dělalo radost někomu druhému, nesnažit se hned rodiče nahradit. (Matějček, Dytrych, 1994)

Ekonomickou pomoc, ale především pomoc v oblasti citů a empatie potřebují od prarodičů děti z dysfunkčního prostředí. Ty se často stávají svědky hádek, napjaté atmosféry, jsou zanedbávány a zneužívány, svou roli tu často hraje alkoholismus. Jsou to rodiny ve většině případů sociálně slabé a je třeba i kromě prarodičů, pokud jsou oni schopni se o děti postarat, i spolupráce s odbornými institucemi.

V poslední době přibývá rodin, které jsou sice velmi dobře ekonomicky situované, děti mají po materiální stránce všeho dostatek, ale rodiče se natolik věnují své práci a zájmům, že jim na děti nezbývá čas. Pokud těmto rodinám mohou pomoci prarodiče a věnují se vnoučatům, mohou kompenzovat například sníženou emocionální a výchovnou funkci základní rodiny.

6.4 Prarodiče a náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče probíhá v přirozeném rodinném prostředí nebo malé skupiny, které se rodině podobá. Právní vymezení jednotlivých druhů náhradní rodinné péče najdeme v Zákoně č. 94/1963Sb., o rodině (dále jen Zákon o rodině) a v Zákoně č. 359/1999Sb., o sociálně - právní ochraně dětí (dále jen Zákon o ochraně dětí). Pod pojmem sociálně – právní ochrana dětí, se rozumí ochrana práv dítěte na příznivý vývoj

a řádnou výchovu, oprávněných zájmů dítěte včetně jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. (č.359/1999, §1)

Podle Zákona o rodině může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiči, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy, a se svěřením dítěte souhlasí. Jak Zákon o rodině, tak Zákon o ochraně dětí upřednostňuje pro náhradní péči dítěte osoby v příbuzenském vztahu nebo osoby dítěti a rodině blízké. Prarodiče jsou v tomto případě jako nejbližší příbuzní dítěte a zpravidla jsou ti, kteří dítěti náhradní rodičovskou péči poskytnou.

Jednou z možností je osvojení dítěte a pěstounská péče. V těchto případech je u dítěte zjišťován tělesný a duševní vývoj, včetně jeho specifických potřeb a nároků. U žadatelů se posuzuje charakteristika osobnosti, psychický stav, předpoklady vychovávat děti, motivaci, která vedla k žádosti o osvojení nebo svěřením do péče. Osvojením zanikají vzájemná práva mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojitelům vzniká rodičovská zodpovědnost za výchovu dětí.

V případě pěstounské péče mají pěstouni právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů, případně rozhodnutí za ně vydává soud. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká uplynutím 18 let. Pěstounská péče může být také zrušena v době jejího trvání rozhodnutím soudu.

V případě svěřením dítěte do této péče není zásadně vyloučen styk původních rodičů s dítětem. Rozhodování o nejdůležitějších otázkách (např. o volbě povolání, cestování dítěte do zahraničí apod.) zůstává vyhrazeno pokrevním rodičům, pokud nejsou zbaveni rodičovských práv. Pěstoun tedy není zákonným zástupcem dítěte.

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče - individuální a skupinová. Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí, skupinová v tzv. zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče, a to buď v rodinných buňkách, nebo SOS dětských vesničkách.

Další z forem náhradní rodinné péče, kterou mohou zastávat prarodiče je poručenství. Soud dítěti ustaví poručníka nebo manžele, poručníky, a ti budou nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek. Rodiče mohou sami doporučit osobu, která bude ustanovena jako poručník. Jeho povinností je každoročně předkládat zprávu o hospodaření s majetkem nezletilého dítěte. Poručník může ze své

pozice odstoupit nebo je zproštěn soudem. Seznámila jsem se s případem, kdy prarodiče byli ustanoveni jako poručníci. V první fázi dostali vnuka do své péče. Po uplynutí zákonné lhůty rozhodl soud, svěřit vnuka prarodičům do opatrovnictví. Po roce proběhlo další soudní jednání, jehož výsledkem bylo poručnictví prarodičů.

Jedna z forem náhradní rodinné péče je také opatrovnictví. (č.94/1963,§83) Důvodem pro ustanovení opatrovníka jsou okolnosti, kdy rodiče zemřeli nebo jsou zbaveni rodičovských práv či nemají způsobilost k právním úkonům a není tedy, kdo by dítě zastupoval a spravoval jeho záležitosti. Pečuje-li opatrovník o dítě osobně, nahrazuje plně péči rodičů a vznikají jemu i dítěti nároky jako pěstounovi. Také o ustanovení opatrovníka rozhoduje soud.

Každá z uvedených forem náhradní rodinné péče má své výhody a nevýhody, svůj rozsah působnosti. Z. Matějček a Z. Dytrych (1997) se zamýšlejí nad tím, co je vlastně měřítkem úspěšnosti náhradní rodinné péče. Dospěli k závěru, že odpověď na tuto otázku dostaneme tehdy, když se děti, které byli adoptovány, stanou samy rodiči a jejich adoptivní rodiče nebo pěstouni se stanou prarodiči.

Osvojení dítěte je pro rodiče převratná životní událost. Na tuto situaci si zvykají i prarodiče, které bychom mohli nazvat adoptivními prarodiči. Vlastní vnouče je zpravidla přijímáno s radostí, protože je v očích prarodičů nositelem známého genetického vkladu. Adoptované dítě může být přijímáno s rozpaky a nejistotou. Prožívají někdy i pocity viny za mladý pár, který nemůže mít vlastního potomka. Mívají obavy z reakce okolí, z toho jak budou vnouče vychovávat, přihlížejí s napětím, co se stane.

Často je postoj prarodičů k osvojení zdrženlivý, rozpačitý někdy i rozhodně negativní. Bývají plni různých předsudků o dědičných sklonech, o rasových vlastnostech, je jim líto majetku, že přijde do cizích rukou. Sledují dění v nové rodině příliš ostře, podezřavě, příliš kriticky. To mladé rodině příliš nepřispívá k řešení nových náročných životních situací.

Je dobré, pokud se mladí manželé rozhodnou pro 2. stupeň osvojení, aby na tuto možnost připravily i své rodiče. Vztahy a postoje všech členů rodiny by měly být vyjasněny dříve, než se bude uvažovat o přijetí konkrétního dítěte. Osvojené dítě má právo vstoupit do přívětivého, vstřícného prostředí.

Jsou však prarodiče, kteří bezdětné manžele podporují v myšlence osvojit si potomka. Přijímají vnuka nebo vnučku bez nejmenších rozpaků, s radostí a vřelostí. Pomáhají při adaptaci dítěte na prostředí, snaží se pomoci se starostí o malé či větší dítě. Taková je i moje osobní zkušenost. V mém bližším i vzdálenějším okolí je několik rodin, které si osvojili jedno i více dětí. Měla jsem možnost sledovat i takové prarodiče, kteří přistoupili na osvojení vnoučat z důvodu neschopnosti a nezpůsobilosti rodičů vychovávat své děti. Všechny tyto rodiny poskytují dětem zázemí, jistotu, bezpečí. Prarodiče fungují jako součást rodiny, přijali děti za své. Osvojené děti znají svůj příběh, velmi dobře přijaly fakt, že rodiče i prarodiče nejsou jejich pokrevní. Naopak své prarodiče je přijímají velmi dobře, někdy snad i lépe, než kdyby byli vlastní.

Pěstounská péče je svazek volnější než osvojení. S její individuální formou nemívají pěstounské babičky a dědečkové tolik obtíží a problémů jako prarodiče adoptivní. Svá vlastní vnoučata již mají a pěstounskou péči berou jako novou službu. Pro děti, které do pěstounské péče přicházejí, je existence babiček a dědečků něco nového. Funkce prarodičů v pěstounské péči je stejná jako v normálních rodinách. Vztahy prarodičů a nově příchozích dětí jsou milé, uvolněné, pozitivní. (Matějček, Dytrych, 1997)

Některé specifické rysy navíc má skupinová pěstounská péče v SOS dětských vesničkách. Jejich cílem je poskytnout dětem, které se ocitly mimo vlastní rodinu, možnost vyrůstat v rodinném prostředí. Matka – pěstounka, popřípadě manželský pár pěstounů vytváří dětem skutečné funkční rodinné zázemí, učí je udržovat rodinné vztahy. Do života si děti odnášejí rodinný model a jsou schopny zakládat si funkční rodiny. (www.sos-vesnicky.cz)

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍLE

1. Zjistit, zda současní rodiče přijímají funkci prarodiče jako přínos ve výchově svých dětí.
2. Zorientovat se v tom, jak současní prarodiče přijímají tuto životní roli a podílí se na výchově dětí společně s rodiči.
3. Zjistit, zda ekonomický a sociální stav rodiny má vliv na podíl spolupráce rodičů a prarodičů.
4. Zorientovat se v tom, jak vnímají děti své rodiče a prarodiče.

7.1 Hypotézy

1. Hypotézy, vztahující se k 1. cíli.
 - 1.1 Předpokládám, že rodiče v převážné míře vnímají podíl prarodičů jako přínos pro vývoj dítěte.
 - 1.2 Předpokládám, že převládají mezi rodiči a prarodiči rozpory v názorech na výchovu dětí.
2. Hypotézy, vztahující se ke 2. cíli.
 - 2.1 Předpokládám, že s dětmi tráví více času babičky.
 - 2.2 Předpokládám, že prarodiče ovlivňují výchovu vnoučat jen částečně, v rozsahu 20-30%.
 - 2.3 Předpokládám, že prarodiče jsou zárukou předávání rodinných tradic a morálních hodnot dalším generacím.
3. Hypotézy, vztahující se k 3. cíli.
 - 3.1 Předpokládám, že ekonomická pomoc prarodičů v rodinách s malými dětmi je 30-50%
 - 3.2 Předpokládám, že hlavně v neúplné rodině je vliv prarodičů a jejich pomoc větší než v ostatních rodinách.
4. Hypotézy, vztahující se k 4. cíli.
 - 4.1 Předpokládám, že rodiče i prarodiče mají z pohledu dítěte stejně významnou roli v rodině.
 - 4.2 Předpokládám, že jsou dětem bližší prarodiče z matčiny strany.

7.2 Výběr výzkumných metod a technik

Screening (příloha č. 1) jsem využila pro sestavení statistických údajů. Screening vyplnilo všech 88 respondentů. Dané informace mi umožnily přesněji charakterizovat výběrový soubor.

Dotazník kombinovaný se škálou jsem použila v případě šesti pražských rodin, se kterými jsem neměla možnost osobního kontaktu. Tyto rodiny jsou ekonomicky silné a výsledky dotazníku mi umožnily porovnání odpovědí s rodinami s menšími příjmy. Dále jsem metodu dotazníku použila jako doplnění a upřesnění odpovědí účastníků skupinového rozhovor. Použitím dotazníku jsem ověřila hypotézy vztahující se ke všem 4 cílům.

Škálování je podle Hartla a Hartlové (2000, str. 592) soubor různých postupů, jimiž lze vytvářet škály. Tvoří přechod od výzkumu kvalitativního ke kvantitativnímu.

Uskutečňuje se různými druhy posuzovacích škál. Posuzovací škála je nástroj, který umožňuje zjišťovat míru vlastnosti jevu nebo jeho intenzitu. Posuzovatel vyjadřuje svoje hodnocení určením polohy na škále. Posuzovací škály mají obvykle 3- 7 stupňů. Počet stupňů závisí na cíli posuzování.(Gavora, 1996, str. 42)

Tři škály jsem použila v dotazníku pro rodiče a to v části č. 1, otázka č. 3.,v části č. 2, otázka č. 2 a v části č. 3, otázka č. 1. (příloha č. 2). V dotazníku pro prarodiče jsem použila škály v části č. 1, otázka č. 3, v části č. 2, otázka č. 2 a v části č. 3, otázka č. 2. Využití škály přispělo k ověření hypotézy č. 1. 1, č. 2. 2, č. 3. 1.(příloha č. 3)

Strukturovaný rozhovor, kde byly připraveny pevně dané otázky, jsem použila ve 24 rodinách. 12 rodinám rodičů, byly kladeny identické otázky z dotazníku pro rodiče a 12 rodinám prarodičů, kteří odpovídali na stejné otázky z dotazníku pro prarodiče. Výsledky rozhovoru pomohly ověřit hypotézy ke všem 4 cílům.

Skupinový rozhovor jsem vedla se sedmi rodinami rodičů a sedmi rodinami prarodičů v prostředí mateřské školy. Respondenti odpovídali na čtyři otázky, které byly přípravou na odpovědi v dotazníku. Skupinový rozhovor přispěl k ověření hypotézy č. 1. 1 a č. 1. 2.

Pro naplnění 4. cíle bylo použito sociometrické techniky, která se používá v malých sociálních skupinách, **sociometrický test**. Tento test zjišťuje pozitivní, ale i negativní volby, tj. sympatie a antipatie v mezilidských vztazích.

Hierarchický kruhový sociogram zobrazuje stupeň neformální autority jedince ve skupině tím, že jsou jednotlivé osoby umisťovány do různých vzdáleností od středu. Tento druh sociogramu jsem využila pro zjištění vztahu dítěte k jednotlivým rodinným příslušníkům (rodičům a prarodičům obou rodičů). Děti označovaly sebe i členy rodiny předem domluvenými symboly (viz příloha č. 4). Využitím sociogramu jsem si ověřila hypotézu č. 4.1 a č. 4. 2.

Sociometrický-ratingový dotazník byl určen k získání údajů o vztazích v rodině.

Důvodem využití tohoto dotazníku bylo zjistit dalším způsobem rodinné vztahy, a tak dosáhnout větší objektivity při vyhodnocování výsledků (viz příloha č. 6). Volba této sociometrické techniky přispěla k ověření hypotézy č. 4. 2.

7.3 Charakteristika a popis výběrového souboru

V první části výzkumu představovalo výběrový soubor 44 rodiny. 22 rodiny představovali rodiče, 22 rodiny prarodiče.

Rodiče:

Věkové rozmezí : 27 – 45 let

Místo bydliště: vesnice s 200 obyvateli – 4 rodiny

město s 2.000 obyvateli – 13 rodin

město s 25.000 obyvateli – 2 rodiny

Praha - 3 rodiny

Ekonomická situace rodiny: 10.000 – 20.000 Kč - 8 rodin

20.000 – 40.000 Kč – 10 rodin

více než 40.000 Kč - 4 rodiny

Typy rodin: úplná rodina – 19 rodin

neúplná rodina- 3 rodiny

Prarodiče :

Věkové rozmezí: 51 – 86 let

Místo bydliště: vesnice s 200 obyvateli – 3 rodiny

město s 2.000 obyvateli – 12 rodin

město s 25.000 obyvateli – 4 rodiny

Praha

- 3 rodiny

Výzkum první části probíhal formou 44 strukturovaných rozhovorů přímo v rodinách respondentů (tj. rodiče i prarodiče), kterým byly kladeny otevřené otázky. 7 rodin se zúčastnilo skupinového rozhovoru, při kterém byly otázky seřazeny do obsahových celků, a následně tyto rodiny vyplnily dotazník se stejnými otázkami, které byly kladeny respondentům při strukturovaných rozhovorech. 3 rodinám byl zaslán pouze dotazník s otevřenými otázkami. Otázky byly sestaveny do třech celků. Všechny části otázek byly sestaveny tak, aby vedly k zjištění a ověření hypotéz, vztahující se k prvnímu, druhému a třetímu cíli (viz kapitola č. 7).

Druhá část výzkumu probíhala v mateřské škole v Kardašově Řečici. Respondenty byly děti ve věku 5 – 7 let.

8 VLASTNÍ VÝZKUM

Vlastní výzkum jsem rozdělila na dvě části.

První část byla koncipována tak, aby svými výsledky dospěla k vyhodnocení prvního, druhého a třetího výzkumného cíle a jejich hypotéz a respondenty byly dospělé osoby. Jak při individuálním rozhovoru, tak v dotazníku jsem respondentům kladla stejné otázky, aby byla zaručena srovnatelnost výsledků. První část výzkumu jsem prováděla od listopadu roku 2010 do ledna 2011. S 24 rodinami jsem hovořila přímo v jejich domácnostech. Rozhovor probíhal s oběma rodiči najednou, protože ve většině případů muži nechtěli mluvit samostatně. Výsledek rozhovoru byl tedy spoluprací matky a otce. Stejná situace byla i u prarodičů, kdy muž nechával většinu názorů na ženě a pouze doplňoval některé informace.

Skupinových rozhovorů, které jsem zorganizovala v prostorách mateřské školy, se zúčastnilo 18 zástupců rodin, opět většinou žen. Rozhovory se uskutečnily počátkem ledna 2011. V přátelské atmosféře se účastníci rozpovídali na čtyři daná témata (viz kapitola č. 8. 1, č. 8.2), která se týkala názorů na výchovu v minulých letech a dnes. Poté účastníci rozhovoru vyplnili připravené dotazníky (viz příloha č. 2 a č. 3) Svými odpověďmi tak dokreslili celkový náhled na výchovu svých vnoučat a dětí.

Třem rodinám z Prahy jsem dotazníky zaslala, jelikož osobní kontakt by byl z časových i technických důvodů komplikovaný. Překvapením pro mě bylo, že oba rodiče i oba prarodiče měli zájem vyplnit dotazník individuálně a více informací poskytovali muži.

Druhá část výzkumu byla zaměřena na ověření výzkumného cíle číslo čtyři. První výzkumný úkol jsem prováděla s dvaceti sedmi předškolními dětmi v říjnu roku 2010. Úkol děti prováděly individuálně. Kruhový papír znázorňovat rodinu. Děti si v úvodu zopakovaly, kdo do jejich rodiny patří, a následně uprostřed kruhu nakreslily symbol svojí osoby (černý bod). Domluvili jsme se na škále barev, které označovaly členy rodiny. Následně jsem dětem dala úkol, aby zobrazily barevným bodem jednotlivé členy rodiny na papíru. (viz příloha č. 4) Tímto výzkumným úkolem jsem chtěla ověřit hypotézu 4.2.

Třetí část výzkumu byla rozdělena na dvě časová období.

V prvním časovém období jsem pracovala se skupinou 32 dětí. Úkol jsem s dětmi plnila v listopadu roku 2010. Všichni si společně zopakovali, kdo patří do rodiny. Prostor třídy byl rozdělen na dvě poloviny. Na jedné polovině byl obrázek prarodičů (dům prarodičů), na druhé obrázek rodičů (dům rodičů). Zadáním bylo, aby si děti rozmyslely, s kým by chtěly trávit den volna. S rodiči nebo prarodiči? Děti reagovaly podle svého uvážení. Poté jsme společně diskutovali o tom, proč se tak rozhodly. (viz příloha č. 5)

Druhou část jsem s dětmi realizovala v prosinci 2010. Pracovaly opět individuálně. Na připravené kartičky nakreslily obličej své osoby a prarodičů z matčiny i otcovy strany. Úkolem bylo seřadit karty vzhledem ke své osobě, kritériem byla volba oblíbenosti jednotlivých prarodičů. (viz příloha č. 6)

8.1 I. etapa výzkumu - skupinový rozhovor s prarodiči

Rozhovor proběhl v prostorách mateřské školy v lednu 2011 v odpoledních hodinách. Zúčastnili se jí dva muži a sedm žen. Ostatní muži se zúčastnit nechťeli, pověřili jako rodinného mluvčího manželku se slovy: „Ty to za mě vyřídíš.“ Musím říci, že některé babičky měly z rozhovoru obavy, že budou mluvit před ostatními. Některé se vysloveně těšily, že si popovídají a dozvědí se názory ostatních účastníků.

Pro uvolnění atmosféry jsem připravila pohoštění a v úvodu jsem všem zúčastněným znovu vysvětlila důvod, proč jsem si je pozvala. Seznámila jsem je s tématem své práce. Poté jsem začala jako první vyprávět o svém vztahu k prarodičům, o tom, jak mě vychovávali rodiče, a jak já se cítím sama jako rodič a v současné době už jako budoucí prarodič. Atmosféra se tímto uvolnila a já jsem cítila, že hlavně ženy mají chuť začít mluvit.

První otázka: „Jak vzpomínáte na své prarodiče?“

Bylo velmi příjemné poslouchat vzpomínky a různé názory starších lidí. Shodli se na názoru, že je tato otázka potěšila a mohou na své prarodiče zavzpomínat. Většina účastníků rozhovoru zažila své prarodiče již jako starší. Proto v mnohých případech pomáhali rodičům s péčí o ně. Slovo babička však téměř u všech symbolizovalo pohodu, zázemí, stmelení rodiny, krásné vzpomínky na dětství. Slovo dědeček spíš evokovalo v účastnících pojmy jako práce, přísnost, ale i laskavost a dobrodružství. (hlavně u mužů).

Druhá otázka: „Jak jste vychovávali svoje děti, jak se na výchovu díváte s odstupem času?“

Všichni účastníci se shodli v názoru, že neměli žádné zásadní problémy ve výchově svých dětí. Pouze běžné problémy spojené s věkem. Shodli se také na tom, že své děti vedli k větší samostatnosti. Ženy, jejichž manželé pracovali mimo město i republiku, měly oporu ve svých rodičích, kteří jim pomáhali hlavně s hlídáním dětí. Hlavně ženy se shodli na tom, že dnes by svoje děti vychovávaly jinak, volily by méně trestů a určitě by si s dětmi více hrály. Obecně se ale všichni shodli na názoru, že ze svých dětí vychovali slušné lidi.

Třetí otázka: „Jak se díváte na výchovu svých vnoučat?“

Prarodiče se shodli na tom, že dnešní rodiče se dětem věnují. Děti jsou, hlavně pro matky, na prvním místě. Věnují se jim i za cenu, že nemají uklizeno a uvařeno. A tady vypomáhají babičky, pokud jsou v dosahu. Protože jsou v současné době rodiče věkově starší, dokážou si své děti více užít. Prarodiče oceňují i to, že rodiče dnes mají větší možnosti volnočasových aktivit. Všichni mají k dispozici auto, jezdí s dětmi na výlety, vozí je na kroužky i do vzdálenějšího města. Prarodiče, kteří mají obě vnoučata adoptovaná, jsou nesmírně rádi, že jim rodiče vytvořili opravdový domov a i oni se snaží mladé rodině hodně pomáhat.

Čtvrtá otázka: „**Jak se cítíte jako babička a dědeček?**“

Všichni se shodli, že je krásné mít vnoučata. Je to další naplnění života. Spousta lidí má v tomto věku zdravotní problémy, vyrovnávají se se ztrátou životního partnera, řeší své vlastní existenční problémy. Narozením vnoučete, vstoupí do jejich života radost a štěstí. Samozřejmě pokud jsou jakékoli problémy, snaží se prarodiče mladé rodině pomoci finančně i psychicky. Chtějí, aby u nich byla vnoučata v pohodě, těší je, že je navštěvují. Prarodiče, kteří mají v rodině školní dítě, a mohou porovnávat, se shodli na tom, že je třeba užít si vnoučat v předškolním a mladším školním věku. Potom mají děti svoje zájmy a intenzita návštěv už není taková. Ale pokud mají děti k prarodičům pěkný vztah, tak pouto a citový vztah přetrvává i v pozdějším období.

8.2 II. etapa výzkumu - skupinový rozhovor s rodiči

Rozhovor se skupinou rodičů měl podobný průběh jako rozhovor s prarodiči. Konal se opět v prostorách mateřské školy, v lednu 2011. Přítomni byli dva muži a sedm žen. Důvodem absence mužů bylo jejich pracovní vytížení a v některých případech neochota zúčastnit se. Ženy byly vybrány jako mluvčí rodiny.

Rozhovory proběhly v přátelské atmosféře poté, co jsem přítomné seznámila s cílem mé diplomové práce a se záměry, ke kterým má diskuse směřovat.

První otázka: „**Jak vzpomínáte na své prarodiče?**“

Většina dotazovaných své prarodiče ještě má, alespoň z jedné strany rodičů, takže jejich vzpomínky nebyly tak nostalgické jako u prarodičů. Pokud mohu zhodnotit jejich odpovědi, tak prarodiče, jak dědečkové, tak babičky, představují zázemí, pohodu, krásné vzpomínky, rituály – setkávání širší rodiny. Babička je osoba, která pečuje, vaří „dobrá jídla“, naslouchá, dědeček je ve většině případů ten, který si rád hraje, a vede děti k různým činnostem, ať pracovním, nebo zábavným.

Druhá otázka: „**Jaká byla výchova vašich rodičů?**“

Při položení této otázky se účastníci rozdělili v názorech. Ženy se shodly, že ve výchově byly přísnější matky. Vyžadovaly poslušnost, dodržování domluvených pravidel, a vedly dívky k typicky ženským pracím. Otcové byli ti, kteří nebyli tak důslední a ve svých výchovných zásadách často slevili. Muži byli opačného názoru. Otcové na ně kladli větší nároky a matky byly ve výchově shovívavější.

Třetí otázka: „**Jakým způsobem a stylem vychovááte děti vy?**“

(Nejdříve jsem rodičům přiblížila problematiku stylů výchovy, co který představuje.) Všichni rodiče jsou přesvědčeni, že své děti vychovávají podle svého nejlepšího vědomí. Několik žen připustilo, že jejich výchova je spíše liberální, a byly přesvědčené, že je správná. Rodiče si uvědomují, že je třeba dát dětem určité hranice. Upřednostňují formu domluvy před tělesnými tresty. Otcové se v současné době angažují ve výchově dětí více než dříve. Účastníci rozhovoru jsou již věkově starší rodiče, a snad právě proto si otcové mnohem více uvědomují potřebu pomoci s výchovou dítěte i v domácnosti, i přes své pracovní vytížení. Ženy se chtějí věnovat svým zájmům, proto partnera do každodenních povinností zapojují. Matky se shodly v názoru, že hlavně otcové si aktivitami dětí plní sny, kterých nedosáhli sami.

Čtvrtá otázka: „ Jak se díváte na pomoc prarodičů ve výchově?“

Téměř všichni rodiče se shodli, že prarodiče jsou pro ně a pro jejich děti velkým přínosem. Hlídkají děti, učí je dovednostem a předávají svým příkladem zkušenosti, v některých rodinách pomáhá babička s domácími pracemi, aby se matka mohla maximálně věnovat dítěti a dědeček s opravami a údržbou domácnosti. Rodina, v níž jsou obě děti adoptované, velmi oceňovala hlavně psychickou podporu a poradní hlas prarodičů. Rodina, která je doplněná, vyzdvihla toleranci prarodičů k jejich novým partnerům a celkovou pomocí začlenit je. Samozřejmě, že se rodiče shodli na tom, že se najdou rozdílné názory na výchovu a pokud žijí společně, je potřeba hodně tolerance na obou stranách.

8.3 III. etapa výzkumu – individuální rozhovory

Etapa č. III je zaměřena na popis odpovědí na otázky, které jsem respondentům pokládala v individuálních rozhovorech, a byly zaznamenány v dotazníku (příloha č. 2, příloha č. 3). Rozhovory jsem prováděla od listopadu 2010 do ledna 2011. Osobně jsem navštívila 24 rodiny. Všechny rodiny byly předem obeznámeny s cílem mé návštěvy. V úvodu návštěvy v některých rodinách proběhl seznamovací rozhovor. V úvodu jsem představila a přiblížila jsem respondentům důvod mé návštěvy. Ve všech rodinách probíhaly výzkumné rozhovory v přátelské atmosféře. Partneři se dohodli, že budou odpovídat společně. Rodinným mluvčím byla ve většině případů žena, pouze u rodiny č. 4 byl u prarodičů i u rodičů mluvčím muž. Partneři se při odpovědích na otázky vzájemně doplňovali.

Čtyři rodiny rodičů (č. 8 – č. 11) pocházejí s obce s 200 obyvateli, třináct rodin (č. 1- č. 5 a č. 12 – č. 19) žije ve městě s 2.000 obyvateli a dvě rodiny (č. 5, č. 7) žijí ve městě s 25.000 obyvateli. Tři rodiny (č. 20 – č. 22) žijí v Praze.

Tři rodiny prarodičů (č. 6, č. 10, č. 11) žijí v obci s 200 obyvateli, dvanáct rodin (č. 1- č. 5 a č. 12 – č. 18) žije ve městě s 2.000 obyvateli, čtyři rodiny (č. 7- č. 9, č. 19) žijí ve městě s 25.000 obyvateli. Tři rodiny prarodičů (č.20 – č.22) žijí v Praze.

Jak jsem již uvedla v kapitole č. 8, třem pražským rodinám (rodiny č. 20 – č. 22) jsem pouze odeslala znění otázek rozhovoru a dostala jsem písemné odpovědi, jelikož osobní kontakt by byl z časových i technických důvodů komplikovaný. Na otázky odpovídali pražští respondenti každý ve svém dotazníku a v rodině č. 21 byl výpověďmi sdílnější muž – dědeček.

Otázky jsem rozdělila do třech celků. Každý celek je sestaven tak, aby směřoval k ověření jednotlivých hypotéz.

Odpovědi na otázky z rozhovorů, jsem zpracovala do jedné odpovědi, která co nejpřesněji charakterizuje výpovědi respondentů.

8.3.1 Otázky a odpovědi, vztahující se k hypotéze č. 1.1:

- 1) Jakým způsobem se prarodiče podílejí na výchově vašich dětí?
- 2) V jaké oblasti prarodiče nejvíce ovlivňují výchovu vašich dětí?
- 3) Jak často obecně tráví prarodiče čas s dítětem?
- 4) Jak vnímáte roli babičky a dědečka?
- 5) V čem vidíte největší přínos prarodičů?

Odpovídají rodiče.

Rodina č. 1

- 1) Dětem dává babička prostor, má poradní hlas, má podobné názory jako rodiče, vzdělává děti, umí hodně říkadel, písniček- rodiče se také učí.
- 2) V oblasti vzdělávání a výchovy.
- 3) Denně.
- 4) Babičku a dědečka bereme jako starší kamarády, mají poradní hlas, nepletou se nám do výchovy, ale jsou v ní nápomocni.

- 5) Díky prarodičům se vzděláváme i my. Mají dobře míněné rady, pomoc, pohlídají.

Rodina č. 2

- 1) Prarodiče hlídají naše děti hlavně o víkendech. Babička zajišťuje servis – vaření, hygiena, dědeček se synem pracuje hlavně na zahradě. Dcera je zvědavá, tak jí prarodiče nenásilně vzdělávají, vysvětlují. Dcera je starší, tak ji prarodiče berou na výlety, do bazénu, na dovolené.
- 2) Hlídají děti, vytváří kladný vztah k práci.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně
- 4) Je to role hlídací.
- 5) Prarodiče hlídají děti, jsou vždy k dispozici. Vezmou si dovolenou, aby se mohli věnovat vnoučatům.

Rodina č. 3

- 1) Nejdůležitější je podle nás sociální učení. Děti vidí, jak babička a dědeček žijí, co dělají. Jsou pro děti určitým vzorem. Dodávají dětem klid, pohodu, dokážou jim naslouchat. Dohlíží na starší dítě při cestě do školy. Dědeček hlavně syna vede k práci, babička děti nenásilně vzdělává (při procházkách, při prohlížení knížek).
- 2) V oblasti sociálního učení.
- 3) Denně.
- 4) Vztah mezi prarodiči a námi je spíš kamarádský, vycházíme spolu dobře. Jsme rádi, že tu jsou.
- 5) Prarodiče jsou blízko, všichni máme pocit sounáležitosti. Díky nim vidí děti běh života.

Rodina č. 4

- 1) Prarodiče jsou již hodně staří, tak děti hlavně hlídají. Ale dědeček se snaží vnuky vzdělávat, hlavně při práci na dvoře a na zahradě.
- 2) V oblasti pečovatelské, vzdělávací.
- 3) Denně.
- 4) Oceňujeme jejich moudrost a klid. Mají velmi dobrý vliv na děti.
- 5) Vzhledem k věku předávají svou moudrost. Jsou klidní, tolerantní, zkušení.

Rodina č. 5

- 1) Prarodiče často hlídají. Jsme rádi, že je kontrolují, ale i poradí, povzbudí je. Jsou velmi trpěliví.
- 2) V oblasti morální a mravní.
- 3) Denně.
- 4) Máme s prarodiči velmi dobrý vztah.
- 5) Prarodiče pomohou, poradí. Jsme velká rodina a oceňujeme, že ji prarodiče drží pohromadě.

Rodina č. 6

- 1) Prarodiče děti hlídají, píší s nimi úkoly, doprovází je na kroužky. Vzdělávají je – jezdí na výlety a poznávají přírodu, vedou děti k její ochraně, poznávají naši vlast.
- 2) V oblasti vzdělávací.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Oceňujeme klid a pohodu prarodičů.
- 5) U prarodičů nejvíce oceňujeme to, že nelitují času ani peněz, aby dětem splnili přání. Poznávají s nimi naši vlast, vedou je k zájmovým činnostem.

Rodina č. 7

- 1) Pokud jsou děti u rodičů, tak se jim snaží radit, někdy nevědomky svými názory, se kterými nesouhlasíme.
- 2) V oblasti životosprávy.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Prarodičům tolerujeme, že děti rozmazlují. Dědeček někdy supluje funkci otce, opravuje, hraje si s dětmi.
- 5) Prarodiče předávají své cenné zkušenosti, hlídají děti.

Rodina č. 8

- 1) Moc se s prarodiči nestýkáme. Příležitostně hlídají, dodržují pravidla, která jsme my stanovili.
- 2) Prarodiče vedou děti ke vztahu k přírodě.
- 3) Třikrát za měsíc.
- 4) S prarodiči vycházíme dobře, jsme rádi, že nám pomohou s hlídáním.
- 5) Tím, že jsou děti občas u prarodičů, nejsou na nás tak závislé.

Rodina č. 9

- 1) Prarodiče tráví s dětmi poměrně hodně času, zastupují nás, protože jsme časově vytížení. Berou děti na výlety, hrají si s nimi, mají velkou trpělivost.
- 2) V oblasti volnočasových aktivit.
- 3) Denně.
- 4) V naší rodině mají prarodiče nezastupitelné místo. Jsou jednoznačně pro děti přínosem.
- 5) Prarodiče jsou mnohem trpělivější, hravější než my. Dokážou lépe dětem odpovědět na otázky.

Rodina č. 10

- 1) Babička nahrazuje matku, stará se o děti téměř celý den.
- 2) V oblasti pečovatelské, pomoci s domácností.
- 3) Denně.
- 4) Babička by měla být ta, která děti rozmazuje.
- 5) Babička je nenahraditelná tím, že abych mohla chodit do zaměstnání, tak se stará celý den o děti.

Rodina č. 11

- 1) Po dobu, co jsme v zaměstnání, prarodiče hlídají děti.
- 2) Prarodiče vedou děti ke vztahu k lidem, věcem, přírodě.
- 3) Denně.
- 4) Prarodiče jsou nepostradatelní v soukolí rodiny.
- 5) Velmi oceňujeme péči prarodičů. Když jsme v zaměstnání, velmi se dětem věnují.

Rodina č. 12

- 1) Prarodiče dceři předávají své zkušenosti a do určité míry ji rozmazlují.
- 2) V žádné oblasti výchovu neovlivňují.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Prarodiče jsou pro mě i pro dceru velmi důležití a nepostradatelní.
- 5) Oceňuji ve všem pomoc prarodičů.

Rodina č. 13

- 1) Prarodiče velmi aktivně pomáhají, hlavně hlídají, ale také si se synem povídají. Hlavně babička chodí na procházky.

- 2) V oblasti pečovatelské.
- 3) Denně.
- 4) Roli prarodičů vnímáme jako důležitou součást v naší výchově.
- 5) Přínos prarodičů je velký. Můžeme se na ně spolehnout, dědeček vždy pomůže s opravami, babička je zárukou pohody a klidu.

Rodina č. 14

- 1) Prarodiče moc nevyužíváme. Pokud je to nutné, pohlídají.
- 2) Prarodiče vedou děti k morálním hodnotám.
- 3) Jednou týdně.
- 4) Je to velký dar, když děti babičku a dědečka mají a ti fungují. Tento vztah namůže nikdo nahradit. Děti si k nim vytvářejí vztah a tím si vlastně vytvářejí vztah k celé starší generaci.
- 5) Prarodiče dávají dětem jiný pohled na svět.

Rodina č. 15

- 1) Prarodiče děti hlídají. Hlavně babička se s nimi učí.
- 2) Prarodiče vedou děti ke slušnému chování.
- 3) Denně.
- 4) Jsme rádi, že prarodiče máme. Pomohou určitě s výchovou.
- 5) Jsme moc rádi, že prarodiče jsou. Když potřebujeme, poradí, pomohou.

Rodina č. 16

- 1) Prarodiče většinou hlídají, vedou děti, hlavně babička, k dodržování pravidel.
- 2) Prarodiče udržují rodinné vazby, vytvářejí tvořivé prostředí.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Jsme rádi, že prarodiče máme, můžeme se na ně spolehnout.
- 5) Jsme rádi, že prarodiče pohlídají děti.

Rodina č. 17

- 1) Prarodiče pokud potřebujeme, tak pohlídají, docházejí s dětmi na kroužky.
- 2) Prarodiče učí děti dodržovat pravidla a režim.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Bez prarodičů by to nešlo. Jsou důležití v rodinném životě, velmi důležití pro naše děti.
- 5) Největší přínos vidíme v tom, že nás prarodiče ve všem maximálně podporují.

Rodina č 18

- 1) Velmi si vážím pomoci prarodičů, často hlídají syna.
- 2) V oblasti vzdělávací.
- 3) Denně.
- 4) Úloha prarodičů je nezastupitelná. Myslíme si, že dítě vnímá rozdílné role od narození.
- 5) Jsme moc rádi, že nám prarodiče pohlídají a my si můžeme vyřídit potřebné záležitosti.

Rodina č. 19

- 1) Hlavně babička nám pomáhá s domácností, s dětmi maluje, učí je básničky a písničky, rozvíjí slovní zásobu. Dědeček se věnuje synovi, pracují spolu v dílně i na zahradě.
- 2) Prarodiče učí děti slušnému chování.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Jsme rádi, že je máme, můžeme se na ně spolehnout a kdykoli obrátit o pomoc.
- 5) Jsme rádi, že jsou děti díky prarodičům zvyklé na jiné prostředí, než je domov. Poznají jiné zvyky i chování dospělých.

Rodina č. 20

- 1) Prarodiče nám hodně pomáhají, hlídají děti, chodí s nimi na procházky, vymýšlí pro ně hry, pomáhají v době nemoci.
- 2) Prarodiče učí děti slušnému chování, rozvíjení slovní zásobu.
- 3) Denně.
- 4) Protože žijeme ve společné domácnosti, vznikají občas drobné konflikty. Ale určitě převládají pozitiva. Je to důležitá role, která by v rodině neměla chybět.
- 5) Prarodiče jsou pro naši rodinu oporou.

Rodina č. 21

- 1) Prarodiče rozvíjejí dovednosti a návyky, hrají si s dětmi, snaží se je vzdělávat, ale i děti rozmazlují.
- 2) Prarodiče rozvíjí osobnost dětí.
- 3) Dvakrát – třikrát týdně.
- 4) Role prarodičů je velmi důležitá. Rozvíjí u všech členů rodiny vzájemné vztahy.
- 5) Tím, že máme prarodiče, se vytváří silné citové pouto v rodině.

Rodina č. 22

- 1) S prarodiči se vídáme tak jednou za měsíc, většinou jsme my rodiče přítomni.
- 2) V oblasti pečovatelské.
- 3) Jednou za měsíc.
- 4) Prarodiče jsou pro rodinu velmi důležití.
- 5) Prarodiče nám pohlídají děti a tím nám umožní si chvíli odpočinout.

8. 3. 1. 1 Shrnutí výsledků a interpretace

Z odpovědí na první otázku, vyplývá, že nejčastější činností prarodičů je hlídání vnoučat. Rodiče oceňují, že prarodiče o vnoučata pečují, hrají si s nimi. Několik odpovědí svědčí o tom, že ze strany prarodičů nejde pouze o hlídání. Pokud jsou jim vnoučata svěřena do péče, snaží se také o jejich vzdělávání. Chodí s dětmi na procházky, jezdí na výlety, vedou děti k pomoci v domácnosti, učí je básničky a písničky, prohlížíjí a čtou si knihy. Někteří prarodiče také pomáhají rodičům s dětmi, když jsou nemocné. Několik rodičů uvádí, že prarodiče vnoučata rozmazlují.

Oblast, kterou prarodiče nejvíce ovlivňují, je oblast pečovatelská a vzdělávací. Rodiče uvádějí, že prarodiče vnoučata vedou ke slušnému chování, rozvíjejí jejich osobnost, obohacují slovní zásobu, vedou je k dodržování domluvených pravidel a ke kladnému vztahu k přírodě.

Prarodiče jsou v kontaktu se svými vnoučaty často. U velké části respondentů žijí rodiče i prarodiče buď ve společné domácnosti, nebo ve stejném městě. Ale i prarodiče, kteří žijí ve vzdálenějším okolí, se snaží, aby se s vnoučaty stýkaly co nejvíce. (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Kontakt prarodičů s vnoučaty

Navštěvovanost	%
denně	50,0
2 - 3 x týdně	36,3
1x týdně	9,2
1x za měsíc	4,5

Z odpovědí na čtvrtou otázku je zřejmé, že převážná část rodičů vnímá roli prarodičů jako velmi důležitou, nepostradatelnou. U věkově starších prarodičů oceňují rodiče moudrost, klid, zkušenost a toleranci. Věkově mladší prarodiče jsou často rodiči

vnímání jako starší kamarádi, kteří tu jsou, a je velmi dobře, že tu jsou. Pomohou, poradí, je na ně spolehnoutí. Plní vnoučatům jejich přání, vedou je k zájmovým činnostem. Rodiče jsou toho názoru, že díky prarodičům si děti utvářejí vztah ke starší generaci.

Z odpovědí respondentů na pátou otázku je patrné, že prarodiče jsou téměř vždy k dispozici. Největší přínos prarodičů je opora a pomoc mladým rodinám. Pomoc ve smyslu hlídání, rady, umožnění rodičům realizovat se mimo rodinu. Její členové mají pocit sounáležitosti a přesvědčení, že díky prarodičům zůstává rodina pohromadě a vytváří se mezi jednotlivými členy citové pouto. Děti mohou porovnat styl života rodičů i prarodičů, získávají další pohled na svět. Velkým přínosem jsou prarodiče v neúplných rodinách. Většinou dědeček supluje roli otce. Oba prarodiče se v těchto případech daleko více angažují při pomoci mladé rodině.

8.3.2 Otázky a odpovědi, vztahující se k hypotéze č. 1.2:

- 1) Co prarodiče dětem dovolují?
- 2) Co prarodiče dětem zakazují?
- 3) V čem se s prarodiči ve výchově shodnete? (odpovědi rodičů – R i prarodičů – P)
- 4) V čem se naopak neshodnete? (odpovědi rodičů – R i prarodičů – P)

Rodina č. 1

- 1) Babička je ve výchově měkčí.
- 2) Vždy se dohodneme, nic nezakazují.
- 3) R - Shodneme se zatím ve všem.
P - Shodneme se.
- 4) R- Nemáme neshody.
- 5) P - Matka je až přehnaně čistotná, úzkostlivá, přepečlivělá.

Rodina č. 2

- 1) Prarodiče dovolí dětem vše, třeba i nadávky.
- 2) Nic.
- 3) R - Máme stejný názor na důležitost vzdělání, dohlížíme na děti, aby plnily své povinnosti.
P - Podporujeme vzdělání, kulturní a sportovní vyžití.

- 4) R - Prarodiče si myslí, že koníčky, hlavně sportovní aktivity působí na děti negativně, že jsou přetěžovány. Mají obavy, že se děti snáze nastydnou a onemocní.

P – Hlavně matka by podle našeho názoru měla být více s rodinou, je třeba dětem vytvořit pevnější denní režim.

Rodina č. 3

- 1) Prarodiče dovolují dětem dívat se nepřiměřeně na televizi.

- 2) Nic.

- 3) R - Shodneme se ve všem.

P – Shodneme se ve všem.

- 4) R- Styl výchovy máme podobný, o problémech hovoříme, nemáme neshody.

P – Matka je velmi úzkostná k dětem, naopak otec se výchově moc nevěnuje, spíš křičí. Oba rodiče nutí děti do aktivit, které je nebaví. Měli by je podporovat v tom, co je zajímá.

Rodina č. 4

- 1) Prarodiče dovolí dětem vše, děti jsou u nich rozpustilé.

- 2) Nic.

- 3) R – Prarodiče do naší výchovy nezasahují. Shodneme se ve výchově, ke vztahu k domovu, k přírodě.

P – Rodiče jsou přísnější, my dětem domlouváme.

- 4) R - Nemáme neshody. Prarodiče chtějí mít svůj klid, snažíme se být tolerantní, nedohadujeme se.

P – My bychom dětem nekupovali tolik hraček. Děti si jich neváží, rozbíjejí je.

Rodina č. 5

- 1) Děti se mohou dívat na všechny televizní pořady.

- 2) Babička je úzkostlivá, upozorňuje děti na nebezpečná místa.

- 3) R – Ve všem se shodneme.

P – Na výchově se shodneme.

- 4) R – Nemáme neshody, snažíme se o všem domluvit.

P – Nemáme neshody. O výchovných věcech se domluvit o výchovných věcech.

Rodina č. 6

- 1) Vše co prarodiče dětem dovolují, je v mezích normy.
- 2) Nic.
- 3) R- určitě se shodneme v názoru na vzdělání.
P – ve všem se s mladou rodinou shodneme.
- 4) R – máme stejné názory na výchovu, nemáme neshody.
P – nevzpomene si, nemáme neshody.

Rodina č. 7

- 1) Hlavně babička se snaží dětem ve všem vyhovět, dovoluje jim dívat se na jakékoli pořady, neustále dává dětem sladkosti.
- 2) Prarodiče zakazují aktivity, které jsou podle jejich názoru nebezpečné.
- 3) R – Všichni vedeme děti k úctě ke stáří, ke slušnému chování. Rodiče by měli být ti, co vychovávají a určují pravidla, všichni by je měli dodržovat.
P – Shodneme se na výchově. Občas klademe na děti vysoké nároky, co se týče chování.
- 4) R – Nesouhlasíme se snahou prarodičů vyloženě sloužit dítěti. Dát mu, co chce, má opačný efekt, nevede dítě k samostatnosti, prarodič pak není autorita. Nesouhlasíme i s přehnanou úzkostlivostí hlavně babičky.
P – Rodiče mají podle našeho názoru velké požadavky na výsledky ve škole.

Rodina č. 8

- 1) Děti mají u prarodičů více sladkostí, než bychom dovolili my.
- 2) Prarodiče vědí, co si nepřejeme, a snaží se vše dodržovat.
- 3) R – Vedeme děti ke kladnému vztahu ke knihám, přírodě, k vzájemné pomoci.
P – Všichni máme stejný názor na vedení dětí k samostatnosti, a proto jim pomáháme jen minimálně (sebeobsluha).
- 4) R – Prarodiče mají o děti velký strach, a tak jim nedovolují moc pohybových aktivit.
P – Nemáme neshody, plně respektujeme rozhodnutí rodičů.

Rodina č. 9

- 1) V rámci slušného chování dovolují vše.
- 2) Nic.
- 3) R – V zásadních výchovných problémech se vždy shodneme.

P – Rozvíjíme rodinné vztahy, se sourozenci, s ostatními členy rodiny.

- 4) R – Prarodiče mají svůj názor na výchovný problém, ale nikdy nejdou proti nám, respektují naše rozhodnutí, nemáme neshody.

P – Nemáme neshody.

Rodina č. 10

- 1) Babička dovoluje vše.

- 2) Nic.

- 3) R – Shodneme se v názoru, že by děti měli pomáhat a poslouchat.

P – Všichni vedeme děti k tomu, aby pomáhaly a poslouchaly.

- 4) R – Babička je hodně přísná, používá tělesné tresty a s tím já nesouhlasím.

P - Neshodneme se ve způsobu trestání. Dcera jen domlouvá, já trestám plácnutím.

Rodina č. 11

- 1) Prarodiče se s námi domlouvají, neobchází naši výchovu.

- 2) Prarodiče moc nezakazují, nejsou tak přísní, jako my rodiče.

- 3) R – S prarodiči se domlouváme na výchovných krocích a domluva funguje na jedničku.

P – Učíme děti dodržovat určitá pravidla a vedeme je k disciplině.

- 4) R – Není věc, na které bychom se neshodli, nemáme neshody.

P – Nevíme o věci, na které bychom se neshodli, nemáme neshody.

Rodina č. 12

- 1) Dědeček dovolí vše, babička se radí s matkou.

- 2) Dědeček nezakazuje nic, babička počítač, televizi, sladkosti.

- 3) R – Myslíme si, že se ve všem shodneme.

P – S dcerou se radíme, povídáme si o výchovných problémech.

- 4) R – Prarodiče si myslí, že jsem na dceru přísná.

P – Vnučka se hodně dívá na televizi a hraje si na počítači. My bychom to omezili.

Rodina č. 13

- 1) Prarodiče dovolují vše, ale v rámci pravidel, která máme domluvená.

- 2) Nic.

3) R – Zatím se ve všem shodneme. Pokud máme nějaký výchovný problém, necháme si od babičky poradit.

P – Na výchovu máme podobné názory.

4) R – Nemáme neshody.

P – Moc se rodičům nelíbí, že vnuka rozmazluje.

Rodina č. 14

1) Děti se mohou u prarodičů dívat dlouho na televizi, jíst v posteli a celkově jsou prarodiče shovívavější.

2) Prarodiče se o děti více bojí, tak jim zakazují třeba lézt do výšek. Přehnaně děti napomínají a některé věci ze strachu raději nedělají.

3) R – Prarodiče naše rozhodnutí respektují, shodneme se téměř ve všem.

P – Rodiče se snaží naslouchat našim radám, shodneme se.

4) R – Neshodneme se ve způsobu trestání. Jedni prarodiče upřednostňují tělesné tresty, druzí vysvětlování. My volíme kombinaci obojího.

P – Myslíme si, že nemáme neshody.

Rodina č. 15

1) Necháváme na prarodičích, co v dané chvíli dovolí. Vždy rozhodnou rozumně.

2) Prarodiče vždy uznají, co dětem zakážou, co je pro ně v danou chvíli nevhodné a nebezpečné.

3) R – Na hodně věcech ve výchově se shodneme.

P – Shodneme se ve všem.

4) R – Pokud máme my, nebo prarodiče k výchově výhrady, diskutujeme o problému, nemáme neshody.

P – Problémy řešíme společně, nemáme neshody.

Rodina č. 16

1) Dědeček povolí dětem vše, babička má své výchovné zásady.

2) Dědeček nezakazuje nic, babička chce, aby děti dodržovaly domluvená pravidla.

3) R – Většinou se shodneme.

P – Myslíme si, že je dobré domlouvat se s rodiči o výchovných postupech. Pokud to neuděláme, vnoučata vycítí, kdo víc povolí.

4) R – Dokážeme se domluvit, nemáme neshody.

P – Nesouhlasíme vždy s rozhodnutím rodičů, hlavně při řešení každodenních problémů, ale oni jsou hlavní autority, takže my se podřídíme.

Rodina č. 17

1) Prarodiče respektují naši výchovu, takže pokud hlídají děti, do jejich rozhodnutí jim nezasahujeme.

2) Prarodiče sami posoudí, co je pro děti správné. Proto my nezasahujeme.

3) R – Dodržujeme s prarodiči stejná pravidla a režim dětí.

P – Plně respektujeme rozhodnutí rodičů, takže se shodneme.

4) R – Nemáme neshody.

P – Nemáme neshody.

Rodina č. 18

1) Prarodiče dovolují více než my, dávají více sladkostí, syn může rozhazovat věci.

2) Prarodiče vysloveně nezakazují, ale dbají na to, aby syn nepřekročil povolenou mez chování.

3) R – Máme podobné názory na výchovu, takže se zatím shodneme.

P – Do výchovy rodičů nemluvíme, respektujeme jejich výchovu.

4) R – Pokud máme nějaký výchovný problém, snažíme se s prarodiči domluvit, nemáme neshody.

P – Nemáme neshody.

Rodina č. 19

1) Prarodiče dětem dovolují nepřiměřené sledování televize.

2) Nic.

3) R – Vedeme děti k pomoci v domácnosti, vzděláváme je přiměřeně jejich věku.

P – Shodneme se téměř ve všem.

4) R – Prarodiče dávají dětem hodně sladkostí a dovolují dětem dívat se dlouho na televizi.

P – Nelíbí se nám, že rodiče často zvyšují na děti hlas.

Rodina č. 20

1) Máme své hranice a ty dodržujeme všichni. Chceme, aby s dětí vyrostli slušní lidé.

2) Prarodiče nemají rádi, když se děti vztekají, perou se.

3) R – Necháváme ve výchově hodně volnosti a v tom se s prarodiči shodneme.
Volnost však nesmí vybočit z mantinelů.

P – Snažíme se vychovat z dětí slušné, hodné a pracovité lidi.

4) R – Prarodiče dávají dětem hodně sladkostí.

P – Myslíme si, že matka je na děti málo přísná a otec se výchovy moc neúčastní.

Rodina č. 21

1) Prarodiče dávají dětem hodně sladkostí, dovolí jim chodit dlouho spát.

2) Prarodiče zakazují dětem vztekat se, vynucovat si věci.

3) R – Všichni se snažíme o rozvíjení dětí ve všech oblastech.

P – Vedeme děti k pěstování základních návyků a dovedností.

4) R – Prarodiče děti moc rozmazlují.

P – Rodiče si myslí, že děti moc rozmazlujeme. My naopak nesouhlasíme s množstvím hraček a věcí, které děti ani nepotřebují.

Rodina č. 22

1) Prarodiče hodně dbají na bezpečnost.

2) Prarodiče chrání zákazy vnoučata před případným úrazem.

3) R – Určitě všichni vyžadujeme dodržování pravidel.

P – Chceme, aby děti dodržovaly pravidla.

4) R – Prarodiče dávají dětem hodně sladkostí, hodně je oblékají, když jdou třeba na procházku.

P – Nemáme neshody.

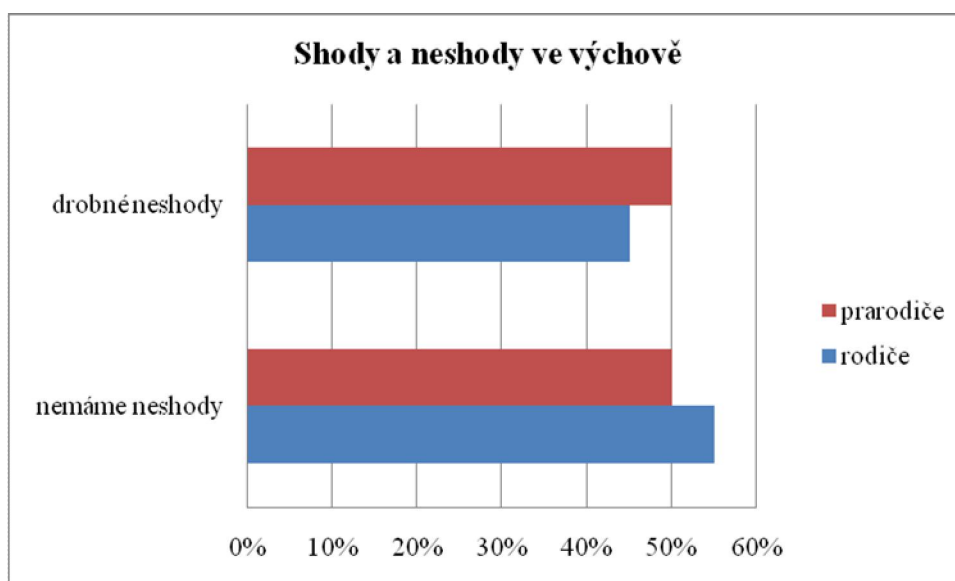
8.3.2.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Pokud jsem hledala odpověď na otázky: „Co prarodiče dětem dovolují?“ a „Co prarodiče dětem zakazují?“, došla jsem k následujícím závěrům. V několika případech rodiče nesouhlasí s nadměrným sledováním televize, podáváním většího množství sladkostí, než by sami dovolili. Někteří prarodiče se snaží být hodně benevolentní a nedůslední, proto jsou v jejich přítomnosti děti rozpustilé a mají nevhodné způsoby chování. Z odpovědí je patrné, že v některých rodinách jsou babičky přísnější, dědečkové jsou ti, kteří určité věci tolerují. Zákazy, které prarodiče udílejí, jsou spojené s úzkostlivostí a s obavou, aby se vnoučatům, o které v danou chvíli pečují, nic nestalo.

Proto prarodiče nedovolují dětem nadměrné pohybové aktivity, podle nich nebezpečné aktivity. Jsou však rodiče, kteří dají prarodičům důvěru, většinou se ve výchově řídí stejnými pravidly, a plně respektují rozhodnutí rodičů.

Zajímavé byly odpovědi na téma shody a neshody ve výchově rodičů a prarodičů. Ve většině rodin existuje vzájemná domluva a respektování výchovných pravidel, které si daná rodina stanoví. Rodiče i prarodiče se shodnou v názorech na vzdělání dětí, na nutnosti dodržovat pravidla, na vztahu k přírodě, ke kultuře, společně děti vedou k zájmovým aktivitám. Na obou stranách je patrný zájem vychovat z dětí slušné lidi, kteří mají vztah k rodině a dokážou si vzájemně pomoci. Několik prarodičů vyslovilo názor, že rodiče mají pravidla stanovená a oni je respektují, proto dochází ke shodě. Prarodiče byli také ti, kteří měli větší výhrady, co se týká neshod ve výchovných postupech, respektive jejich názoru na chování jednotlivých členů rodiny. Kritizují, že děti mají od rodičů množství hraček a neváží si jich. Ve dvou rodinách měli výhrady kvůli přehnané pečlivosti a čistotě matky, v několika rodinách se zdá prarodičům, že rodiče přetěžují svými nároky své děti. Vystala i otázka tělesných trestů. Některým prarodičům se zdají být nepřiměřené. Na druhou stranu v rodině č. 10, kdy matku ve výchově plně zastupuje babička, užívá tělesné tresty právě ona, s čímž nesouhlasí matka dětí. V sedmi případech naopak rodiče kritizují, že prarodiče děti rozmazlují nebo jim kupují příliš sladkostí.

Graf č. 1: Shody a neshody ve výchově

Závěrem vyhodnocení této části lze konstatovat, že 11 rodin prarodičů a 12 rodin rodičů neshledává žádné neshody ve výchově předškolního dítěte. Ale i ve zbývajících rodinách rodiče s prarodiči diskutují o výchovných problémech, snaží se najít společnou řeč, respektovat daná pravidla.

8.3.3 Otázky a odpovědi, vztahující se k hypotéze č. 2.1:

1) Kdo tráví více času s dětmi?

Rodina č. 1 R – Babička.

P – Babička.

Rodina č. 2 R – Babička, dědeček o víkendech.

P – Babička během týdne, oba o víkendech.

Rodina č. 3 R – Babička.

P – Babička chodí na procházky, dědeček se věnuje vnoučatům doma.

Rodina č. 4 R – Dědeček.

P – Dědeček.

Rodina č. 5 R – Babička .

P - Babička.

Rodina č. 6 R – Oba prarodiče.

P – Oba se podílíme stejně.

Rodina č 7 R – Babička.

P – Babička.

Rodina č . 8 R – Babička.

P – Babička.

Rodina č. 9 R – Oba stejným dílem.

P – Oba stejně.

Rodina č 10 R – Babička.

P – Babička.

Rodina č. 11 R – Dědeček.

P – Dědeček.

Rodina č .12 R – Babička.

P - Babička.

Rodina č. 13 R – Oba prarodiče.

	P - Babička.
Rodina č .14	R - Babička.
	P - Babička.
Rodina č. 15	R – Babička.
	P – Babička.
Rodina č .16	R – Babička.
	P – Babička.
Rodina č .17	R – Babička.
	P – Babička.
Rodina č. 18	R – Oba prarodiče.
	P – Babička i dědeček.
Rodina č. 19	R – Oba stejně.
	P – Babička.
Rodina č. 20	R – Babička.
	P – Babička.
Rodina č. 21	R – Oba stejně.
	P – Oba stejně.
Rodina č 22	R – Babička.
	P – Babička.

8.3.3.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Při vyhodnocení této otázky jsem zpracovala odpovědi jak rodičů, tak i prarodičů, celkem 44 odpovědi.

Tabulka č. 2.: Přehled intenzity vzájemných setkávání prarodičů s vnoučaty

Věnují se dětem	Procenta
Babička	70,1
Dědeček	29,9

Z výsledků vyhodnocení je patrné, že s dětmi tráví více času babičky. To potvrzuje i studie Hasmanové Marhánkové (2009) uvedená v kapitole 5.3.1, ve které autorka zastává názor, že prarodičovství u žen je pokračováním generových norem mateřství. Toto zjištění vyplývá i z odpovědí respondentů na jednotlivé otázky, kdy se v mnoha rodinách potvrzuje, že i když se péče a výchovy vnoučat účastní oba prarodiče, tak babičky jsou ty, které pečují o vnoučata větším dílem. Výsledek výzkumu také ukazuje, že babičky jsou v některých rodinách přísnější a důslednější ve výchovných postupech. Nážorné hodnocení poměru v případě doby strávené s vnoučaty dává tabulka č. 2 a graf č. 1.

8.3.4 Otázky a odpovědi na otázku, vztahující se k hypotéze č. 2.2

Vyjádřete v % do jaké míry prarodiče ovlivňují výchovu vašich dětí?

Rodina č. 1	R – 40%	P – 30%
Rodina č. 2	R – 20%	P – 20%
Rodina č. 3	R – 40%	P – 40%
Rodina č. 4	R – 40%	P – 30%
Rodina č. 5	R – 20%	P – 30%
Rodina č. 6	R – 40%	P – 40%
Rodina č. 7	R – 30%	P – 30%
Rodina č. 8	R – 10%	P – 10%
Rodina č. 9	R – 30%	P – 40%
Rodina č. 10	R – více než 40%	P – více než 40%
Rodina č. 11	R – 30%	P – 30%
Rodina č. 12	R – 30%	P – 30%
Rodina č. 13	R – 40%	P – 10%
Rodina č. 14	R – 20%	P – 20%
Rodina č. 15	R – 20%	P – 40%
Rodina č. 16	R – 30%	P – 30%
Rodina č. 17	R – 10%	P – 10%
Rodina č. 18	R – 30%	P – 10%
Rodina č. 19	R – 30%	P – 20%
Rodina č. 20	R – 30%	P – 10%

Rodina č. 21	R – 20%	P – 20%
Rodina č. 22	R – 10%	P – 10%

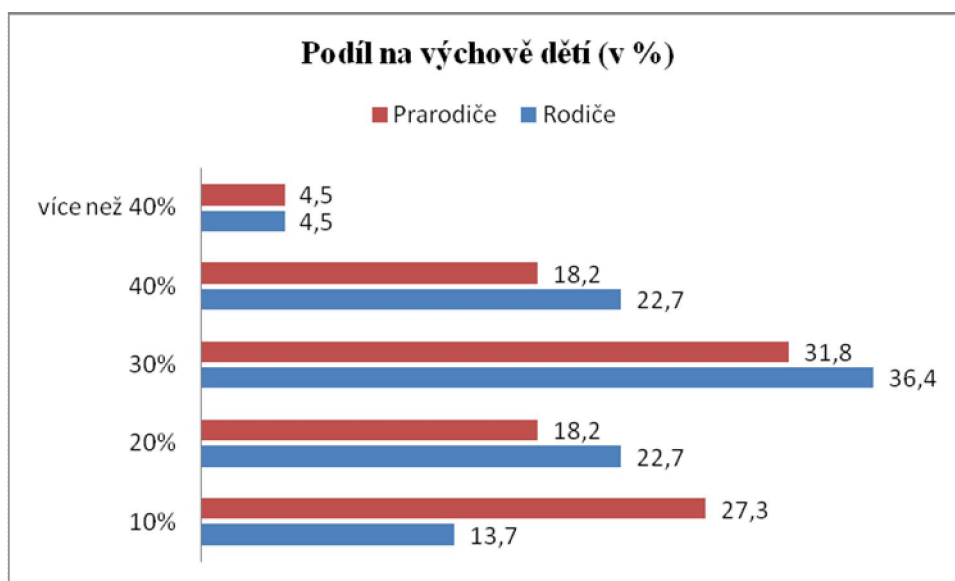
8.3.4.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Pro vyhodnocení otázky, vztahující se k potvrzení hypotézy č. 2. 2 jsem použila odpovědi jak rodičů, tak i prarodičů.

Tabulka č. 3.: Podíl prarodičů na výchově dětí

Vyjádření	10%	20%	30%	40%	více než 40%
Rodiče	13,7	22,7	36,4	22,7	4,5
Prarodiče	27,3	18,2	31,8	18,2	4,5

Graf č. 2.: Podíl na výchově dětí

Z výsledků je patrné, že rodiče hodnotí spolupráci a pomoc při výchově dětí vyšším ohodnocením než prarodiče. Tato fakta jsou daná i výpověďmi respondentů. V odpovědích dotazníku pro rodiče a v rozhovorech s nimi se daleko více objevuje názor, že prarodiče jsou značným přínosem pro výchovu a vzdělávání dětí. Procentuální vyjádření míry vlivu prarodičů na výchovu dětí potvrzuje údaje uváděné v oddíle 8.3.2. Míra vlivu prarodičů na děti se zpravidla odvíjí od četnosti jejich vzájemného setkávání. 13krát hodnotí přínos prarodičů ve výchově rodiče i prarodiče stejnou hodnotou, 6krát hodnotí prarodiče níže svůj přínos ve výchově nežli rodiče, 3krát hodnotí prarodiče svůj

přínos výše. Převážná shoda v přínosu prarodičů pro výchovu na obou stranách je 59,1%. 27,3% prarodičů svůj přínos ve výchově podhodnocuje.

Výsledky u rodiny č. 8, č. 17 a č. 22 potvrzují, že prarodiče se s dětmi tolik nestýkají a jejich role je převážně pečovatelská, proto výchovný vliv není tak velký jako je to u prarodičů, kteří mají častější kontakt s vnoučaty. Naopak u rodiny č. 10 je vliv výchovy za strany prarodiče větší než 40 %, protože babička supluje roli matky.

8.3.5 Otázky a odpovědi, vztahující se k hypotéze č. 2.3

Otázky pro prarodiče:

- 1) Jaké hodnoty a rodinné tradice jste předali svým dětem?
- 2) Myslíte si, že je děti dodržují a předávají dál?

Otázky pro rodiče:

- 3) Jaké hodnoty a tradice vám předali vaši rodiče?
- 4) Jak je přijímáte?

Rodina č. 1

- 1) P – Dětem jsme vštěpovali hodnoty, jako jsou poctivost, pracovitost, píle, svědomitost. Udržujeme rituály spojené s rodinnými událostmi – oslavy svátků a narozenin, udržujeme svátky spojené s ročním obdobím.
- 2) P – Jsme spokojeni, rodiče žijí poctivě, tradice a svátky obohacují.
- 3) R – Rodiče nás učili svědomitosti, pracovitosti, cílevědomosti, vedli nás k dodržování svátků a rodinných rituálů.
- 4) R – Snažíme se navazovat na stávající, ale máme již své vlastní rodinné rituály a oslavy.

Rodina č. 2

- 1) P – Uznáváme hodnotu manželství. Dva lidé mají snášet dobré i zlé, mají být spolu, pomáhat si. Důležitá je rodinná pospolitost, úcta k prarodičům.
- 2) P – Dcera s rodinou žije slušně, poctivě. Tradice udržují a předávají je zase svým dětem.
- 3) R – Rodiče nás vedli k tomu, aby nám záleželo na vzdělání, abychom si plnili povinnosti, odváděli kvalitní práci, udržovali jsme styky i se širší rodinou. Udržovali jsme tradice spojené s různými svátky, rituály, týkající se oslav svátků, narozenin.

- 4) R – Hodnoty se snažíme předávat svým dětem. Tradice udržujeme, již jsme si přidali své rodinné tradice. Snažíme se dodržovat i každodenní rituály, protože si myslíme, že je děti potřebují k pocitu klidu a bezpečí.

Rodina č. 3

- 1) P – Vedli jsme děti k tomu, aby žili slušně, byli spořiví, odpovědní, svým dětem byli příkladem. Řídíme se heslem „Nikdy nedělej druhému to, co nechceš, aby dělali oni tobě.“
- 2) P - Jsme spokojeni, děti žijí jako slušní lidé.
- 3) R - Rodiče nás vedli k rodinné pospolitosti, k tomu, abychom se postarali jeden o druhého. Dodržovali jsme tradiční svátky a s nimi spojené zvyky a rituály.
- 4) R – Jsme rádi, že jsme rozvětvená rodina a udržujeme vztahy i se širším příbuzenstvem. Stykáme se při příležitosti oslav svátků a narozenin, ale i třeba v létě na zahradě.

Rodina č. 4

- 1) P - Vedli jsme děti ke vztahu k rodnému domu, k rodině vůbec. Kromě tradičních svátků jsme měli svoje rodinné rituály (třeba o Velikonocích).
- 2) P - Děti tradice dodržují, předávají dál a obohacují (party pro děti). Dnes jsou větší možnosti než dříve.
- 3) R - Rodiče nás naučili udržovat kontakt s rodinou, vytvářet rodinnou pohodu. Co se týká tradic, tak udržujeme běžné svátky zvyky spojené s nimi.
- 4) R - I my se snažíme předat dětem vztah k rodnému místu a udržovat tradiční svátky.

Rodina č. 5

- 1) P - Děti jsme vždy vedli k rodinné soudržnosti.
- 2) P - Máme radost, že se rodina stýká, vzájemně si pomáhá.
- 3) R - Rodiče nám vštěpovali víru, úctu ke stáří, pomoc druhým, poctivost.
- 4) R - Snažíme se hodnoty předávat svým dětem. Udržujeme tradice spojené s ročním obdobím, ale protože jsme věřící, udržujeme i tradice spojené s náboženstvím náboženskými oslavami.

Rodina č. 6

- 1) P - Předáváme dětem zkušenosti a zážitky z mladých let. Vedli jsme je k lásce ke kultuře, hudbě a četbě.

- 2) P - Myslíme, že hodnoty předávají.
- 3) R – Rodiče nás vedli ke vztahu ke vzdělání, k soudržnosti rodiny, k víře.
- 4) R – Snažíme se vést svoje děti ke vzdělání. Společně s prarodiči udržujeme tradiční svátky.

Rodina č. 7

- 1) P - Vedli jsme děti k tomu, aby si pomáhali, aby rodina držela při sobě. Tradice udržujeme obvyklé – během roku.
- 2) P - Tradice udržují. Založili také své rodinné.
- 3) R - Rodiče nás naučili slušnému chování, úctě ke stáří – vzpomínka na zemřelé, naučili nás pomáhat druhým, vážit si zdraví a věcí. Tradice jsme udržovali – Vánoce, Velikonoce, Masopust.
- 4) R - Snažíme se to, co nám předali rodiče, dávat svým dětem, Někdy s větším, někdy s menším úspěchem.

Rodina č. 8

- 1) P - Dodržujeme tradici Vánoc a Velikonoc, slavíme společně narozeniny. Dětem jsme vštěpovali úctu k ostatním, pravdomluvnost.
- 2) P - Děti vše dodržují a my jsme součástí jejich tradičních setkání.
- 3) R - Slavíme Vánoce, velikonoce.
- 4) R - Tradice udržujeme společně s prarodiči a předáváme je dál svým dětem.

Rodina č. 9

- 1) P - Dětem jsme se snažili předat citový vztah k rodičům, sourozencům, vzájemným vztahem k sobě se snažíme být příkladem pro své děti. Vedli jsme je k pochopení pojmu přátelství.
- 2) P - Hodnoty předávají, vidíme to na chování vnoučat. Rodinné tradice rozvíjejí a vytvářejí si své vlastní.
- 3) R – Rodiče nás vedli k rodinné soudržnosti, pravidelnému setkávání sourozenců i širší rodiny, slevili jsme tradiční svátky.
- 4) R - Dodnes hodně tradic udržujeme společně s rodiči.

Rodina č. 10

- 1) P – Vedla jsem děti ke vztahu k rodičům, tradice moc nedodržujeme.
- 2) P – Děti nic nedodržují.
- 3) R – Skoro žádné tradice nám rodiče nepředali.

- 4) R – Tradice moc nedodržujeme.

Rodina č. 11

- 1) P - Kromě toho, že zdržujeme všechny svátky, jsme se snažili předat dětem pravidla slušného chování.
- 2) P - Jsme rádi, že rodiče vedou své děti podle našich zásad.
- 3) R - Rodiče nás vedli ke vztahu k lidem, k úctě a slušnosti. Velmi oceňujeme, že se jako rodina scházíme při různých příležitostech (svátky, narozeniny, grilování) a všichni jsou pohromadě. Většinou tyto akce organizují prarodiče.
- 4) R - My tradice a hodnoty udržujeme a předáváme je dál.

Rodina č. 12

- 1) P - Děti byly vedeny k tomu, že rodina má být pohromadě a má si pomáhat. Pravidelně se scházíme a udržujeme rodinné tradice. Snažíme se být tolerantní.
- 2) P - Dcera s vnučkou tradice dodržují.
- 3) R - Rodiče nás vedli k pospolitosti, morálním hodnotám. Scházíme se při různých příležitostech, tradiční svátky slavíme pohromadě se sourozenci.
- 4) R – Snažím se předávat všechny tradice své dceři.

Rodina č. 13

- 1) P – Věříme, že jsme ze svých dětí vychovali slušné lidi, kteří obstojí v tomto světě. Rádi se všichni z rodiny setkáváme při příležitosti oslav svátků (Velikonoce, Vánoce), ale i rodinných akcí.
- 2) P – myslíme si, že to co jsme dětem vštěpovali ctí a dodržují. Velmi rádi mají společná setkání se širší rodinou.
- 3) R – Rodiče nám předali úctu, slušnost, ohleduplnost k ostatním lidem. Pravidelné rodinné sešlosti jsou v naší rodině velmi oblíbené.
- 4) R - Tradice předáváme, syn je vnímá.

Rodina č 14

- 1) P - Děti jsme vedli k hodnotě láskyplné rodiny, vzájemnému porozumění, pomoci členům rodiny i ostatním lidem. Vedli jsme je k ochraně přírody. Samozřejmě, že se pravidelně setkáváme se všemi členy naší velké rodiny při příležitostech oslav i mimo ni.
- 2) P – Máme velkou rodinu, děti rády přijedou a scházejí se s ostatními.

- 3) R – Rodiče nás naučili ctít rodinu, vážit si rodičů i prarodičů, starších lidí. Udržovali jsme tradice svátků i v duchovním smyslu. Rodiče nám dali víru, pokoru, skromnost. Svým příkladem nás vedli k tomu, být dobrým člověkem, neměřit svět prostřednictvím peněz.
- 4) R- Hodnoty se snažíme předávat dál.

Rodina č 15

- 1) P - Děti jsme vedli ke slušnosti, úctě, přátelství.
- 2) P - Myslíme si, že tyto zásady dodržují.
- 3) R – Rodiče nám předali slušné chování, lásku k celé rodině.
- 4) R – Snažíme se tyto hodnoty předávat svým dětem.

Rodina č. 16

- 1) P - Snažili jsme se děti naučit toleranci, slušnosti, respektování ostatních- třeba i v práci. Svým příkladem jsme vedli děti k respektování stáří a starosti o seniory.
- 2) P – Pevně věříme, že se děti budou chovat k nám tak, jak my jsme se chovali ke svým rodičům.
- 3) R – Shodneme se na tom, že nám rodiče vštěpovali smysl pro rodinu.
- 4) R – Snažíme se dětem předávat smysl pro rodinou soudržnost. Scházíme se všichni společně při různých příležitostech i oslavách. Vedeme děti k úctě k rodičům, starším lidem.

Rodina č. 17

- 1) P – Své děti jsme vždy vedli ke skromnosti, vzájemné pomoci.
- 2) P – Určitě tyto hodnoty mají. Oba rodiče.
- 3) R – Rodiče nás vedli ke vzájemné pomoci v jakékoli situaci. Vedli nás ke skromnosti a slušnému chování, k tomu, že je rodina důležitá.
- 4) R – Rodinné tradice udržujeme a předáváme dál.

Rodina č. 18

- 1) P – Snažíme se, aby si dcera uvědomila vztah k místu, kde se narodila. Udržujeme rodinné i příbuzenské vztahy. Vedli jsme dceru k tomu, že je důležitější dávat než dostávat.
- 2) P – Jsme rádi, že vztah k rodnému městu dcera má. Dokázala vytvořit harmonický domov, máme radost, že si určila priority pro budoucí život. Protože

má syna ráda a chce z něj vychovat slušného člověka, tak určitě bude pokračovat v našich tradicích.

- 3) R – Rodiče mě vedli ke slušnému chování, k úctě k druhým.
- 4) R – Hodnoty mám dané, předávám je synovi. Vedu ho ke slušnému chování nejen v rodině, ale i vůči okolí.

Rodina č. 19

- 1) P - Vždy jsme chtěli, aby byly děti slušné, měli se rádi, ctili svoje rodiče i prarodiče.
- 2) P – myslíme si, že hodnoty předávají.
- 3) R – Rodiče nás vedli ke zdravému životnímu stylu, ke slušnosti, úctě, povzbuzovali nás, abychom dosáhli vyššího vzdělání.
- 4) R – Ano přijímáme je kladně.

Rodina č. 20

- 1) P – Dětem jsme předávali morální hodnoty slušného člověka. Aby byli poctiví, vážili si rodinný tradic - křesťanské zvyky, slavení Vánoc, Velikonoc.
- 2) P – Myslíme si, že tyto hodnoty předávají dál.
- 3) R- Rodiče nás vedli k soudržnosti rodiny, ovlivnili náš postoj k životu, předali nám morální a etické hodnoty, určité rodinné tradice.
- 4) R – Snažíme se je předávat dál.

Rodina č. 21

- 1) P - Předali jsme dětem lásku k domovu, silný vztah, úctu k rodičům i prarodičům.
- 2) P – Ano pokračují dál.
- 3) R – Rodiče nás vedli milovat domov, celo rodinu.
- 4) R - Ano, děti jsou vychovávány podle rodinných tradic.

Rodina č. 22

- 1) P - Vedli jsme děti ke slušnému chování, vztahu k domovu a k rodičům.
- 2) P – Jsme přesvědčeni, že tyto hodnoty předávají dál.
- 3) R – Udržujeme tradice Vánoc, Velikonoc, nedělních setkávání s přáteli.
- 4) R – Rodinné tradice se snažíme udržovat.

8.3.5.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Odpovědi prarodičů vypovídají o tom, že se snažili a stále se snaží předávat mladším generacím morální hodnoty, které považují za důležité pro soužití v rodině, ale i v celé společnosti. Poctivost, pracovitost, odpovědnost, vzájemná úcta a ohleduplnost, jsou vlastnosti, které upřednostňuje většina prarodičů. Pro některé je důležité předávat životní zkušenosti, přibližovat mladé generaci hodnotu manželství a vzájemné porozumění. Všichni respondenti zastávají názor, že rodina je pro ně velmi důležitá. Rodinná pospolitosť, úcta k rodičům a prarodičům, vzájemná pomoc mezi rodinnými příslušníky, ale i vztah k místu, kde se člověk narodil a kde žije, považují za základ hodnot, které předávají dál. Těmito odpověďmi potvrzují názor M. Morgensternové a L. Šulové (2007), které se zabývají jak vztahy v rodině, tak rodinnými rituály. Podle nich přinášejí rituály stabilizaci, umožňují zúčastněným nalézt společnou řeč. Díky rituálům je rodina schopna zvládat zátěžové a stresové situace. Z odpovědí prarodičů je patrné, že v každé rodině se dodržují rituály spojené s ročním obdobím – Vánoce, Velikonoce, Masopust, Památka zesnulých. Ve velké skupině rodin se tradují i rituály spojené se setkáváním užší či širší rodiny. Prarodiče jsou spokojeni s tím, že rodiče pokračují v předávání morálních hodnot a rodinných tradic. Ve většině rodin jsou právě rodiče ti, kteří tyto tradice rozšiřují a obohacují.

Rodiče se v mnohých odpovědích shodují s prarodiči. Už jen doplňují jejich názory. Za důležité hodnoty považují skromnost, úctu, slušnost, poctivost, ale i víru. Oceňují, že je rodiče vedli ke vzdělání, zdravému životnímu stylu. Vštěpovali jim lásku k domovu, soudržnost rodiny, vzájemnou pomoc. Podle názoru některých rodičů jsou dodnes prarodiče ti, kteří udržují rodinné vztahy, organizují rodinná setkání. Tím, že se udržují rodinné tradice a rituály, děti poznávají členy širší rodiny, setkávají se s vrstevníky, učí se spolu komunikovat, těší se na tato setkávání. Rodiče předávají tradice dál, další generaci. Vzhledem k tomu, že se v mladé rodině setkají dva lidé s různými rodinnými zvyky, je možné, že co se týče tradic a zvyků, zvolí kompromis, doplní stávající tradice z jedné rodiny nebo vzniknou zcela nové (oslavy narozenin a svátků dětí s kamarády). Někteří rodiče se shodují na tom, že pro pocit bezpečí a jistoty jsou pro děti důležité také každodenní rituály. Všichni rodiče jsou přesvědčeni o tom, že prarodiče jsou ti, kteří jsou zárukou rodinné pospolitosti a udržovatelé tradic.

8.3.6 Otázky a odpovědi, vztahující se k hypotézám č. 3.1 a č. 3.2

Otázky pro prarodiče:

- 1) Pomáháte mladé rodině finančně (věcně)?
- 2) Vyjádřete v %, do jaké míry pomáháte mladé rodině.
- 3) Jakým jiným způsobem se snažíte rodičům pomoci?

Otázky pro rodiče:

- 4) Do jaké míry vám pomáhají prarodiče ekonomicky? Vyjádřete v %.
- 5) Jakým jiným způsobem vám prarodiče pomáhají?
 - Ekonomicky slabé rodiny - č. 4, č. 6, č. 8, č. 10, č. 12, č. 15, č. 16, č. 17
 - Ekonomicky průměrné rodiny – č. 2, č. 3, č. 5, č. 7, č. 9, č. 11, č. 13, č. 14, č. 18, č. 19
 - Ekonomicky silné rodiny - č. 1, č. 20, č. 21, č. 22
 - Rodiny neúplné – č. 10, č. 12, č. 18

Rodina č. 1

- 1) P – Peníze mladí nedostávají, ale mohou u nás bydlet, kupujeme věci pro vnuka.
- 2) P - 30%
- 3) P - Tím , že vnuka hlídám, umožním rodičů, aby měli čas pro sebe.
- 4) R – Prarodiče nám pomáhají podle možností, spíš dárky – 20%.
- 5) R – Dědeček vede vnuka ke sportovním aktivitám, podporuje ho.

Rodina č. 2

- 1) P - Finanční pomoc rodiče nepotřebují, ale občas jim určitou finanční částku poskytneme, platíme dovolenou vnoučatům.
- 2) P – 20%
- 3) P – Vnoučatům jsme založili stavební spoření.
- 4) R- Prarodiče kupují věcné dary pro děti, občas dostanou děti příspěvek do pokladničky – 10%
- 5) R- Největší pomoc vidíme v hlídání dětí.

Rodina č. 3

- 1) P – Finančně jsme mladou rodinu podpořili v počátcích manželství – koupě domu, koupě auta. V současné době kupujeme dárky k různým příležitostem.
- 2) P - 50%

- 3) P – Pomáháme při výchově, hlídáme, aby měli rodiče čas na své zájmy.
- 4) R – Na začátku manželství, nám prarodiče hodně pomohli. V současné době kupují dárky, ale i potraviny – více než 50%
- 5) R – Na prarodiče se obracíme o radu, vlastně úplně se vším. Oceňujeme hlídání i psychickou pomoc, pokud se objeví nějaký problém. Rodiče neodsuzují, ale snaží se vyslechnout a poradit.

Rodina č. 4

- 1) P - Pomáháme finančně, protože matka je mateřské dovolené, a tak rodina nemá dostatek finančních prostředků.
- 2) P – více než 50%
- 3) P- Máme hodně času, a ten chceme věnovat vnoučatům, proto je hodně hlídáme.
- 4) R – Ano, prarodiče nám pomáhají výrazným způsobem – více než 50%
- 5) R – Nejvíce oceňujeme hlídání dětí, abychom si mohli zařídit potřebné věci.

Rodina č. 5

- 1) P – Pomáháme rodině věcnými dary.
- 2) P – 20%
- 3) P – Když je potřeba, pomůžeme v jakékoli oblasti – opravy, hlídání.
- 4) R – Prarodiče dávají dětem dárky. Pomáhají nám i tím, že nám dávají vypěstované produkty – maso, zelenina, vejčička – 30%.
- 5) R – Velká pomoc je hlídání dětí, vyzvedávání ze školy a školky. Velmi nám prarodiče pomohli při rekonstrukci domu.

Rodina č. 6

- 1) P – pomáháme rodině finančně. Přispíváme dětem na dovolené, výlety, ozdravné pobyty.
- 2) P – 40%
- 3) P – Tím, že s dětmi jezdíme na výlety po naší vlasti, pomáháme jim rozšiřovat povědomí o krásách naší země.
- 4) R – Prarodiče nám pomáhají často, finančně – 40%
- 5) R – Jsme rádi, že prarodiče máme, protože nám často pomohou dobrou radou.

Rodina č. 7

- 1) P -Nepomáháme , finanční pomoc není potřeba.
- 2) P – 10%

- 3) P – Podle potřeby hlídáme vnoučata.
- 4) R – Zatím jsme pomoc nepotřebovali, ale pokud by bylo potřeba, prarodiče by pomohli – 10%
- 5) R – Jsme rádi, že jsou. Pohlídají, pomohou s opravami, se stavbou domu.

Rodina č. 8

- 1) P - Finančně rodině nepomáháme.
- 2) P – 10%
- 3) P- Hlídáme vnoučata, rozvíjíme jejich vědomosti a dovednosti.
- 4) R – Prarodiče nám finančně nepomáhají – 10%
- 5) R – Pomáhají nám hlídáním, kupují dětem sladkosti.

Rodina č. 9

- 1) P – Ano, pomáháme finančně.
- 2) P – 30%
- 3) P- Hlídáme vnoučata, předáváme zkušenosti, vzděláváme je.
- 4) R – Prarodiče kupují poměrně často dětem oblečení, kupují nám věci do domácnosti. V době zařizování bytu koupili nábytek – 40%.
- 5) R – Prarodiče nás občas pozvou na oběd, pomáhají (hlavně babička) s úklidem bytu, v případě nemoci dětí s nimi jezdí na kontroly, hlídají je.

Rodina č. 10

- 1) P – Pomáhám dceři finančně.
- 2) P – Více než 50%
- 3) P - Téměř celý den hlídám vnoučata, více už pomoci nemohu.
- 4) R – Babička pomáhá hodně – více než 50%
- 5) R – Velmi si vážím její pomoci.

Rodina č. 11

- 1) P – Kupujeme dětem dárky, občas vypomůžeme i finančně.
- 2) P – 20%
- 3) P – Založili jsme vnoučatům stavební spoření, pomáháme s opravou domu.
- 4) R – Prarodiče pomáhají finančně, o svátcích a narozeninách nám kupují dárky – 30%.
- 5) R – Prarodiče pomáhají při opravě domu.

Rodina č. 12

- 1) P – Pomáháme finančně, splácíme dceři hypotéku na byt.
- 2) P – 40%
- 3) P – Myslíme si, že je důležitá i psychická podpora a pomoc. Dědeček pomáhá při opravě dceřina bytu.
- 4) R – Podle finančních možností přispívají – 40%.
- 5) R – Jsou pro mě i pro mou dceru nepostradatelní.

Rodina č. 13

- 1) P - Snažíme se pomáhat jak finančně, tak věcně.
- 2) P – 40%.
- 3) P – Dědeček pomáhal při stavbě bytu, pomůžeme i radou.
- 4) R – Prarodiče pomáhají – více než 50%.
- 5) R – Roli prarodičů vnímáme jako velmi důležitou a neocenitelnou.

Rodina č. 14

- 1) P – Protože jsme ve finanční tísní, pomáhají děti nám. Samozřejmě, že drobnosti k svátkům a narozeninám kupujeme.
- 2) P – 0%
- 3) P – Pokud děti vysloví nějaké konkrétní požadavky, tak se snažíme pomoci.
- 4) R- Zatím jsme finanční pomoc nepotřebovali – 10%.
- 5) R – Je velký dar, když děti dědečka a babičku mají, a ti fungují. Děti se učí a rozšiřují si obzory, učí se prarodiče respektovat a tím si vytváří vztah k celé starší generaci.

Rodina č. 15

- 1) P – Pomáháme finančně i věcně.
- 2) P – 40%
- 3) P – Babička pomůže tím, že uvaří.
- 4) R – Prarodiče pomáhají podle možností věcně i finančně – 50%.
- 5) R – Jsme rádi, že je máme, pomohou určitě i s výchovou vnoučat.

Rodina č. 16

- 1) P – Zpočátku, když rodina začínala, jsme pomáhali finančně, nyní spíš věcně – dárky.
- 2) P – 40%

- 3) P – Protože je matka na domácnost převážně sama, pomáháme jí se zajišťováním nákupů, vozíme děti k lékaři, vyzvedáváme je ze školky. Podle potřeby neodmítneme žádnou pomoc.
- 4) R – Prarodiče nám pomáhali finančně, v současné době kupují spíš dárky – 30%
- 5) R – Jsme rádi, že je máme, můžeme se na ně spolehnout.

Rodina č. 17

- 1) P - Pomáháme tím, že spoříme vnoučatům.
- 2) P – 30%
- 3) P – Pokud rodiče potřebují nějakou pomoc, tak se snažíme vyhovět.
- 4) R – Prarodiče spoří všem dětem – 40%
- 5) R – Bez prarodičů by to nešlo. Jsou důležití v rodinném životě, velmi důležití pro naše děti.

Rodina č. 18

- 1) P - Podle možností kupujeme věcné dary.
- 2) P – 20%
- 3) P – Pomáháme hlavně hlídáním.
- 4) R – Pokud potřebujeme, tak pomohou finančně – 20%.
- 5) R – Úloha prarodiče je nezastupitelná. Pomáhají nám už jenom tím, že jsou.

Rodina č. 19

- 1) P - Protože mladá rodina staví dům, pomáháme finančně.
- 2) P – 50%
- 3) P – Babička vaří pro celou rodinu, pomáhá se starostí o domácnost, hlídá vnoučata
- 4) R – Prarodiče nám pomáhají ve velké míře finančně – více než 50%.
- 5) R – Jsme rádi, že se můžeme na prarodiče kdykoli obrátit o pomoc.

Rodina č. 20

- 1) P – Ano, pomáháme finančně.
- 2) P – 30%
- 3) P – Opravujeme a udržujeme rodinný dům, kupujeme dětem hračky a dospělým dárky.
- 4) R – Ano, občas nám prarodiče pomáhají – 30%
- 5) R – Prarodiče pomáhají udržovat dům, koupí dětem něco na sebe.

Rodina č. 21

- 1) P – Ano, pomáháme finančně.
- 2) P – 30%
- 3) P – Hlídáme vnoučata, aby se rodiče mohli věnovat svým aktivitám.
- 4) R – Ano, občas finančně pomohou – 20%.
- 5) R – O víkendu babička vaří pro celou rodinu, hlídají vnoučata.

Rodina č. 22

- 1) P- Finančně vypomáháme minimálně.
- 2) P – 10%
- 3) P – Hlavně hlídáme.
- 6) R - Prarodiče kupují dárky pro děti – 20%.
- 4) R – V případě potřeby pohlídají pár hodin.

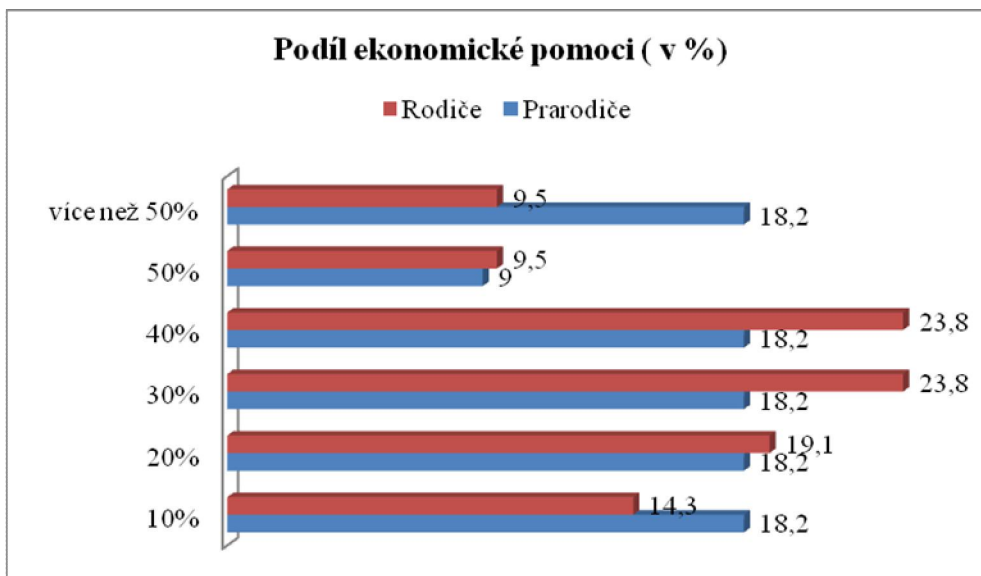
8.3.6.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Z výsledku výzkumu je zřejmé, že všichni prarodiče mladým rodinám pomáhají. Výzkumné otázky jsem položila jak prarodičům, tak rodičům. Chtěla jsem vytvořit objektivní náhled na finanční pomoc mladým rodinám.

Tabulka č. 4.: Podíl ekonomické pomoci

Vyjádření	10%	20%	30%	40%	50%	více než 50%
Rodiče	18,2	18,2	18,2	18,2	9	18,2
Prarodiče	14,3	19,1	23,8	23,8	9,5	9,5

Graf č. 3.: Podíl ekonomické pomoci

Finanční pomocí rozumí respondenti nejen peněžité dary, ale třeba i příspěvek na dovolenou pro děti, příspěvek na stavební spoření vnoučatům, opravy bytu či domu, věci, dárky a sladkosti pro děti.

Otázku č. 3 pro prarodiče a č. 5 pro rodiče jsem zvolila pro ucelení pohledu, týkajícího se všeobecné pomoci. Z odpovědí je zřejmé, že velkou pomocí mladým rodinám je hlídání dětí. Prarodiče uvádějí, že hlídají vnoučata proto, aby se rodiče mohli věnovat svým zájmům, případně odpočinout, zařídit si potřebné záležitosti.

Prarodiče i rodiče zastávají stejný názor v tom, že velkou pomocí je i pomoc a podpora psychická. Tím, že tu prarodiče jsou, že mladé rodiče vyslechnou, mohou se na ně obrátit o radu, je hlavně podle názoru rodičů velkým přínosem.

Vyhodnocením výsledků jsem došla k závěru, že se nedá jednoznačně říci, že finančně prarodiče pomáhají jen ekonomicky slabším rodinám. Výzkum též prokázal, že tyto ekonomicky slabší rodiny podporují jejich prarodiče více. Rodina číslo 4 – 50%, rodina číslo 6 – 40%, číslo 10 – více než 50%, rodina číslo 12 – 40%, rodina číslo 15 40 - 50%, rodina číslo 16 – 40%, rodina číslo 17 – 30 – 40%. Výjimkou je rodina číslo 8, kterou prarodiče podporují 10%. I ekonomicky silné rodiny přijímají od prarodičů finanční nebo věcné dary.

Výsledky výzkumu též ukázaly míru finanční pomoci ze strany prarodičů s porovnáním názoru rodičů. V 18,2 % hodnotí prarodiče svou pomoc výše než rodiče,

v 45,4 % si myslí, že je jejich pomoc vyšší, než je názor rodičů a v 54,6 % se prarodiče i rodiče shodnou na míře finanční pomoci.

Neúplné rodiny přijímají zpravidla finanční pomoc větší. Záleží zde na ekonomickém statutu dané rodiny. Rodina číslo 10 je finančně podporována více než 50%, rodinu číslo 12 finančně podporují prarodiče 40%. Výjimku tvoří rodina číslo 18, kde je finanční pomoc ze strany prarodičů pouze 20%.

8.4 IV. etapa – výzkumné šetření realizované s dětmi

Výzkumná sociometrická šetření probíhala s dětmi v období od září 2010 do ledna 2011. Šetření jsem prováděla v mateřské škole, s dětmi 5-7letými. Pro první a třetí šetření jsem zvolila individuální práci s dětmi. Zvolený způsob zaručoval větší koncentraci dítěte na zadání. Druhé, skupinové šetření jsem zvolila jako doplněk poznatků pro šetření číslo jedna. Prvního sociometrického šetření – hierarchického kruhového sociogramu se zúčastnilo dvacet sedm dětí, druhé šetření – sociometrický test prováděly třicet dvě děti a třetí – sociometrický ratingový dotazník zpracovalo dvacet sedm dětí.

8.4.1 Hierarchický kruhový sociogram

Tento způsob šetření jsem zvolila proto, abych zjistila vztahovou blízkost šesti základních rodinných členů, a to tak, že jednotlivé rodinné členy umísťovaly v různých vzdálenostech od středu.

Výzkumný vzorek – 27 dětí ve věku 5-7let

Průběh realizace:

Dětem jsem jednotlivě dala kruhový formát papíru o průměru 40 centimetrů s vysvětlením: „Tenhle papír znázorňuje dům, kde bydlí celá rodina.“

Následně jsem položila otázku: „Kdo všechno patří do vaší rodiny?“. Děti jmenovaly jednotlivé členy rodiny – rodiče, prarodiče, sourozence, někdy zapomínaly počítat do rodiny sebe. Mezi členy rodiny přiřazovaly i zvířata, která chovají.

Poté jsem zadala úkol: „Nakresli sebe uprostřed rodiny (uprostřed papíru) jako puntík.“ (některé děti kreslily menší či větší vybarvený kruh, jiné kreslily kruh prázdný, s obličejem).

Určila jsem škálu barev, které použily všechny děti stejně. Každý člen rodiny měl přiřazenu určitou barvu.

Černou - dítě , červenou – maminka, modrou – tatínek, oranžovou – babička, hnědou – dědeček (prarodiče z matčiny strany), žlutou – babička, fialovou – dědeček (prarodiče z otcovy strany).

Následně jsem zadala další úkol. „ Ty jsi uprostřed rodiny. Kde nakreslíme maminku? Jak blízko nebo daleko bys ji chtěl(a) mít?“ Děti nakreslily červený bod, případně obličej, který znázorňoval maminku. Tímto způsobem jsem s dětmi pokračovala ve znázornění všech jmenovaných členů rodiny.

8.4.1.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Děti plnily úkoly bez větších problémů a ve výsledku potvrdily moje očekávání. Všechny děti vyjmenovaly členy rodiny, a jak jsem již uvedla, mezi rodinné příslušníky počítají i zvířata, která žijí v domácnosti (kočky, psy, morčata, a další). Při plnění úkolů si děti procvičily barvy, přiřazování, prostorovou orientaci.

Symbol dítěte, černou barvu, jsem zvolila pro její neutrálnost. Ostatní barvy, které znázorňovaly další členy rodiny, byly zvoleny náhodně. I když byl úkol daný, nakreslit sebe i ostatní členy rodiny jako vybarvený kruh, některé děti cítily potřebu, znázornit osobu alespoň obličejem (příloha č. 3). Když jsem zadala úkol, vyjádřit vztah ostatních členů k vlastní osobě, některé děti určovaly pozici spíše intuitivně, některé přemýšlely o vzájemném postavení symbolů. Hodně dětí kreslilo rodinu pohromadě, jen odlišovaly vzdálenosti vůči své osobě (příloha č. 3). Domnívám se, že podle soustředěnosti dětí takto vyjádřily vnímání rodiny jako celku.

Protože téměř všechny rodiny dětí znám, musím konstatovat, že výpovědi dětí a jejich vyjádření rodinných vztahů ve většině případů jsem odhadovala shodně. Děti, které mají prarodiče v místě bydliště nebo hodně blízko, znázorňovaly rodinu jako celek.(příloha č. 3, příloha č. 3) Dívka, která má nevlastní babičku, nemá ji v oblíbené (příloha č. 3, příloha č. 3) Dívka, která má nevlastní babičku, nemá ji v oblíbené a nestýká se ani s dědečkem, nakreslila jejich symboly na okraji „rodiny“ (příloha č. 4).

Jiná dívka má prarodiče na Ukrajině, tak jejich znázornění bylo též na okraji „rodiny“ (příloha č. 4).

Celkové výsledky ukázaly, že:

- 74% dětí cítí rodinu jako celek,
- 26% byly vzdálenosti mezi členy větší,
- 48% dětí zobrazilo nejbližší své osobě maminku,
- 38 % dětí je nejbližší znázorněný otec,
- 14% dětí upřednostňuje prarodiče před rodiči,
- 57% dětí je bližší babička, případně oba prarodiče z matčiny strany.

8.4.2 Sociometrický test

Sociometrický test jsem zařadila proto, abych získala informaci o tom, kde by byly děti raději, u rodičů nebo u prarodičů. Děti prováděly test společně.

Výzkumný vzorek – 32 dětí 5-7letých

Průběh šetření:

Děti jsem si posadila do kruhu a zopakovali jsme si, kdo do rodiny patří. Tentokrát byl výklad spojený s názornými ukázkami jednotlivých členů rodiny. Po zopakování jsem prostor třídy rozdělila na dvě části. Jedna část znázorňovala dům rodičů (pro názornost byly v „domě“ obrázky rodičů), druhá část třídy představovala dům prarodičů (s obrázky prarodičů).

Dětem jsem dala otázku: „Představte si, že zítra je volný den a vy jej můžete strávit příjemně. S kým byste den raději prožily. S rodiči nebo s dědou a babičkou?“

Následovně jsem dětem vysvětlila, že pokud chtějí být s rodiči, přemístí se na příslušnou polovinu třídy (do domu rodičů k jejich obrázku). Pokud den chtějí strávit s prarodiči, přemístí se na polovinu druhou, k obrázku prarodičů.

Dvanáct dětí se okamžitě rozhodlo pro rodiče, šest dětí pro prarodiče. Ostatní váhaly, protože chtěly strávit volno se všemi členy rodiny. Na moji otázku: „Jak to uděláme, abychom vyjádřili toto přání?“ Děti přišly velmi brzy na odpověď. Stouply si jednou nohou na jednu polovinu, druhou na druhou polovinu (příloha č. 5).

8.4.2.1 Shrnutí výsledků a interpretace

Sociologický test vedl k zajímavým výsledkům. Děti, které si jednoznačně vybraly rodiče jako partnery pro volný čas, odůvodňovaly svoji volbu tím, že prarodiče jsou daleko a jezdí k nim jen občas. Ty děti, které si vybraly pro trávení volného času prarodiče, mají pocit, že rodiče mají hodně práce a nemají na ně tolik času, jako babička a dědeček. Velmi mě potěšila reakce většiny dětí, které nechtěly ze svého výběru vyloučit prarodiče. Oceňovaly, že si s nimi rodiče i prarodiče hrají, chodí na procházky, vymýšlejí různé zábavné aktivity, jezdí na výlety.

Práce ve skupině přinesla další zajímavé momenty. Děti se v odpovědích na otázku vzájemně doplňovaly. Dětem, které nevěděly, jak vyjádřit postoj jak k rodičům, tak i k prarodičům stejnoměrně, pomohly ostatní.

8.4.3 Sociometrický ratingový dotazník

Sociometrickým ratingovým dotazníkem jsem získala údaje o individuálních vztazích v sociální skupině rodině. Dotazník a jeho fáze jsem přizpůsobila dětem předškolního věku.

Výzkumný vzorek – 27 dětí 5-7letých

Při šetření jsem s dětmi pracovala individuálně. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, zda děti upřednostňují prarodiče s matčiny strany.

Průběh realizace:

Rozdala jsem dětem pět kartiček a pruh papíru. Na každé kartě byl nakreslený kruh. Tento kruh znázorňoval lidský obličej. Děti postupně doplňovaly obličej své osoby, babičky a dědečka z matčiny strany a babička a dědečka z otcovy strany. Zopakovali jsme si společně s každým dítětem, kdo je na obrázku. Následně si vybraly kartu se svým obličejem a položily jako první na připravený pruh papíru.

Zadala jsem úkol: „Rodiče odjeli pryč. S kterými prarodiči bys chtěl(a) strávit čas nejraději?“ Dítě přiložilo obrázky prarodičů z otcovy nebo matčiny strany. Pak doplnilo na formát papíru další dvojici prarodičů. Děti kartičky na pruh papíru nalepily. (příloha č. 8). Nakonec jsem každému dítěti položila otázku: „Proč sis vybral(a) tyto prarodiče?“

Odpovědi dětí, které zvolily jako první prarodiče z matčiny strany:

1. Trávíme s dědou a babičkou hodně času, ale nejraději bych chtěl mít u sebe celou rodinu.
2. Babička a děda jsou hodní.
3. S babičkou si hrajeme, je hodná, dává mi dobroty. S dědou chodíme na procházky se psem.
4. S babičkou a dědou chodíme na procházky, pracujeme spolu, jezdíme na chatu.
5. Babičce pomáhám, děda zemřel, ale mám na něj hezké vzpomínky.
6. Babička i děda si se mnou hrají.
7. Mám je oba moc rád.
8. Oba si se mnou hrají, s babičkou je legrace.
9. Babička je ráda, když u ní jsem. Děda nás z legrace zlobí.
10. Chtěla bych, abychom byli všichni v rodině, hráli jsme si a měli se rádi.
11. K babičce a dědovi jezdíme často, hrajeme si.
12. S babičkou a dědou si hrajeme, skládáme puzzle.

Odpovědi dětí, které zvolily jako první prarodiče z otcovy strany:

1. S dědou a babičkou jezdíme na výlety.
2. Děda je legrační, mám je oba rád.
3. Děda i babička nás pohladí, dají nám sladkosti.
4. Děda si se mnou hraje.
5. Děda i babička si se mnou hrají.
6. Rád pomáhám dědovi při práci.
7. S babičkou vařím, s dědou pracuji.
8. Babička mi dává dobroty, dědovi pomáhám.
9. S babičkou i dědou pracujeme, pomáhám jim.
10. S babičkou a dědou si hrajeme, děláme si legraci.

8.4.3.1 Shrnutí výsledků a interpretace

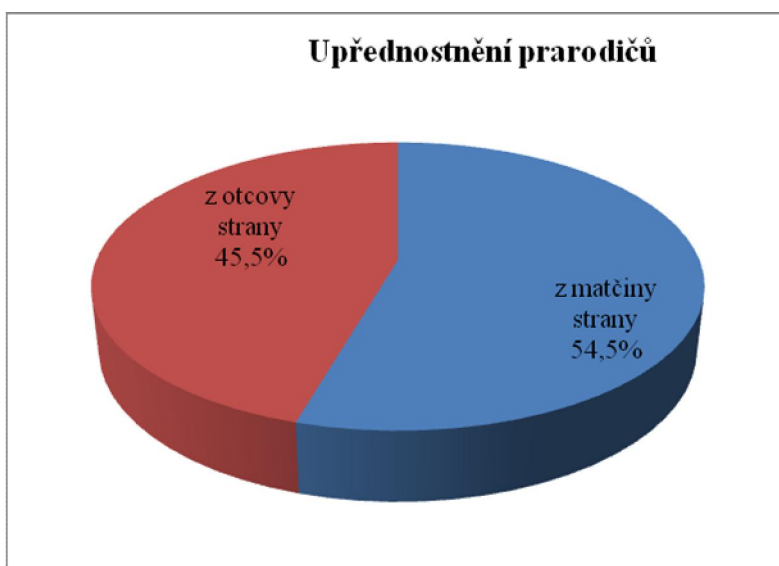
Práce s kartami, kreslení a vyjádření vlastního názoru děti upoutalo. Některé si daly velmi záležet na vyobrazení obličeje, přemýšlely o barvě očí, vlasů, detailů obličeje. Rozhodování o postavení prarodičů a jejich oblíbenosti dětem netrvalo dlouho. Rády

vysvětlily, proč volily jimi určenou dvojici prarodičů. Čtyři děti mají pouze prarodiče z jedné strany, proto jsem je nezahrnula do procentuálního vyhodnocení.

Vyhodnocení bylo provedeno z počtu 22 dětí.

- 12 dětí upřednostňuje prarodiče z matčiny strany – 54,5%
- 10 dětí upřednostňuje prarodiče z otcovy strany - 45,5%

Graf č. 4: Upřednostnění prarodičů

Z výzkumných výsledků dětí a z jejich odpovědí mohu konstatovat, že děti preferují prarodiče z matčiny strany. Výsledek tohoto šetření koresponduje s výsledkem šetření č. 8. 4. 1, kdy 57 % dětí volilo prarodiče s matčiny strany.

9 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

Výzkum jsem rozdělila na dvě části. První část byla koncipována tak, aby svými výsledky dospěla k vyhodnocení prvního, druhého a třetího výzkumného cíle a jejich hypotéz. Respondenty byly dospělé osoby, rodiče a prarodiče. Výzkum jsem uskutečnila ve třech etapách: 1) Skupinový rozhovor s prarodiči, 2) Skupinový rozhovor s rodiči, 3) Individuální rozhovory a dotazník.

Druhá část výzkumu byla zaměřena na ověření výzkumného cíle číslo 4. Účastníky výzkumu byly děti ve věku 5-7 let.

Hypotéza číslo 1.1:

Předpokládám, že rodiče vnímají podíl prarodičů jako přínos pro vývoj dítěte.

Hypotéza se potvrdila.

Rodiče prezentují prarodiče jako nepostradatelnou součást rodiny. Velká část rodičů hodnotí přítomnost prarodičů slovy: „Jsme rádi, že jsou.“ Z jejich odpovědí, i když jsou dospělí a mají odpovědnost za své rodiny, je patrné, že prarodiče jsou pro ně stále záruka jistoty a bezpečí, nezištné pomoci.

Z odpovědí rodičů i prarodičů převážně shodně vyplývá, že hlídají vnoučata, hrají si s nimi, celkově o ně pečují. Mají daleko více trpělivosti, klidu, empatie. V mnoha případech však nejde ze strany prarodičů jen o pouhé hlídání. Pokud mají vnouče svěřené na kratší či delší dobu do péče, snaží se o jejich vzdělávání. Společně s rodiči se snaží, aby děti dodržovaly pravidla slušného chování, učí je základním dovednostem a návykům. Hlavně babičky vnoučatům čtou pohádky a učí je říkadla a písničky, chodí na procházky. Dědečkové u nich rozvíjejí technické dovednosti, vedou je k práci. Prarodiče učí vnoučata nenásilně. Spíš využívají jejich zájmu o určitou činnost, a ten podporují a rozvíjejí. Rodiče se shodují v názoru, že mnozí prarodiče vedou děti k lásce k přírodě a k její ochraně, nelitují času a mnohdy ani peněz, aby děti dětem umožnili poznávat naši vlast i zahraničí.

Kontakt s prarodiči vede k poznávání stylu života babičky a dědečka. Děti si díky prarodičům si uvědomují běh života, stárnutí. Učí se toleranci, pomoci.

Většina prarodičů žije ve stejném místě jako jejich vnoučata, nebo v bližším okolí. Z výsledků výzkumu je patrné, že se prarodiče vidí s vnoučaty poměrně často. Denně se stýká s vnoučaty 50% prarodičů, dvakrát až třikrát týdně 36,3% prarodičů, jednou týdně 9,2% prarodičů, jednou za měsíc 4,5% prarodičů. Intenzita setkávání je ovlivněna: 1) vzdáleností bydliště, 2) pracovní vytížeností prarodičů (někteří prarodiče jsou ještě pracující). V některých rodinách tráví prarodiče s vnoučaty velkou část dne. V rodině číslo 9 a číslo 11 uvádějí rodiče, že vzhledem k pracovní vytíženosti, prarodiče pečují o vnoučata většinu dne. V rodině číslo 10 plně nahrazuje babička roli matky a péče o děti je téměř celodenní.

Věkově mladší prarodiče jsou aktivnější v pomoci mladým rodinám. Pomáhají s vnoučaty v době nemoci, organizují pro ně různé volnočasové aktivity, zajišťují

i pomoc v domácnosti. Podporují vzdělávání dětí, v některých rodinách se osobně angažují. U věkově starších prarodičů oceňují rodiče moudrost, zkušenost, trpělivost a klid. Všichni rodiče se shodnou v názoru, že prarodiče zajišťují dětem pohodu, zázemí, servis, a proto jim tolerují drobné rozmazlování.

Z odpovědí respondentů je patrné, že prarodiče jsou téměř vždy k dispozici. Členové rodiny mají pocit sounáležitosti a přesvědčení, že díky prarodičům zůstává rodina pohromadě a vytváří se mezi jednotlivými členy mezigenerační citové pouto.

Hypotéza číslo 1.2:

Předpokládám, že jsou mezi rodiči a prarodiči rozpory v názorech na výchovu dětí.

Hypotéza se potvrdila pouze částečně.

Z odpovědí respondentů na otázku shody a neshody ve výchově dětí mohou konstatovat, že ve většině rodin respektují jak rodiče, tak i prarodiče výchovná pravidla. Tato pravidla stanovují rodiče. Podle odpovědí prarodičů nedochází k zásadním neshodám ve výchově, protože jsou to právě oni, kteří se snaží pravidla nastavená rodiči dodržovat. Výhrady, které měli prarodiče, se týkají chování jednotlivých členů mladé rodiny. Ve dvou rodinách nesouhlasili s přehnanou pečlivostí a až sterilní čistotou matky, v několika rodinách se zdá prarodičům, že rodiče přetěžují svými nároky děti. V dalších dvou rodinách vyslovili prarodiče nesouhlas s množstvím hraček, které kupují rodiče dětem. Ty si jich neváží a špatně s nimi zacházejí.

Vyvstala i otázka tělesných trestů. Některým prarodičům se zdají být nepřiměřené. Na druhou stranu v rodině číslo 10, kdy matku ve výchově plně zastupuje babička, užívá tělesné tresty právě ona, s čímž nesouhlasí matka dětí.

Výhrady, které uvádějí rodiče, a týkají se výchovných postupů prarodičů, souvisí s otázkou: „Co prarodiče dětem dovolují?“ V několika případech rodiče nesouhlasí s nadměrným sledováním televize, podávání většího množství sladkostí. Prarodiče

Někteří prarodiče jsou hodně benevolentní a nedůslední, proto jsou děti v jejich přítomnosti neukázněné a projevují se nevhodnými způsoby chování. Prarodiče jsou podle rodičů v některých situacích příliš úzkostní a nedovolují dětem pohybové aktivity z obavy o jejich zdraví.

Ve většině rodin se rodiče i prarodiče dokážou domluvit na společném výchovném postupu, a pokud se objeví problém, diskutují o něm.

Hypotéza číslo 2.1:

Předpokládám, že s dětmi tráví více času babičky?

Hypotéza se potvrdila.

Při vyhodnocování dat, týkající se času, který prarodiče tráví se svými vnoučaty, jsem porovnála odpovědi jak rodičů, tak i prarodičů. Volba rodičů i prarodičů je jednoznačná. Více času tráví dětmi babičky. Podle rodičů v 59,1 %, podle prarodičů v 63,6 %. Více se celkově angažují a připisují péči o vnoučata významnější místo než dědečkové. S vnoučaty více komunikují, dokážou se přizpůsobit jejich věku, operativněji řeší požadavky dětí. V psychicky náročných situacích častěji podpoří rodiče. Je také zřejmé, že babičky jsou ve výchově a v dodržování pravidel důslednější a přísnější než dědečkové. V 9,1 % volili respondenti dědečka, jako osobu, která tráví s vnoučaty více času. Podle názoru rodičů jsou dědečkové ti, kteří dětem dovolí téměř vše, tolerují i nevhodné chování.

Ve výsledcích výzkumu není ale zanedbatelná volba rodičů i prarodičů (rodiče – 31,8 % a prarodiče – 27,3 %) kteří jsou toho názoru, že se o vnoučata starají oba prarodiče. Z odpovědí je patrné, že jsou role prarodičů v těchto rodinách rozdělené. Babičky zajišťují servis (vaření, úklid) a vzdělávání dětí, chodí s nimi na procházky a trpělivě odpovídají na zvědavé otázky. Dědečkové se věnují hlavně vnukům a rozvíjí u nich technické schopnosti a dovednosti.

Hypotéza číslo 2.2:

Předpokládám, že prarodiče ovlivňují výchovu vnoučat jen částečně, v rozsahu 20 % – 30 %.

Hypotéza se potvrdila pouze částečně.

Prarodiče se na výchově vnoučat podílejí. Tuto skutečnost jsem potvrdila již při vyhodnocení hypotézy 1. 1. Do jaké míry ovlivňují prarodiče výchovu, ukazují výsledky odpovědí. Při rozhovorech i v dotazníku jsem otázku míry ovlivnění výchovy záměrně položila oběma stranám. Výsledky potvrzují moje očekávání. Rodiče jasně vyjadřují svůj názor, že 20 – 30 % ovlivňují prarodiče výchovu nejvíce. 20 % výchovného vlivu volí 22,7 % respondentů ze strany rodičů, 30 % vlivu na výchovu volí 36,4 % rodičů. Stejně významné je i procentuální vyjádření 40 % vlivu na výchovu. Rodiče jej vyjádřili 22,7 %.

Prarodiče nejvíce procentuálně vyjádřili 30 % výchovný vliv, a to 31,8 %. Velká část respondentů prarodičů – 27,3 %, je názoru, že výchovu ovlivňují pouze 10 %. Podle jejich odpovědí z rozhovorů a dotazníku mají hlas poradní, ve většině rodin respektují výchovná rozhodnutí rodičů. 40 % výchovný vliv uvádí 18,2 % prarodičů. Tyto údaje opět korespondují s odpověďmi a názory prarodičů některých rodin. Intenzita setkávání s vnoučaty i míra angažovanosti ve výchově je u těchto prarodičů větší.

Pokud shrnu odpovědi obou stran respondentů, mohu říci, že 20 – 30 % ovlivňují prarodiče výchovu svých vnoučat. Je třeba vzít v úvahu i 40 % vliv na výchovu, protože jak rodiče, tak i prarodiče tuto možnost volili v poměrně velké míře.

Hypotéza číslo 2.3:

Předpokládám, že prarodiče jsou stále ještě zárukou předávání rodinných tradic a morálních hodnot dalším generacím.

Hypotéza se potvrdila.

Téměř všichni respondenti – prarodiče - uvádějí, že se vždy snažili a stále se snaží předávat dalším generacím morální hodnoty a tradice spojené jak s ročním obdobím, tak s rodinnými rituály. Pro prarodiče je velmi důležitá rodina. Rodinná pospolitost, vzájemná úcta k členům rodiny, tolerance, pomoc mezi jejími členy, ale vztah k místu, kde se člověk narodil a kde žije, považují za důležité hodnoty, které předávají dál. Pracovitost, poctivost, odpovědnost, vzájemná úcta a ohleduplnost, jsou vlastnosti, které všichni prarodiče uznávají. Pro některé je důležité předávat životní zkušenosti, přibližovat mladým lidem hodnotu manželství a vzájemného porozumění.

Kromě jedné rodiny, všichni ostatní udržují rodinné tradice. Vánoce, Velikonoce, Masopust, jsou pro mnohé příležitostí setkat se i s širší rodinou. Každá rodina má své tradiční zvyky a rituály, které se snaží dodržovat. Věřící rodiny udržují rituály a tradice spojené s křesťanskými svátky.

Prarodiče jsou spokojeni, že rodiče uznávají hodnoty, které jim předali, řídí se jimi a předávají je dál. Rodiče jsou také ti, kteří rodinné tradice obohacují a rozšiřují. Pouze jedna rodina (rodiče i prarodiče) se shodují v tom, že tradicím nepřikládají žádný význam.

Respondenti, rodiče, se v mnohých odpovědích shodují s prarodiči. Už jen doplňují jejich názory. Za důležité hodnoty považují skromnost, úctu, slušnost, poctivost, ale i víru. Oceňují, že je rodiče vedli ke vzdělání, zdravému životnímu stylu. Vštěpovali jim lásku k domovu, soudržnost rodiny, vzájemnou pomoc. Podle názoru některých rodičů jsou dodnes prarodiče ti, kteří udržují rodinné vztahy, organizují rodinná setkání. Tím, že se udržují rodinné tradice a rituály, děti poznávají členy širší rodiny, setkávají se s vrstevníky, učí se spolu komunikovat, těší se na tato setkávání. Rodiče předávají tradice dál, další generaci. Vzhledem k tomu, že se v mladé rodině setkají dva lidé s různými rodinnými zvyky, je možné, že co se týče tradic a zvyků, zvolí kompromis, doplní stávající tradice z jedné rodiny nebo vzniknou zcela nové (oslavy narozenin a svátků dětí s kamarády). Někteří rodiče se shodují na tom, že pro pocit bezpečí a jistoty jsou pro děti důležité také každodenní rituály. Všichni jsou přesvědčeni o tom, že prarodiče jsou zárukou rodinné pospolitosti a udržovatelé tradic.

Hypotéza číslo 3.1:

Předpokládám, že ekonomická pomoc prarodičů v rodinách s malými dětmi je 30 – 50 %.

Hypotéza se potvrdila částečně.

Vyhodnocením výsledků jsem došla k závěru, že se nedá jednoznačně říci, že finančně prarodiče pomáhají 30 – 50 %. Odpovědi respondentů z řad rodičů ukazují, že rozmezí procentuálního vyjádření finanční pomoci je od 10 % do více než 50 % . Tyto hodnoty jsou rodiči voleny 18,2 %. Výjimku tvoří položka 50 %, která je volena pouze 9 % rodičů. Prarodiče nejvíce volili rozmezí finanční pomoci mezi 20 – 30 %. Výzkum též prokázal, že ekonomicky slabší rodiny podporují prarodiče více. Rodina č. 4 – 50%, rodina č. 6 – 40%, č. 10 – více než 50%, rodina č. 12 – 40%, rodina č. 15 40-50%, rodina č. 16 – 40%, rodina č. 17 – 30 – 40%. Výjimkou je rodina č. 8, kterou prarodiče podporují 10%. I ekonomicky silné rodiny přijímají od prarodičů finanční nebo věcné dary.

Neúplné rodiny přijímají zpravidla finanční pomoc větší. Záleží zde na ekonomickém statutu dané rodiny. Rodina č. 10 je finančně podporována více než 50%, rodinu č. 12 finančně podporují prarodiče 40%. Výjimku tvoří rodina č. 18, kde je finanční pomoc ze strany prarodičů 20%.

Hypotézy číslo 3.2:

Předpokládám, že hlavně v neúplné rodině je vliv prarodičů a jejich pomoc větší než v ostatních rodinách.

Hypotéza se potvrdila.

V rámci výzkumu jsem oslovila tři neúplné rodiny.

Rodina číslo 10 má tři členy, matku a dvě předškolní děti ve věku tří a šesti let. Matka žije ve společné domácnosti s babičkou. Babička pomáhá dceři finančně, více než 50 %. Protože dcera pracuje, babička vodí i vyzvedává vnučku z mateřské školy, pečuje o mladší dítě po celý den. Ve výchově supluje roli matky. Matka pomoc babičky potvrzuje a velmi ji oceňuje.

Rodina číslo 12 má dva členy, matku a dceru ve věku šesti let. Matka žije s dcerou samostatně. K vyřešení bytové situace jí pomohli prarodiče. Jejich finanční pomoc je 40 %, a spočívá ve splácení bytu. Protože matka nepracuje v místě bydliště, prarodiče o vnučku často pečují. V této rodině je upřednostňována role dědečka, funguje jako mužský vzor, supluje roli otce. Oba prarodiče jsou toho názoru, že kromě finanční pomoci, je důležitá také pomoc a podpora psychická. Podle slov matky jsou prarodiče pro ní samotnou nepostradatelní.

Rodina č. 18 má dva členy, matku a syna ve věku tří let. Matka žije ve společné domácnosti se svými rodiči. Z odpovědí jak matky, tak prarodičů, finanční pomoc není to nejdůležitější, co mohou vnukovi a dceři poskytnout. Pomáhají hlavně hlídáním. Upřednostňují morální a psychickou pomoc, vštěpování zásad slušného chování vůči členům rodiny i ostatním lidem. Pokud matka potřebuje, neodmítnou jakoukoli pomoc, tedy i finanční. Matka je toho názoru, že úloha prarodiče je nezastupitelná a je ráda, že tu jsou.

Plně si uvědomuji, že vzorek tří neúplných rodin není dostatečný k vyslovení obecně platných závěrů.

Hypotéza č. 4. 1:

Předpokládám, že rodiče i prarodiče mají z pohledu dítěte stejně významnou roli v rodině.

Hypotéza se potvrdila.

Z hodnocení prvního sociometrického měření (Hierarchický kruhový sociogram) je patrné, že většina dětí zobrazila rodiče i prarodiče blízko své osoby. Z tohoto znázornění mohu usuzovat, že rodiče i prarodiče mají pro dítě stejně významnou roli v jeho životě. Děti pracovaly při plnění úkolu spíš intuitivně, některé nad volbou, kam umístit jednotlivé členy rodiny, přemýšlely. Protože rodiče i prarodiče téměř všech dětí znám, a jsem obeznámena i se situací v rodinách, mohu konstatovat, že grafické výpovědi dětí většinou odpovídají skutečnosti. 74 % dětí zobrazilo všechny zvolené členy rodiny pohromadě. Tím se potvrzuje fakt, že tyto děti vnímají rodinu jako celek, rodiče i prarodiče jsou pro děti stejně významní. U 26 % dětí byla rodina zobrazena ve větším rozptýlu. 48 % dětí zobrazilo nejbližší své osobě matku, 38 % dětí znázornilo nejbližší sebe otce. 14 % dětí ve svých záznamech zobrazuje blíže prarodiče.

Výsledná reakce dětí při skupinovém sociometrickém testu byly obdobná, jako při prvním šetření. Dětem jsem dala na výběr dvě varianty. Strávit den s rodiči nebo prarodiči. Šest dětí jednoznačně zvolilo rodiče, sedly si k obrázkům rodičů na jedné polovině vymezeného prostoru. Toto rozhodnutí odůvodňovaly tím, že jsou prarodiče daleko, nebo se nestýkají tak často. Šest dětí naopak volilo jednoznačně prarodiče s odůvodněním, že rodiče hodně pracují a nehrají si s nimi tolik. Dvacet dětí chtělo strávit den se všemi členy rodiny. Společně přišly na to, jak možnou volbu vyjádřit. Stoupily si jednou nohou na jednu polovinu vymezeného prostoru, druhou nohou na druhou část. Touto volbou opět vyjádřily pozitivní postoj ke všem členům rodiny.

Hypotéza č. 4. 2:

Předpokládám, že jsou dětem bližší prarodiče z matčiny strany.

Hypotéza se potvrdila.

K ověření této hypotézy přispělo první šetření, kdy výsledky kruhového hierarchického sociogramu ukázaly, že 57 % dětí upřednostňuje babičku, případně oba prarodiče z matčiny strany.

Sociometrický ratingový dotazník potvrdil hypotetické tvrzení výsledkem 54,5 % ve prospěch prarodičů ze strany matky.

Myslím si, že děti vnímají své prarodiče jako nedílnou součást rodiny. Ať jsou z matčiny nebo otcovy strany, z odpovědí dětí je patrné, že jsou prarodiče hodní, je s nimi legrace, vyplňují společně strávený čas různými aktivitami. Odpovědi dětí

kořpondují s názory rodičů i prarodičů. Dědečkové vedou děti k pracovním aktivitám, babičky mají funkci pečovatelskou. Oba prarodiče si s dětmi hrají, děti je mají rády, těší se na ně.

10 DISKUSE

Na základě výzkumu, který jsem prováděla čtyři měsíce, od října 2010 do ledna 2011, jsem došla k zajímavým skutečnostem, které by mohly být předmětem diskuse.

V první řadě bych se chtěla zamyslet nad odpověďmi respondentů skupinového rozhovoru, jak prarodičů, tak rodičů. Babičky byly v odpovědích velmi vstřícné, rády si zavzpomínaly. Jejich vzpomínky byly určité do jisté míry zkreslené a citově zabarvené, ale přesto bylo zajímavé srovnávat způsob života jejich prarodičů a to, jak vidí sami sebe dnes. Došla jsem k závěrům, že pokud se týká vztahů dětí ke svým prarodičům, vůbec nezáleží na době, ve které lidé žijí, jaká je jejich ekonomická situace. Vždy záleží na mezilidských vztazích, vzájemném pochopení a toleranci. Z odpovědí je však také patrné, že vždy jedni prarodiče byli respondentům bližší a vzpomínají na ně raději. Jsou to ti, kteří představují babičkovskou lásku a pochopení, a dědečkovu pracovitost a moudrost.

Zajímavý byl rozhovor prarodičů a rodičů, kteří adoptovali dvě děti, které byly v kojeneckém věku. Prarodiče děti přijali plně svá vnoučata a pomáhají mladé rodině jak finančně, tak hlídáním a péčí o ně. Rodiče tento přístup a pomoc velmi oceňují.

Při studiu informací o náhradní rodinné péči jsem vycházela z daných zákonů. Z nich je patrné, že prarodiče jsou považováni za nejbližší rodinné příslušníky, ale nikde jsem nenašla specifikaci, jakým způsobem je přidělení dětí do jejich náhradní rodinné péče zajištěno. Není mnoho literatury, která by popisovala případy v praxi. Oslovila jsem prarodiče, kterým byl před třemi lety svěřen do péče vnuk. V letošním roce jim soud určil statut poručníků. Než dosáhli tohoto rozhodnutí, byli průběžně kontrolováni pracovníky sociální péče a svěřením do péče bylo po roce soudně změněno na opatrovnictví, a po dalším roce na poručnictví. Prarodiče byli velmi spokojeni s přístupem a pomocí příslušných orgánů, které jednaly ve prospěch dítěte.

Při zjišťování hypotézy, jak se prarodiče podílejí na výchově vnoučat a do jaké míry tuto výchovu ovlivňují, je z odpovědí sledované skupiny patrné, že prarodiče

dětem věnují poměrně hodně času, a rodiče hodnotí podíl jejich vlivu hodně %. Sami prarodiče svůj vliv podhodnocují. Myslím si, že je to tím, že péči o vnoučata i v dnešní době považují za samozřejmou a neberou ji jako povinnost. Oslovení rodiče i prarodiče žijí v některých případech ve společné domácnosti, ve většině ostatních případů v nedalekém okolí. Je možné, že pokud bych oslovila rodiny, ve kterých žijí rodiče i prarodiče daleko od sebe, byly by výsledky šetření jiné, míra výchovného vlivu prarodičů by byla určitě menší. Méně časté by byly také neshody v názorech na výchovu, které přirozeně vycházejí ze společného soužití dvou generací. Výsledky šetření ukázaly, že v rodinách, ve kterých mají rodiče i prarodiče výhrady vůči výchovným postupům, dokážou všichni členové komunikovat a snaží se přistoupit na kompromis v zájmu dítěte.

Podobné výsledky jako při vyhodnocování výchovného vlivu prarodičů, jsem zjistila i při zhodnocení odpovědí, které se týkaly ekonomické pomoci mladým rodinám. V některých rodinách se rodiče i prarodiče v názoru shodli, ve větší míře se prarodiče ohodnotily méně. Opět si myslím, že v naší společnosti je poměrně časté, že prarodiče podporují mladé rodiny s naprostou samozřejmostí, a proto ekonomickou pomoc vyjádřili v odpovědích spíš podhodnoceně.

Velmi zajímavá byla šetření prováděná s dětmi. Jejich výpovědi, ať výtvarné, slovní, vyjádřené určitým postojem, byly bezprostřední a vyjadřovaly poměrně přesně situaci v rodinách jednotlivých dětí. Výsledky hierarchického kruhového sociogramu ukázaly, jak děti pospolitost rodiny vnímají. Test ve většině případů doplnily komentářem, takže jsem si mohla potvrdit pravdivost vyjádřenou na kruhovém formátu. Děti, které kreslily rodinné příslušníky blízko své osoby, vyjádřily rodinnou pospolitost a pohodu. Protože většinu rodin dobře znám, mohu posoudit i ta výtvarná vyjádření, na kterých byly rodiče i prarodiče rozptýleni ve větší vzdálenosti. Tyto děti žijí v rodinách neuspořádaných, konfliktních. I v preferencích prarodičů z matčiny strany se děti shodly ve dvou testech. Nemyslím si však, že je toto tvrzení jednoznačné. Děti se většinou stýkají více s prarodiči, kteří žijí poblíž. Takže to nemusí být jenom prarodiče z matčiny strany. Pokud žijí oboje prarodiče ve stejném městě, záleží na rodičích, které prarodiče upřednostňují, kterým prarodičům dávají více důvěry při svěřování dětí do občasné péče. Dalším kritériem hodnocení prarodičů očima dětí, je to, jak dokážou děti

zaujmout, zda si s nimi hrají a do jaké míry se jim věnují, ale i to, jak se k nim chovají. Myslím si, že dětem nevadí, že jsou prarodiče důslední, někdy možná přísní. Pokud stanoví pravidla, děti je přijímají, a cítí tak bezpečí a jistotu.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se věnovala problematice rodiny, výchovy a vzdělávání předškolních dětí. Rodina představuje základ pro rozvoj osobnosti každého člověka. Všichni její členové, rodiče, prarodiče, sourozenci, ovlivňují utváření individuality dítěte.

Teoretická část mi pomohla přiblížit problematiku rodiny. Prohloubila odborné znalosti o jednotlivých typech rodin, o historii rodiny jako takové. V teoretické části jsem se dále věnovala funkcím rodiny a výchovným stylům, rolím otce i matky, kteří mají zásadní vliv na utváření osobnosti dítěte. Jedna kapitola se zabývá postavením dítěte v současné rodině. Na rodinu jako celek působí vnější i vnitřní vlivy, které ji určitým způsobem formují. Kromě rodičů a dětí, jsou nedílnou součástí rodiny prarodiče. Ti představují určitou historii dané rodiny, mají své zkušenosti, které předávají další generaci. Jsou nepostradatelnými rádci a pomocníky mladým rodinám. Pokud se rodiče z různých důvodů nemohou postarat o své děti, jsou to ve většině případů právě prarodiče, kteří je doplňují a nahrazují. Teoretická část mi dala podklady pro uskutečnění vlastního výzkumu.

Praktická část byla rozdělena na dvě části. První část výzkumu jsem prováděla s rodiči a prarodiči od listopadu 2010 do ledna 2011, druhá část byla prováděna s předškolními dětmi od října 2010 do prosince 2010.

V praktické části své diplomové práce ověřuji, do jaké míry přijímají rodiče přínos prarodičů ve výchově dětí. Zjistila jsem u sledované skupiny, že pro mladou rodinu jsou prarodiče nepostradatelní. Jsou zárukou jistoty, nezištné pomoci. Svá vnoučata převážně hlídají, hrají si s nimi, jejich funkce je pečovatelská.

Vzhledem k tomu, že prarodiče, kteří se účastnili výzkumu, žijí buď ve společné domácnosti s rodiči, nebo v blízkém okolí, tráví s vnoučaty hodně času a představují velkou pomoc mladé rodině.

Z výzkumu vyplynulo, že je hodně prarodičů, kteří se věnují vnoučatům i po stránce vzdělávací. Vzdělávání, většinou nenásilné, podmíněné zájmem dětí, zajišťují v hodně rodinách oba prarodiče. Tím se potvrdil předpoklad, že podíl prarodičů na vývoj dítěte je přínosný. Z výzkumu však také vyplynulo, že shodu v názorech na

výchovu zastává 50 % oslovených rodin. V ostatních rodinách se objevují jak ze strany rodičů, tak prarodičů výhrady. Ve většině rodin však dokážou o výchovných problémech diskutovat, takže se nikde neobjevily zásadní neshody.

Tato zjištění naplnila podstatu 1. cíle.

Z odpovědí prarodičů na otázku, jak přijímají svou roli, je patrné, že tato role je pro ně dalším naplněním života. Vnoučata přinášejí prarodičům radost a štěstí. Oni sami se rádi podílejí na pomoci mladé rodině. Při skupinovém rozhovoru vzpomínali sami na své prarodiče, na vztah k nim, když byli děti. Ve většině případů to byly vzpomínky pozitivní. Dnes sami chtějí, aby jejich postoj k vnoučatům byl co nejlepší. Výzkum ukázal, že míra vlivu prarodičů na výchovu dětí je vyšší, než jsem předpokládala. Hlavně rodiče hodnotí jejich pomoc více procenty. Prarodiče svůj vliv spíš podceňují.

Z výzkumu dále vyplývá, že rodina je pro všechny její členy důležitá. Prarodiče předávali a stále předávají morální hodnoty rodičům, a jsou přesvědčeni, že ti je poskytnou další generaci. Prarodiče jsou také zárukou udržování rodinných tradic a rituálů. Rodiče je ve většině rodin obohacují a rozšiřují. Děti se názorným příkladem učí vzájemným vztahům v rodině, tomu, že rodina je zárukou jistoty a bezpečí.

Tato zjištění naplnila podstatu 2. cíle.

Dále jsem se v praktické části diplomové práce zabývala zjišťováním, do jaké míry pomáhají prarodiče mladým rodinám ekonomicky. Můj předpoklad, že je tato pomoc v rozmezí 30-50 % se jednoznačně nepotvrdil. Všichni prarodiče mladým rodinám pomáhají. Finančně i věcně. Pokud se jedná o věcné dary, jsou určeny hlavně vnoučatům, někdy jsou to dary rodičům a jsou hodnotnější. Finanční pomoc prarodičů se odvíjí od ekonomické situace dané rodiny. Potvrdil se fakt, že ekonomicky slabé rodiny jsou prarodiči podporovány 40-50 %.

Zcela se potvrdil předpoklad, že neúplné rodiny prarodiče podporují více, jak po ekonomické stránce, tak po stránce pomoci (například s opravami).

Tato zjištění naplnila podstatu třetího cíle.

Posledním cílem praktické části diplomové práce bylo zorientovat se v tom, jak děti vnímají své rodiče a prarodiče. Ze všech druhů sociometrických měření je patrné, že děti vnímají rodiče i prarodiče jako nedílnou součást rodiny, bez prarodičů si

nedovedou rodinu představit. 14 % dětí je zobrazilo v hierarchickém kruhovém sociogramu blíže než své rodiče. Děti oceňují, že si s nimi prarodiče hrají, věnují jim volný čas, chodí s nimi na procházky a jezdí na výlety. Ve skupinovém sociometrickém testu se ukázalo, že pokud děti dostaly zadání: „S kým byste raději prožily den, s rodiči nebo s babičkou a s dědečkem?“, se nedokázala většina rozhodnout pouze pro jednu stranu. V příloze č. je ukázáno řešení dětí (stojí každou nohou na jedné polovině prostoru), a z jejich reakcí je patrná spokojenost. Nechtěly upřednostnit ani rodiče ani prarodiče.

Poslední sociometrická technika, dotazník, kterou jsem prováděla pomocí kartiček s nakreslenými obličejí prarodičů z matčiny i otcovy strany ukázala, že 54,5 % dětí upřednostňuje prarodiče z matčiny strany. Toto zjištění potvrdily i výsledky vyhodnocené v Hierarchickém kruhovém sociogramu, které byly 57 % ve prospěch prarodičů z matčiny strany.

Tato zjištění naplnila podstatu 4. cíle.

Zvolené téma diplomové práce mě přivedlo k hlubšímu zamyšlení nad problematikou výchovy předškolního dítěte ze strany rodičů i prarodičů. Výpovědi respondentů mě obohatily o různé pohledy na výchovu, názory na přístup dvou generací k sobě, ale i k dítěti. Bezprostřední názory dětí, které se týkaly vztahu k prarodičům, mě utvrdily v přesvědčení, že dítě předškolního věku potřebuje péči jak rodičů, tak i prarodičů.

Téma diplomové práce oslovilo i mé kolegyně v mateřské škole. Zajímaly se o danou problematiku, diskutovali jsme o otázkách, týkající se jejich názoru na výchovu prarodičů, ale i na výchovu všeobecně. Některé kolegyně, současné i bývalé, jsem požádala o spolupráci při výzkumu.

Nabyté zkušenosti bych ráda využila při práci s dětmi, kdy bychom si při spontánní hře i při řízené činnosti více povídali o rodičích a prarodičích, využili bychom literaturu s danou tematikou, dramatizovali bychom situace z rodinného života. Dále bych své poznatky o spolupráci rodičů a prarodičů chtěla využít při besedách v mateřské škole i při individuálních rozhovorech s rodiči a prarodiči.

LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. BECHYŇOVÁ, V; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.
2. DITTRICH, P. *Pedagogicko – psychologická diagnostika*. 2. uprav.vyd. Jinočany: H+H, 1993. 121 s. ISBN 80-85467-06-2.
3. GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice- příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. 130 s. ISBN 80-85931-15-X
4. GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria publishing,a.s., 1993. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.
5. GERŠLOVÁ, J. *Metodologie odborné práce*. 1.vyd. Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 78 s. ISBN 80-244-1133-4.
6. HARTL, P; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303.
7. HAUSEROVÁ – SCHÖENEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1996. 104 s. ISBN 80-7178-105-3.
8. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. *Proměny prarodičovství v kontextu aktivního stáří*. Olomouc: Sociologia – andragogika- 2009, 2010. ISBN 1803-0246.
9. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. 228 s. ISBN 80-7178-888-0.
10. HÖHNE, S; KUCHAROVÁ, V; SVOBODOVÁ, K; ŠŤASTNÁ, A; ŽÁČKOVÁ, L, *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus, část I*. Praha: VÚPSV, v. v. i, 2000. ISBN 978-80-7416-05.
11. KROPÁČKOVÁ, J. a kolektiv autorů *Dítě předškolního věku dříve a dnes*. Praha: UK v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. 134 s. ISBN 978-80-7290-377-1.
12. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1.vyd. Praha: Avicenum, 1986. 335 s.
13. MATĚJČEK, Z; DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1.vyd. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.
14. MATĚJČEK, Z; DYTRYCH, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. 1.vyd. Grada, 1997. 141 s. ISBN 80-7169-455-X.
15. MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-204-8.

16. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.rozš.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

17. MERTIN,V; GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 248 s. ISBN 80-7178-799-X.

18. MORGENSTERNOVÁ, M; ŠULOVÁ, L. a kol. *Interkulturní psychologie, Rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-246-1361-1.

19. SMRČKA, F. a kol. *abc rodinné výchovy*. 3.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 248 s.

20. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007. 240 s. ISBN 978-80.7367-250-8

21. SOMR, M. *Úvod do metodologie a metod výzkumu*, Č. Budějovice: PF JCU, 2006. ISBN 80-239-8227-3.

22. ŠULOVÁ, M. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 2010. 247 s. ISBN 978-80-246-1820-3.

23. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 552 s. ISBN 80-7178-308-0

Dokumenty:

Zákon č. 94/1963Sb., o rodině.

Zákon č. 359/1999Sb., o sociálně – právní ochraně dětí.

Ostatní zdroje:

zkušenosti

www.rodina-finance.cz/rodina.200/mezigeneracni-vztahy-rodina.20263html

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Screening

Příloha č. 2: Dotazník pro rodiče

Příloha č. 3: Dotazník pro prarodiče

Příloha č. 4: Fotodokumentace – Kruhový hierarchický sociogram

Příloha č. 5: Fotodokumentace – Sociometrický test

Příloha č. 6: Fotodokumentace – Sociometrický - ratingový dotazník

Příloha č. 1

Screening

Pohlaví:

- muž
- žena

Rodinná role:

- rodič
- prarodič

Věk:

- 20 – 30 let
- 30 – 40 let
- 40 – 50 let
- 50 – 60 let
- 60 – 70 let
- více než 70 let

Počet členů v domácnosti:

Místo bydliště:

Průměrný čistý měsíční příjem do rodiny:

- do 10.000
- 10.000 – 20.000
- 20.000 – 40.000
- více než 40.000

Typ rodiny :

- úplná
- neúplná

Osoby podílející se na výchově:

- rodiče
- prarodiče
- jiné osoby (příbuzenstvo, paní na hlídání)

Rodina č. 16

Screening

Pohlaví:

- muž
- žena

Rodinná role:

- rodič
- prarodič

Věk:

- 20 – 30 let
- 30 – 40 let
- 40 – 50 let
- 50 – 60 let
- 60 – 70 let
- více než 70 let

Počet členů v domácnosti:

4

Místo bydliště:

KARDAŠOVA ŘEČICE

Průměrný čistý měsíční příjem do rodiny:

- do 10.000
- 10.000 – 20.000
- 20.000 – 40.000
- více než 40.000

Typ rodiny :

- úplná
- neúplná

Osoby podílející se na výchově:

- rodiče
- prarodiče
- jiné osoby (příbuzenstvo, paní na hlídání)

Koliva

Screening

Pohlaví:

- muž
- žena

Rodinná role:

- rodič
- prarodič

Věk:

- 20 – 30 let
- 30 – 40 let
- 40 – 50 let
- 50 – 60 let
- 60 – 70 let
- více než 70 let

Počet členů v domácnosti:

4

Místo bydliště:

Kavčova Lhice

Průměrný čistý měsíční příjem do rodiny:

- do 10.000
- 10.000 – 20.000
- 20.000 – 40.000
- více než 40.000

Typ rodiny :

- úplná
- neúplná

Osoby podílející se na výchově:

- rodiče
- prarodiče
- jiné osoby (příbuzenstvo, paní na hlídání)

Příloha č. 2

Dotazník pro rodiče

1.

1. Jakým způsobem se podílejí prarodiče na výchově vašich dětí?

2. V jaké oblasti prarodiče nejvíce ovlivňují výchovu vašich dětí?

3. Jak často obecně tráví prarodiče čas s dítětem?

denně 2-3krát týdně 1krát týdně 1krát za měsíc méně často

4. Jak vnímáte roli babičky a dědečka?

5. V čem vidíte největší přínos prarodičů?

6. Co prarodiče dětem dovolují?

7. Co prarodiče dětem zakazují?

8. V čem se ve výchově s prarodiči shodnete?

9. V čem se ve výchově naopak s prarodiči neshodnete?

2.

1. Kdo tráví s dítětem více času ? babička – dědeček

2. Vyjádřete v % do jaké míry prarodiče ovlivňují výchovu vašich dětí.

10% 20% 30% 40% více

3. Jaké hodnoty a tradice vám předali vaši rodiče?

Jak se vám daří udržovat rodinné tradice, předáváte je svým dětem?

3.

1. Do jaké míry vám prarodiče pomáhají ekonomicky? Vyjádřete v %.

10 20 % 30 % 40 % 50 % více než 50
%

2. Jakým jiným způsobem vám prarodiče pomáhají?

Ukolena 5-96

Dotazník pro rodiče

1.

1. Jakým způsobem se podílejí prarodiče na výchově vašich dětí?

Většinou hlídáním, protože nemám rodičský příkaz, voni máš babička a dědeček, má náhledy, návštěvy

2. V jaké oblasti prarodiče nejvíce ovlivňují výchovu vašich dětí?

v oblasti tvorby, tím, že se u nich scházejí se svou sestřenicí a bratrancem, vymýšlejí si a hraji hry, které doma nemohou hrát.

3. Jak často obecně tráví prarodiče čas s dítětem?

denně 2-3krát týdně 1krát týdně 1krát za měsíc méně často

4. Jak vnímáte roli babičky a dědečka?

Posilovně, mírně se ročí na ně spoléhám

5. V čem vidíte největší přínos prarodičů?

v hlídání dětí

6. Co prarodiče dětem dovolují?

děda vše, babička má své výchovné zásady

7. Co prarodiče dětem zakazují?

Děda nic, babička chce, aby dodržovaly domluvená pravidla hlavně aby nedošlo k nebezpečím

8. V čem se ve výchově s prarodiči shodnete?

Většinou se shodneme

9. V čem se ve výchově naopak s prarodiči neshodnete?

nechtíme žádné problémy

2.

1. Kdo tráví s dítětem více času ? babička – dědeček

2. Vyjádřete v % do jaké míry prarodiče ovlivňují výchovu vašich dětí.

10% 20% 30% 40% více

3. Jaké hodnoty a tradice vám předali vaši rodiče?

smysl pro rodinu

4. Jak se vám daří udržovat rodinné tradice, předáváte je svým dětem?

Snažíme se vysvětlovat smysl pro rodinu a tradice.
Scházíme se všichni společně při rodinných oslavách.
Vědeme děkovat dědičce a rodičům, starším lidem.

3.

1. Do jaké míry vám prarodiče pomáhají ekonomicky? Vyjádřete v %.

10 20 % 30 % 40 % 50 % více než 50 %

2. Jakým jiným způsobem vám prarodiče pomáhají?

Přibližně se starají o děti.

Příloha č. 3

Dotazník pro prarodiče

1.

1. Jakým způsobem se podílíte na výchově svých vnoučat?

2. V jaké oblasti si myslíte, že ovlivňujete výchovu vašich vnoučat?

3. Jak často trávíte čas s vnoučaty?

**denně 2-3krát týdně 1krát týdně 1krát za měsíc méně
často**

4. Jak vnímáte roli dědečka a babičky?

5. V čem se shodnete s rodiči při výchově vnoučat?

6. V čem se neshodnete s rodiči při výchově vnoučat?

2.

1. Kdo tráví s vnoučaty více času ? dědeček babička

2. Vyjádřete v % do jaké míry si myslíte, že ovlivňujete výchovu svých vnoučat?

10%

20%

30%

40%

více

3. Jaké hodnoty a rodinné tradice jste předali svým dětem?

4. Myslíte si, že je rodiče dodržují a předávají dál?

3.

1. Pomáháte mladé rodině finančně (věcně)?

2. Vyjádřete v % do jaké míry pomáháte mladé rodině?

10 20 % 30 % 40 % 50 % více než 50 %

3. Jakým jiným způsobem se snažíte rodičům pomoci?

kollekt 0 11

Dotazník pro prarodiče

1.

1. Jakým způsobem se podílíte na výchově svých vnoučat?

NAŠE SLOVO JE ASI PORADNÍ. V NEPŘÍTOMNOSTI RODIČŮ
JE SVADÍME O DOBRÉ - ZLOU. PRAVIDEL.

2. V jaké oblasti si myslíte, že ovlivňujete výchovu vašich vnoučat?

V OBLASTI PEDAGOGICKÉ A VZDĚLÁVACÍ.

3. Jak často trávíte čas s vnoučaty?

denně 2-3krát týdně 1krát týdně 1krát za měsíc méně často

4. Jak vnímáte roli dědečka a babičky?

ROLE JE NĚKDY NEZÁVISLIVÝM. POKAČÍME NEJEN VĚC
(JIN JE CELÝ TÝDEN V PRÁCI), VÝCHOVA, RODIČOST LEŽÍ
NA MATCE. NĚKDY I ROZHODNUTÍ MATKY NESOUHLÁME,
ALE MUSÍME JE RESPEKTOVAT.

5. V čem se shodnete s rodiči při výchově vnoučat?

DOKLADNĚ SE DOHODNĚ NA POSTUPU, PROTOŽE VNOUČATA
OČEKÁVATEL VYČÍTÍ A VYVÝŠÍ KAŽDOU SÁBOU NĚKTERÉH
2 MĚS.

6. V čem se neshodnete s rodiči při výchově vnoučat?

VE VŠECH JE I RODIČI NESHODNĚ. ALÉ RODIČE JSOU
VÍDĚL O SOBĚ, A TAK ZALIEŽÍ NA NICH, JAK SE
POSTAVÍ KE KAŽDODENNÍM PROBLÉMŮM.

2.

1. Kdo tráví s vnoučaty více času ? dědeček babička

2. Vyjádřete v % do jaké míry si myslíte, že ovlivňujete výchovu svých vnoučat?

10% 20% 30% 40% více

3. Jaké hodnoty a rodinné tradice jste předali svým dětem?

SEUŠLOST, TOLERANČNOST K LIDEM KOLEDOU SEBE, UZÁJEMNÍ
RESPEKTOVÁNÍ, TAK, JAK JSME SE CHOUVALI MY KE SVÝM
RODÍČŮM, DOUFAJE, ŽE SE ONI ZACHOVÁVÍ K NÁS.

4. Myslíte si, že je rodiče dodržují a předávají dál?

PEVNĚ VĚŘÍME.

3.

1. Pomáháte mladé rodině finančně (věcně)?

ZPOČÁTKU FINANČNĚ, NYNÍ POKROU DAROV.

2. Vyjádřete v % do jaké míry pomáháte mladé rodině?

10 20 % 30 % 40 % 50 % více než 50 %

3. Jakým jiným způsobem se snažíte rodičům pomoci?

Prou podrobněji, ale když je potřeba, tak
dle svých možností kdykoliv a jakkoliv.

Dotazník č. 18

Dotazník pro prarodiče

1.

1. Jakým způsobem se podílíte na výchově svých vnoučat?

Podle potřeby vnoučete sledujeme.

2. V jaké oblasti si myslíte, že ovlivňujete výchovu vašich vnoučat?

Osobním příkladem.

3. Jak často trávíte čas s vnoučaty?

☒ denně ☐ 2-3krát týdně ☐ 1krát týdně ☐ 1krát za měsíc ☐ méně často

4. Jak vnímáte roli dědečka a babičky?

Věnuje dítěti čas, který bych s mládím
poražovala ráno a večer, dovede
dítěti to, co by dítěti nedovolili.

5. V čem se shodnete s rodiči při výchově vnoučat?

Ve všem považujeme sloda.

6. V čem se neshodnete s rodiči při výchově vnoučat?

Nemáme vyhrady.

2.

1. Kdo tráví s vnoučaty více času ? dědeček babička

2. Vyjádřete v % do jaké míry si myslíte, že ovlivňujete výchovu svých vnoučat?

10%

20%

30%

40%

více

3. Jaké hodnoty a rodinné tradice jste předali svým dětem?

- vzťah k miestu, kde sa človek narodí a prežil mládež.
- rodičovské a prababinské vzťahy
- snaha o pochopenie, kárenú hodnosť
- slušnosť, že nie je dať sa, než byť

4. Myslíte si, že je rodiče dodržujú a predávajú dál?

Určite áno.

3.

1. Pomáháte mladé rodině finančně (věcně)?

Podle možnosti věcně.

2. Vyjádřete v % do jaké míry pomáháte mladé rodině?

10

20 %

30 %

40 %

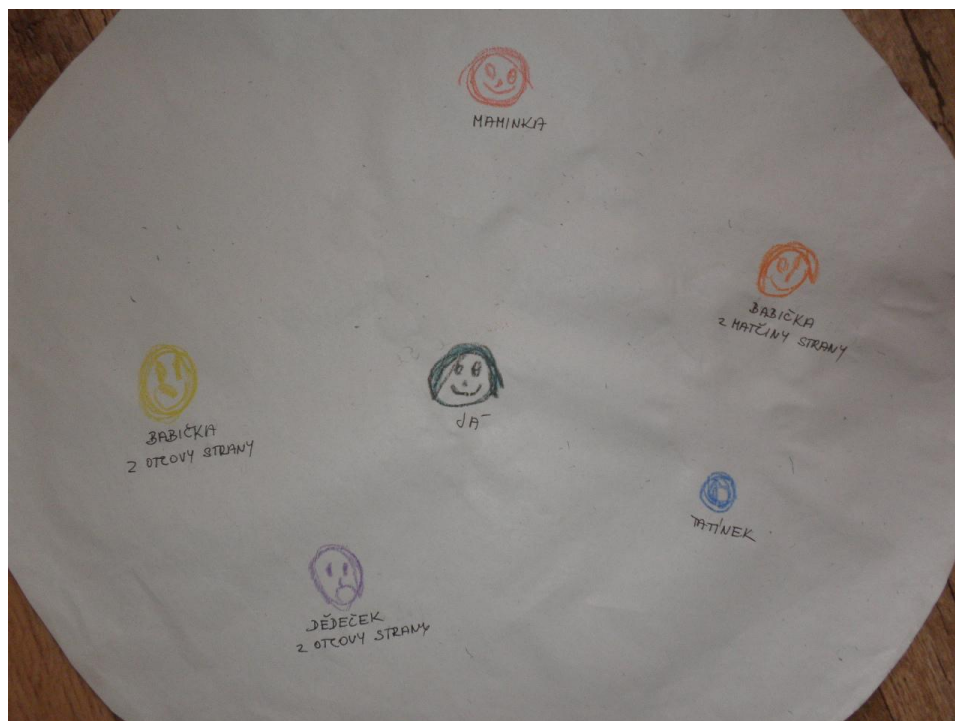
50 %

více než 50 %

3. Jakým jiným způsobem se snažíte rodičům pomoci?

hledáním

Příloha č. 3

Příloha č. 5

Příloha č. 6

